

RØDE FANE

Nr. 2-88, Kr. 34,-

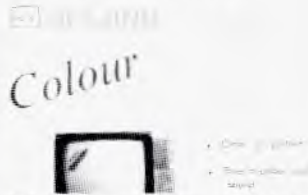
Tidsskrift for kommunistisk teori og debatt

N
I
C
A
R
A
G
U
A

Klipp & kommentar

KINESISKE MILLIONÆRER

Privat bisniss skaper kinesiske millionærer. Beijing Reviews korskpondent Zhang Zeyu innrømmer at tanken var ufattelig for få år siden, men i dag er det en realitet. Forretningsvirksomhet i Kina som omfatter åtte personer eller mer blir karakterisert som privat, mens tiltak med færre blir betraktet som individuell. I Shenyang er det 2103 private foretak med en total registrert kapital på 50 millioner yuan, dvs over 100 millioner norske kroner.

Debatten går og tilhengerne hevder at ekspansjon i privat sektor er bra fordi det kompenserer for svakheter i offentlig sektor. Kjente toner? Eller som partiledelsen sier: Ingen reform er uten negative sider!

KVINNETRAFIKK

Kvinne-øyne på trafikk

Hvis menn hadde reist slik

kvinner gjør hadde vi hatt 44 prosent færre bilister, 16 prosent flere kollektivtraffikanter og 30 prosent flere myke trafikanter, viser en undersøkelse fra Transportøkonomisk institutt. Utviklinga i trafikken styres av menn og skjer på deres premisser, sier Randi Hjorthol til Kommunal Rapport. Hun håper at tall og fakta om kvinner og samferdsel kan føre til andre løsninger i samferdselpolitikken.

FRAMTIDAS KOMPUTERE

Datamaskinen ved universitetet i Illinois simulerer noe ingen har opplevd, nemlig utviklinga etter det «The big bang». Tidsskriftet «TIME» beskriver de nyeste komputerne som kjappe og smarte, og de teknologiske mulighetene er over menneskelig fattevene.

Nå gjenskapes altså forhold som kan ha/har (?) skjedd for billioner av år siden. Skjermen fylles av skyer med kjernepartikler og utviklinga skildres inngående.

MAHLERBØLGEN

Gustav Mahler (1860-1911) ble i sin samtid regnet som en storslagen dirigent og en middelmådig komponist. Men det var komponist han ønsket å være, i følge Trond Okkelmo i bladet Filharmonien. 28. og 19 april fremføres hans 7. symfoni til glede for unge og gamle. Onde tunger har påstått at symfoniene er såpass nevrotiske at Mahler er blitt et typisk barn av vår tid. Det avviser imidlertid Okkelmo som et tøvete utsagn.

BILDE-KREDITTERING

Det glimrende baksidebilde i siste Røde Fane som gjengis her er tatt av Ragnhild Johansen. Redaksjonen beklager at kreditteringen

ikke kom med i forrige nummer.

Forsidebilde i dette nummer er tatt av Turid Hagen.

NEW AGE-MUSIKK

FREE CASSETTE OFFER

Ekklusive låter som får deg til å slappe av, inspirerer deg og skaper balanse. Lesere av tidsskriftet Ecologist har fått strålende tilbud om New Age musikk der sjødyrkere kan finne det meste for sin umiddelbare sinnstemning. Plata «Legend» av Peter Howell har i følge vaskeseddelen masse sensitivitet parra avvæpnende tanderhet. Ei klassisk New Age plate som alltid vil leve i dine drømmer, heter det.

På samme måte som med heavy metall som med kraftfull, men grusom uttrykksmåte hvertfall forteller oss noe om tankene til de millioner av mennesker som digger musikken, i følge New Music Express.

RØDE FANE

INNHold

Klipp og kommentar	s.2
Innhold	s.3
LEDER:	
Solidaritetsarbeid	s.4
NICARAGUA:	
Vil ikke vente!, av Turid Hagene.....	s.5
Hvem er Sandinistene?, av Henning Knudsen	s.10
Frigjøringsteologi, av Lise Marie Nilsson.....	s.16
«Fredsvilje», av Randi Håkonsen, Luis Orellana og Lars Martin Hjorthol	s.19
Svartebørs og utenlandsgjeld, av Jens Revold	s.25
En splitta fagbevegelse, av Gudrun Høverstad og Henning Knudsen ..	s.30
Miskitu indianerne, av Hans Petter Buvollen.....	s.35
MELLOM AMERIKA:	
Kampen om jord, av Halldis Valestrand og Bård Jørgensen ..	s.37
ØKONOMI:	
Børskrakket, av Geir Imset	s.44
DEBATT:	
Omring byene, av Nina Andersen	s.48
NYHETER OG SYNSPUNKTER:	
Ta vare på Norge, av Trond Christoffersen	s.50
Funksjonalistisk kvinneteori?, av Trond Christoffersen	s.51
Britisk homolov, av Ingunn Vatnøy	s.51

NICARAGUAS KVINNER

Turid Hagene har snakket med nicaraguanske kvinneaktivister. De vil ikke vente med kvinnefrigjøring til krigen er over. Og sandinistene har vist vilje til nytenkning og oppgjør med en patriarkalsk tradisjon.

SIDE 5

SVARTEBØRS- ØKONOMI

Etter å ha gjort raske framskritt de første åra etter revolusjonen sliter

den nicaraguanske økonomien nå med en kraftig inflasjon og en tyngende utenlandsgjeld. Jens Revold går igjennom de viktigste faktorene som har formet landets økonomi.

SIDE 25

BØRSKRAKKET

Røde Fane trykker her et foredrag Geir Imset holdt i januar hvor han diskuterte børskrakket i oktober i 1987. Han trekker paralleller til krakket i 1929 og drøfter mulighetene for en depresjon på linje med depresjonen i tretti-åra.

SIDE 44

RØDE FANE

Utgitt av
Arbeidernes kommunistparti
(marxist-leninistene)

Nr. 2 — 1988 — 17. årg.
ABONNEMENT: 180 kr pr. år.

Bestill fra:
Røde Fane,
Gøteborggata 8
0566 Oslo 5

ISSN 0332-7892

Adresse redaksjonen:
Gøteborggata 8
0566 Oslo 5
Postgiro nr. 2 20 84 78
Telefon: 02 / 384250

Redaktør og ansvarlig utgiver:
Trond Christoffersen

Trykt hos A/S Reprografisk
industri

SOLIDARITETSARBEID

Revolusjonsprosessen i Nicaragua var svært lang og nådde en topp med maktovertakelsen den 19. juli 1979. Den sandinistiske frigjøringsfrontens, FSLN politiske grunnlag i kampen mot det USA støtta regimet til Somoza familien var kort sagt - sosial rettferd og demokrati for de brede massene, nasjonal uavhengighet og en alliansefri utenrikspolitikk.

■ ■ Med dette utgangspunkt var og er den nicaraguanske revolusjonen en utfordring til det imperialistiske verdenssystemet. Nicaragua ønsker å styre seg sjøl og bryte med imperialismens økonomiske og politiske diktat. Kommunistene støtter alle kamper og prosesser som retter seg mot og dermed svekker imperialismen. Anti-imperialistiske revolusjoner er derfor overordentlig viktige og helt nødvendige for å rydde vei for sosialismen. Det er ikke bare vår plikt å støtte slike revolusjoner, men også å lære av disse. AKP(m-l) mener at de viktigste kampene mot imperialismen og derved for å fjerne den viktigste hindringen til sosialismen og kommunismen, foregår nettopp i den 3. verden.

■ ■ Revolusjonen i Nicaragua er en slik revolusjon. Den har også særtrekk som er viktige for oss. Dødsstraffen ble umiddelbart opphevet. En satset på massemobilisering for å løse store nasjonale problemer som analfabetisme, jordreformmassebevegelsen og den nasjonale sikkerheten. Sandinistene har understreka prinsippene om blandingsøkonomi og politisk mangfold. Dette er viktige prinsipper for en anti-imperialistisk revolusjon, akkurat som prinsipp-program diskusjonen til forrige landsmøte i AKP(m-l) slo fast viktige prinsipper for sosialismen i Norge, prinsipper som delvis brøt med Komminterntradisjonen.

■ ■ Mellomamerika har med jevne mellomrom operert i avisspaltene. I hovedsak er det USA imperialismen som har bestemt innettinga på pressas oppslag og fokusering. Etter at president Arias fra Costa Rica fikk Nobels fredspris for arbeidet med planen for freden i mellomamerika, har pressa stort sett skrevet utfra USAs krav til Nicaragua. Disse kravene og Contras krav, er presentert som en del av fredsavtalen fra Guatemala. Samtidig har det vært helt stille om hvordan de andre avtalelanda, Honduras, Guatemala, El Salvador og Costa Rica, har fulgt opp *sin* del av avtalen. F.eks. er avtalepunktene om å oppløse Contras-leirer i Honduras i liten grad blitt fulgt opp av pressa. Resultat har da heller ikke uteblitt. Få reagerer på at Reagan, Willoch og andre politikere stiller krav utenfor avtalens tekst til Nicaragua, men overhode ikke stiller krav til Honduras som ikke har fulgt opp de mest elementære delene av avtalen.

■ ■ Nicaraguas regjering har vært i en svært vanskelig situasjon. På den ene sida har de måttet vise resten

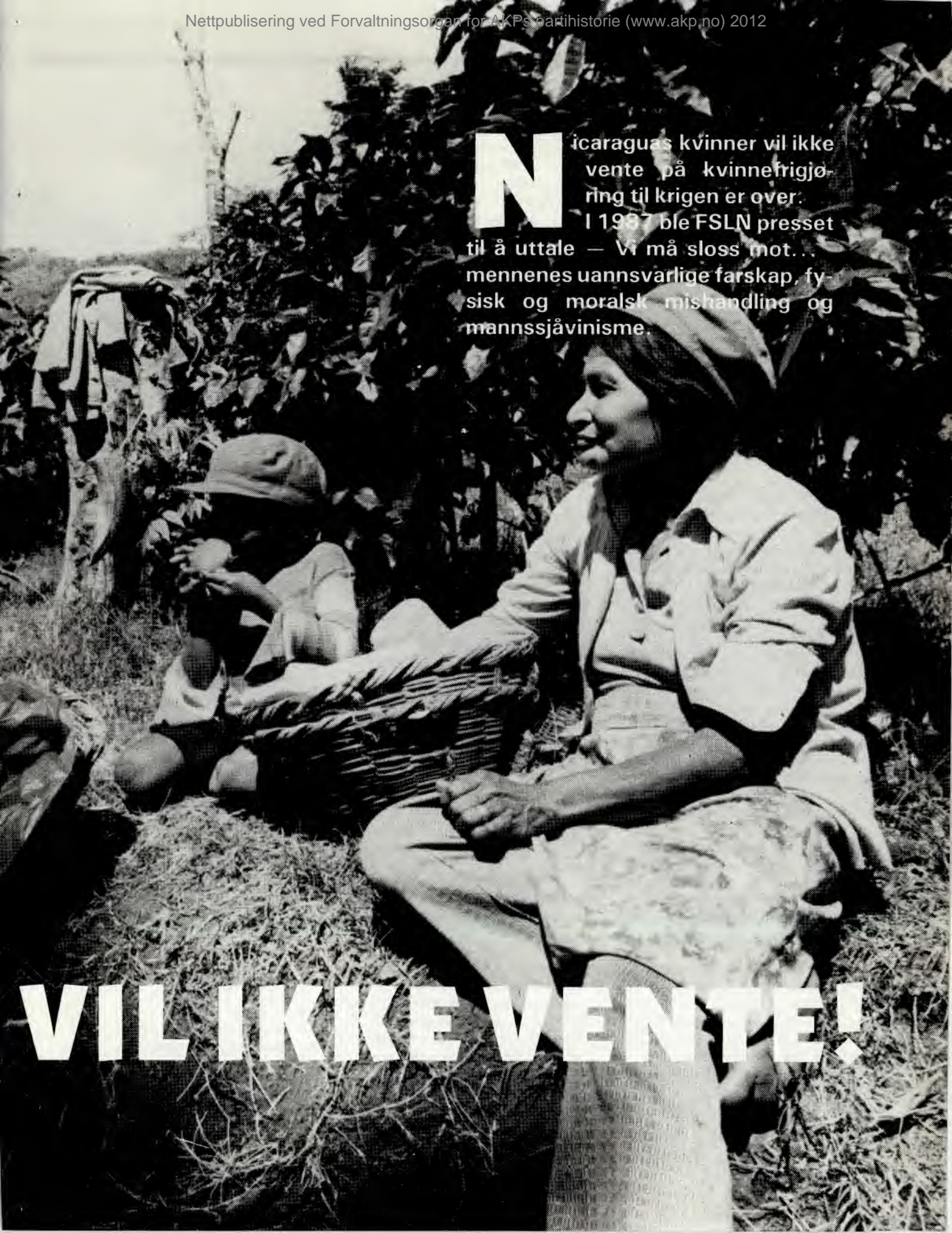
av verden at det er USA og ikke de som er årsaken til krigen i Nicaragua. På den andre sida måtte de føre krig mot Contras, en hard krig mot USAs leiesoldater, samtidig med at de måtte tillate seg all den legale opposisjonen å fungere. Dette gjelder all presse, radio, politiske partier, demonstrasjoner. Somozister skulle løslates fra fengsel samtidig med at familiene til deres ofre raste mot regjeringa. Alt i alt synes situasjonen omtrent umulig å håndtere.

■ ■ Sandinistenes ønske om fred og Reagans ønske om krig er likevel blitt klart for de fleste, sjøl i USA. Den amerikanske Kongressen stemte ned ytterligere bevilgninger til Contras i begynnelsen av februar 1988. Sjøl om Nicaragua er blitt pressa til å gå utover fredsavtalen, så har de ved å gjøre dette, vist verdensopinionen at USA er årsaken til krig i hele mellomamerika. Å befestе denne realiteten må være hovedoppgava til alle som støtter den nicaraguanske revolusjonen i deres kamp for sin nasjonale suverenitet.

■ ■ Når det gjelder El Salvador er situasjonen på mange måter en annen, sjøl om det også der er en anti-imperialistisk frigjøringskamp som føres mot en USA-lakei regjering under president Duarte. Duartes regjering har ikke engang støtte fra sitt eget borgerskap. USA-imperialismen har forlangt at Duarte fortsetter som president, sjøl om han helst ville gå av. Deler av borgerskapet har vært for forhandlinger med den politiske frigjøringsfronten FDR og den militære frigjøringsfronten FLMN, nettopp fordi de aner hvilken vei det hele vil gå. 1988 og 1989 kan bli svært avgjørende år for kampen i El Salvador. Venner av El Salvadors folk må forberede seg på å gjøre et solidaritetsarbeid som tilfredstiller de kravene som den langt framskredne kampen setter. Uten USAs støtte til den vaklende Duarte, ville sannsynligvis denne krigen vært avgjort forlengst. Folket i El Salvador ville da vært opptatt med å bygge opp landet istedenfor å være vitne til at det blir ødelagt.

■ ■ Fredsavtalen sier i utgangspunktet ikke noe om å fjerne USAs støtte og baser i El Salvador. Det må bli et krav som solidaritetsbevegelsen setter fram som et grunnlag for fred i El Salvador. Likeledes kan en presse Duartes regjering til å holde samtaler med FDR og FMLN til tross for at disse kjemper med våpen. Etter at Nicaragua er blitt pressa til det samme, burde El Salvador også presses og uten motkrav fra FDR/FMLN.

■ ■ Det er også klart at oppgavene for kommunistene og alle venner av Nicaraguas og El Salvadors folk er mange framover. Og det er oppgaver som det burde være en glede å gjennomføre, fordi kampene der er sterke slag mot verdens imperialist-system, og til stor glede for all verdens folk.

Nicaraguas kvinner vil ikke vente på kvinnefrigjøring til krigen er over. I 1987 ble FSLN presset til å uttale — Vi må sloss mot... mennenes uansvarlige farskap, fysisk og moralsk mishandling og mannssjåvinisme.

VIL IKKE VENTE!

KVINNENE

Av Turid Hagene

Sandinistrevolusjonen i 1979 har helt klart betydd svære sprang framover for kvinnene i Nicaragua — kvinner fra alle klasser.

— Nå i de harde tidene står menn og kvinner skulder ved skulder. Nå er vi kammerater. Men vi har sett i europeiske land at de skansene kvinnene inntok under krigen, ble de tvunget fra etterpå. Plutselig glemmer mennene kameratskapet, sier Eliet Ehlers i Landarbeiderforbundets kvinnesekretariat (ATC).

Samtidig har den samme krigen lagt beslag på ressurser som har skapt store vansker for ønska reformer. Belastningen for kvinnene som har ansvaret for at ungene og de sjøl overlever hverdagen øker.

— Krigen utgjør et viktig objektivt hinder, men kvinnefrigjøringa må integreres som en del av den revolusjonære strategien. Ellers vil den svikte målet sitt. Slik sammenfatter Diana Martinez situasjonen i kvinnekampen i Nicaragua sommeren 1987, til Røde Fane.

Diana Martinez arbeider på regjeringens kvinnekantor som ble organisert rett under presidentenes kontor i statshierarkiet i august 1982. Lokalene deres er trange for de 20 som jobber med forskning, opplæring, prosjekter og dokumentasjon. Vi må leite litt rundt i huset før vi finner et rom der vi ikke blir forstyrret av noe annet enn summinga fra den elektriske vifta. Hun skal fortelle meg om en undersøkelse de er i ferd med å avslutte om forholdene i tekstilbransjen i Managua.

— Her forsker vi ikke for skrivebordskuffen, sier hun, og viser til noen av endringene kontoret har tatt opp med de respektive departementene.

Revisjon av lønnsfastsettelse har vært et sentralt område for kvinnekantoret. Lik lønn for likt arbeid har vært lovbestemt siden 1979. Men kvinnenes jobber er plassert i de laveste lønnstrinna.

— Det er et ideologisk spørsmål hva som anses for kvalifisert arbeid, slår Martinez fast. Dagens metode gir en kvinnelønn lik 70 prosent av mannslønn.

Barnehager er utbygd og har utvida åpningstid. Martinez forklarer:

— Tekstilbransjen er en bransje der 80 prosent av arbeiderne er kvinner. Halvparten av familiene i Nicaragua har en kvinne som eneforsørger. Bare de to tekstilbedriftene har barnehage. Kvinnene mener dette er den viktigste grunnen til at de slutter i jobben. De store bedriftene har nemlig hel-kontinuerlige skift, og det er vanskelig å kombinere med graviditet og eneansvar for barn. Kvinnene tilpasser seg lettere i småbedrifter, og kooperativer. De kan ha deltid, slipper skift, og kan kanskje ta ungene med på jobb. Alternativet ellers er ofte å låse ungene inne. Men småbedriftene har vansker med å skaffe råvarer som det er stor mangel på i hos oss, og statlig sektor med store bedrifter prioriteres, sier Diana Martinez.

Med få ord har hun illustrert kvinnenes knipetang mellom forsørger og omsorgsansvar. Hun viser også at virkningene av varemangelen har en kjønnsdimensjon.

— Vi synes det er viktig å få slått fast fra ledelsen i FSLN at krigen ikke er noen unnskyldning for å utsette kampen for kvinnefrigjøring.

«Vent til krigen er over»

— Men vi kan gjøre noe med diskrimineringa av kvinnene — også midt i krigen.

Diana Martinez forteller hvordan svære diskusjoner det siste året har ført til en viktig uttalelse blant annet om dette forholdet fra FSLN 8. mars 1987:

FSLN ser på kampen for de spesifikke kvinnekravene som en kamp som vi må kjempe også under de vanskelige forholdene vi nå lever under. Vi må slåss energisk mot diskriminerende lover og politikk, kvinnenes underordna stilling i samfunn og familie, mennenes uansvarlige

Ledelsen i FSLN har slått fast at kvinnefrigjøringa må integreres i den revolusjonære strategien. Dette veggmaleriet utgjør en del av den revolusjonære strategien.

farskap, fysisk og moralsk mishandling og mannsjåvinisme.

— Uttalelser er sjølsagt ikke nok, sier Martinez. Men vi synes det er viktig å få slått fast fra ledelsen i FSLN, at krigen ikke har vært noen unnskyldning for å utsette kampen for kvinnefrigjøring. Krigen utgjør et objektivt hinder, men kvinnefrigjøringa må integreres i den revolusjonære strategien.

— Når FSLN har slått fast dette, skyldes det aktiv innsats fra kvinner som har slåss på flere områder og som dessuten har trukket på erfaringer fra andre land.

— Vi sitter ikke fast i den klassiske motsetningen mellom kvinnekrava og krigens krav — «klart vi må bedre kvinnenes situasjon, men det får vente til etter krigen».

Dokumentasjon av kvinneundertrykking

Gjennom flere år har kvinner på ulike områder arbeidet med undersøkelser,

KVINNENE

Øringa ikke kan vente til krigen er over, fortel-
ker kvinnes aktivium under krigen.

FOTO: KLASSEKAMPEN

forskning på kvinnemishandling, abort, uansvarlige fedre, skilsmisse. Videre praktiske prosjekter med kvinner i mannsdominerte yrker, kvinner i landbruksproduksjon, kooperativene, og rehabilitering av prostituerte. Aktive organisasjoner har vært AMNLAE og deres juridiske kvinnekontor, sosialvesenet og landarbeiderforeninga ATC sitt kvinnesekretariat.

Så i 1986, i arbeidet med Nicaraguas nye grunnlov, innkalte nasjonalforsamlinga til over hundre diskusjonsmøter i ulike sektorer. Flere av disse møtene var reine kvinnemøter.

— Det var ikke AMNLAE, men kvinnene fra fattig-strøkene, kvinneyrkene, og kvinner ellers på grunnplanet som la fram alle disse problemene. Aldri før hadde noe slik skjedd her, sier Martinez.

Hun forklarer begeistret hvordan diskusjonene om grunnloven sammenfattet kvinnes raseri og kunnskaper. Den samme diskusjonen førte også til at bondeorganisasjonen UNAG opprettet kvinnesekretariat, og AMNLAE omor-

ganiserte seg for å imøtekomme kravene fra grunnplanet bedre.

AMNLAE

Denne organisasjonen tenderte tidligere til å bli en interesseorganisasjon for kvinner. Kvinnespørsmål kunne lett bli til ghetto-debatter, overlatt til AMNLAE. De aktive kvinnene arbeidet med disse sakene i organisasjonen. Det kom mye bra ut av det, men en ser vel nå at kvinneundertrykkinga er en oppgave hele samfunnet må bekjempe. Det er altså ikke bare kvinnes ansvar. Dersom kvinner opplever særegne problemer som arbeidere, er det likefullt fagforeningas oppgave å slåss for å løse disse vanskelighetene. Tilsvarende blir det for andre organisasjoner. Men organisasjonene er mannsdominerte som det samfunnet de fungerer i. Kvinnene må

altså slåss for å få fagforeningene til å fremme deres interesser. AMNLAE er nå en paraplyorganisasjon for kvinnene i de ulike organisasjonene og skal bidra til å fremme kvinnes kamp. Ideologiske og politiske diskusjoner, opplysning og propaganda er også viktige arbeidsområder for AMNLAE. I tillegg bygges det ut kvinnesekretariater i interesseorganisasjonene.

Loven som ga mannen alle rettigheter i familien er erstattet med en lov som slår fast lik rett og plikt. Men fremdeles er det få mødre som mottar barnebidrag.

ANGELA, 35 ÅR

Hun står bøyd over et berg av lakener i «fotgjengernes motell» i Managua. Hennes hender, vann og sterke såpe skaffer oss reint sengetøy.

— Nå bør jeg alcine — det er best slik. Ingen som spør hvor du har vært, hvorfor du kommer så seint, hvorfor maten ikke er ferdig, sier Angela.

Hun er vanguardia — mønsterarbeider — som har utmerka seg i det frivillige arbeidet en søndag i måneden. Før revolusjonen seiret i 1979, var huset hennes et «sikkerhetshus», der folk bodde i dekning.

En mann mistet hun i revolusjonen, seinere har en blitt borte på den vanlige måten — han bare forsvant.

Angela har ni barn. Den eldste på 16 er mentalt tilbakestående, men han går på spesialskole på dagtid.

— Alle ungene mine går på skole og klarer seg bra, sjøl om de tar noen ekstrajobber for naboene, eller selger

kaker på markedet innimellom, forteller Angela. Hun er ingen tilhenger av å banke oppdragelse inn i ungene, enda det er vanlig nok.

— Men jeg er sliten og gammel nå. Jeg plages av søvnløshet og har problem med menstruasjonen, sier 35 år gamle Angela.

Jeg tenker på eneansvaret for ungene, den tunge jobben, lang reise med overfylte og forsinka busser hver dag, og ei lønn som langt fra strekker til. Den er på 60 000 cordobas, eller ca. 70 kroner.

— Vi lever som ved et mirakel, ler hun med velkjent nica-humor.

Hun og tusener av andre kvinner utretter hver dag mirakelet det er å skaffe mat og klær — tråkle livet sammen for ungene sine. Det gjennomføres med en overleversstrategi som illustrerer kvinners styrke og fantasi, deres solidaritet og organisatoriske evner. ■

KVINNENE

NICARAGUAS KVINNER

av landets innbyggere	50%
av befolkningen på landsbygda	47%
av bybefolkningen	52%
av yrkesaktive i jordbruk	25%
av yrkesaktive i byene	41%

(Disse tallene er antakeligvis for lave, siden både menn og kvinner undervurderer kvinners arbeid. Det er bare åtte år siden kvinnen ikke var registrert som lønnsinntaker fordi mannen, faren eller en bror mottok hennes lønn.)

50 % av kvinnene er under 15 år
80 % av kvinnene er under 35 år.

Yrkesaktive i byene

Service (helse, skole, kontor, vask, hushjelp)	42%
Handel (selv-erhvervede)	33%
Industri og håndtverk	17%

Privat sektor

73 % av yrkesaktive kvinner, derav over halvparten selververvede.
60 % av de yrkesaktive menn, derav over en tredjedel selververvede.

Kooperativsektoren

44 % av kooperativene har kvinner som medlemmer.
6 % av medlemmene er kvinner.

Landarbeide

Kvinneandelen er økende, også i mannsjobber. Men innflytelsen i fagforeninger og fordeling av arbeid i hjemmet er stort sett likt.

EL Canto'n

Klokka er to på morrakvisten, men dagens jobb er allerede i gang for kvinnene som lager tortillas, ris og bønner til 200

Barnepass

Innelåst	40%
Hos nabo eller slekt	50%
I barnehage	10%

Utdanning

Skole	51%
Barneskole	50%
Gymnas	56%
Teknisk mellom-utdanning	
handel og kontor	71%
Landbruk	17%
Industri	1%

Voksen-undervisning:

Landsbygda	43%
By	50%

Høyere utdanning:

Medisin	59%
Økonomi	41%
Humanistiske fag	65%
Pedagogikk	71%
Tekniske fag	25%
Landbruk	22%
Totalt 1986	50%

(Jenter i 10-14 års alder faller ofte ut av skolen på grunn av husarbeid og pass av yngre søsken.)

Abort

Kvinnesykehuset i Managua hadde 8752 aborter på to år (10 per dag, mot 60 fødsler per dag), derav 45% provoserte som er ulovlig. Hver tiende illegale abort endte med døden, hver fjerde med sterilitet.

kaffeplukkere på statsbruket El Canton. For hånd formes og bankes maislompene med jevne rytmiske dunk. Sur

Omkring femti barn er tilknyttet statsbruket

røyk fyller kjøkkenet, før den siver ut i nattelufta.

Fra rommet ved sida av storkjøkkenet kommer lyd og barnegråt. Mor er nettopp fylt 17 og opptatt med jobben. Maten må være klar når plukkerne kommer.

På vei til innhøstings-området treffer vi kvinnene i tynne klær og plattsandaler. De er proffe plukkere som klarer 4-5 ganger så mye som oss. Det er kaldt og rått. Luftveis-infeksjoner og underlivs-plager er svært utbredt blant kvinnene. Av de hundre voksne som er knyttet til statsbruket, er det seks par. Men så godt som alle kvinnene har barn. Over femti barn er tilknyttet statsbruket gjennom sine foreldre.

EL Canto'n. FOTO: KLASSEKAMPEN

Framskritt

Livet for kvinnene på El Canton er hardt og slitsomt. Likevel viser det seg at mye er forandret på de åtte åra som er gått siden revolusjonen. De er organisert i en fagforening, ATC, og har gjennom den krevd barnehage. Alle som vil sende sine unger dit mens de jobber, kan gjøre det gratis. Før måtte de små ungene stenges inne hele dagen.

På veggen i barnehagen henger en meny over variert kost som lages til ungene denne uka. Den har bestyreren skrevet. Hun lærte å lese og skrive i alfabetiseringskampanjen i 1980. Personalet fra nærmeste helsesenter kommer på besøk innimellom, og kvinneorganisa-

sjonen AMNLAE tar seg en tur og forteller om kvinners rettigheter til barnebidrag.

Det er fortsatt få kvinner på El Canton som krever bidrag. Nytt lovverk har gjort slutt på mennenes rett til å motta kvinnenes lønn. Loven slår videre fast retten til lik lønn for likt arbeid, retten til å eie jord og til full deltakelse i kooperativene. Kvinnene håndterer våpen og deltar i militsen som holder vakt mot contras. De har adgang til gratis helsestell og gratis prevensjon på stasjoner som ligger en times gange unna.

Loven som tidligere ga mannen alle rettigheter i familien er erstattet med en lov som slår fast lik rett og plikt. Det er loven om mor, far og barn. Bruk av kvinnekroppen i reklame er forbudt.

En kvinne som ønsker separasjon fra mannen mister retten til bolig og barn dersom hun forlater hjemmet.

Framskrittene er mange, men det er også problemene. FSLN slår i sin uttalelse av 8. mars fast:

Det finnes ennå diskriminering mot kvinnene i lovene, arbeids- og samfunnslivet. Kritikken av mannsjovinismen og dens følger har bare såvidt begynt. Prostitusjonen har vi ennå ikke klart å utrydde.

Kvinnediskriminerende lover

Skilsmisse, bolig og abort er områder der lovgivingen fortsatt diskriminerer kvinnene. Dersom mannen ikke er enig i skilsmissen, kan ikke kvinnene skille seg. Utroskap er skilsmissegrunn, men per definisjon er det bare kvinner som kan være utro. Det er dessuten nødvendig med advokat for å ordne skilsmissepapirene. AMNLAEs juridiske kvinnekontor kan bistå gratis, ellers koster en skilsmisse et par månedslønner.

Skal du skilles? Trenger du barnebidrag? Blir du mishandla? Kontakt det juridiske rådgivningskontoret!

FOTO: KJERSTI ERICSSON

Til tross for at halvparten av familjene har en enslig kvinne som forsørger, kan ikke familier uten menn søke bolig gjennom boligministeriet. En kvinne som ønsker separasjon fra mannen, mister retten til bolig og barn, dersom hun forlater hjemmet.

Abort er forbudt. Det foretas et stort antall illegale aborter av profesjonelle mot store pengesummer. Ofte fjerner kvinnene selv fosteret med stor risiko for dødsfall eller sterilitet. I Managua dør en kvinne hver annen dag som følge av illegal abort.

Det konservative partiet har tatt opp forslag om utvidet straff (inntill 10 år) for den som aborterer og ved salg og bruk av prevensjon. AMNLAE har ikke tatt retten til abort massivt opp. Befolkningens sterke religiøsitet er nok den viktigste grunnen.

AMNLAE har ingen organisering på Atlanterhavskysten. Det finnes heller ikke noe juridisk kvinnekontor, eller noe kvinnesekretariat for noen organisasjon. Ca. 10 prosent av befolkningen bor i denne delen av landet. Området har en historie, kultur, språk og etnisk sammensetning så forskjellig fra resten av landet, at en ikke uten videre kan arbeide på samme måten. ■

SANDINISMEN

HVEM ER SA

Sandinistpartiet ble dannet etter inspirasjon fra revolusjonen på Cuba. Helt fra begynnelsen av hadde det kaderpartiets preg, og ved revolusjonens seier i 1979 hadde de neppe mer enn 500 medlemmer.

Partiet samler mange forskjellige fraksjoner og har ingen enhetlig sosialistisk ideologi. Partiet går for tiden inn for en blandingsøkonomi, og behovet for å samarbeide med borgerskapet har gjort det åpent for venstrekritikk.

Av Henning Knudsen

Hva slags parti er Sandinist-partiet — FSLN? Hva ligger bak begrepet Sandinisme? Norske ml-ere, med behov for å få plassert andre lands partier innafor våre egne oppfatningsrammer, kan fort bli frustrert av å prøve å definere FSLN. Denne artikkelen vil ikke gi noe endelig svar, men vil prøve å si noe om hvilke tradisjoner FSLN har sprunget ut av og hvilke de har brutt med.

Komintern og Sandino

Rundt 1900 oppsto en rekke anarkistiske fagbevegelser i Latin-Amerika. Reine kommunistiske partier kom først utover på 1920-tallet, de fleste av disse ble tilknyttet den Kommunistiske Internasjonale, Komintern. At disse partiene slavisk fulgte Kominterns linjer, skulle få katastrofale følger.

Fra 1926 framsto Augusto Cesar Sandino som leder for den bondehær som sloss mot de amerikanske styrkene i Nicaragua. Fra begynnelsen av var dette en front

som innbefatta det meste — fra liberale nasjonalister til kommunister — blant disse Farabundo Marti, seinere leder for kommunistpartiet i El Salvador.

På samme måte som Komintern i Europa under nazismens framvekst utpekte sosialdemokratene til hovedfienden, ble den tilsvarende linja i Nicaragua å rette skytset mot de «småborgerlige elementene» i motstandsfronten. Sandino hadde ikke noe ønske om å bidra til denne diskusjonen, og forholdt seg taus. I desember 1929 gikk Komintern ut med en offentlig bannlysning og slo fast at Sandino var en «småborgerlig streber», «politisk upålitelig» og «villig til å nedlegge motstandskampen mot en sum av 60.000\$.»

Resultatet var gitt: Det hagla med beskyldninger mellom Sandino og Farabundo Marti, sistnevnte trakk seg ut av Sandinos styrker og dro tilbake til El Salvador, hvor han i 1930 var med på å stifte kommunistpartiet. I Nicaragua ble virkninga av angrepet at Komintern mista enhver tillit og først i 1944 lot det seg gjøre å danne noe kommunistparti.

Hva var Sandinos linje?

Var likevel Kominterns linje riktig? FSLN pleier flittig å sitere Sandino: «*Bare arbeidere og bøndene kommer til å gå helt fram til målet.*» Ofte brukes dette til å framstille Sandino som bærer av en slags sosialistisk visjon. Jeg har likevel ikke noensteds i Sandinos skrifter funnet noe som peker utover følgende mål: Nasjonal frigjøring, borgerlig demokratiske rettigheter og sosiale reformer. I tillegg var han en varm tilhenger av jordbrukskollektiver, og organiserte sjøl slike.

Men om man kan si at Sandino ikke var noen sosialist og dermed «småborgerlig», så var likevel Kominterns utspill ei dødslinje hvis man skulle radikaliserer landarbeiderne og småbøndene som utgjorde grunnstammen i Sandinos hær. Sandinos uklare politiske linje ble også hans fall, fordi hans hovedmål var å få amerikanerne ut av landet, overså han at de ville etterlate seg nicaraguanske ivaretakere av deres interesser.

Da amerikanerne trakk seg ut seinhøstes 1933, gikk Sandino med på at hans styrker skulle la seg avvæpne, til fordel for den nyopprettede Nasjonalgarden. 21. feb. 1934 ble Sandino skutt ned i bakhold på ordre fra Nasjonalgardens leder, Anastasio Somoza.

SANDINISMEN

NDINISTENE?

Med USA mot imperialismen

Om Kominterns lokale avleggere hadde valgt en ultra-venstre linje, skulle snart vinden dreie. Fra Kominterns 7. verdenskongress i 1935, var ikke sosialdemokratene lenger å betrakte som «sosial-fascister», de var nå helt nødvendige allierte i kampen mot fascismen.

Her som i de fleste andre sammenhenger avspeilte Kominterns linje i virkeligheten Sovjets utenrikspolitiske behov for alliansepartnere mot den gjenoppståtte tyske imperialismen. Også for kommunistpartiene i Latin-Amerika og nærtstående fagbevegelser, ble hovedoppgava å bygge enhetsfronten mot fascismen — ikke å

SANDINISMEN

reise kampen mot USA. Kominterns frontlinje og seinere den 2. verdenskrig medførte at Latin-Amerikas kommunister fulgte i kjølvannet på USAs politikk.

I motsetning til de europeiske kommunister, som gikk inn i folkefrontene uten å miste sin egen karakter, var de latin-amerikanske kommunister fra begynnelsen av nødt til å hengi seg til en besynderlig ideologisk gymnastikk og fornekte størstedelen av sine tidligere analyser. Etter Nazi-Tysklands angrep på Sovjet i 1941, ble denne linja fullbrakt. Med USA som Sovjets allierte, var USA også blitt den latin-amerikanske arbeiderklassens allierte. Dessuten ble det viktig å opprettholde nasjonal enhet med USAs lokale håndtlangere, i anti-fascismens navn. På denne måten ble f.eks. Somoza «en faderlig diktator for sitt folk» (Lombardo Toledano, leder av den pro-sovjetiske regionale fagbevegelsen CTAL.)

Mye av grunnlaget for disse ideologiske saltoene kom ikke nødvendigvis fra Komintern, men i like stor grad fra CPUSA, USAs kommunistparti. I løpet av krigen utvikla dette partiet seg til å bli en trofast støttespiller for Roosevelt — både i innen og utenrikspolitikken. Sjøl om CPUSA på nasjonalt plan var et mye mindre parti enn mange av sine latin-amerikanske søsterpartier, så hadde det i Kominterns øyne en viktig rolle som storebror for de regionale partier. Derfor fikk det også konsekvenser når Earl Browder, generalsekretær i CPUSA, i en tale 10. januar 1944, slo fast følgende: «*Menneskeheten har nådd en ny grad av forståelse. Både kapitalismen og kommunismen har allerede begynt å vandre mot morgendagens fredelige samarbeide. Denne vide, opphøyde politikk, som føres i alles interesse, innebærer også en plikt for alle, å redusere enhver voldelig kamp til et minimum og om mulig, eliminere den, i ethvert lands indre liv... Vi erklærer åpent, at vi er rede til å medvirke til at kapitalismens frie initiativ skal lykkes for at vår økonomis vidunderlige utvikling ikke skal gå tilbake etter krigen.*»

Ut fra slike synspunkter blir det ikke så vanskelig å skjønne at det cubanske kommunistparti, et av de største i Latin-Amerika, kunne delta i i diktatoren Batistas regjering eller at Somoza var hovedtaler ved det 1. mai arrangement som det nicaraguanske kommunistparti støtta opp om i 1944.

Da den andre verdenskrigen tok slutt og den kalde krigens antikommunisme avløste den anti-fascistiske fronten, kom blåmandagen for Latin-Amerikas kommunistpartier. Der de ikke hadde rukket å miste en hver tillit blant arbeiderklassen, ble de møtt med massiv undertrykking fra borgerskapet. Ideen om væpna motstand hadde kommunistpartiene sjøl tatt livet av i løpet av krigstiden, nå ble det viktigste for mange å klamre seg til en rest av legalitet. Det ble et vakum som vedvarte til Fidel Castro kom inn på scenen.

Den Cubanske revolusjonen

Det er vanskelig å si hvem som ble mest sjokkert, USA eller de Moskvatro partiene, da Fidel Castros «26.juli-bevegelse» etter drøyt 2 års geriljakrig tok makta på Cuba i 1959. Diktatoren, oberst Batista, hadde i 25 år vært leder for et av de mest korrupte og USA-vennlige regimer i Latin-Amerika. PSP — det cubanske kommunistpartiet, hadde i disse 25 åra veksla mellom å utrope Batista til «imperialismens hund» og «arbeiderklassens viktigste støtte». Som før nevnt hadde også PSP regjeringssamarbeid med «slakteren» under den 2. verdenskrig.

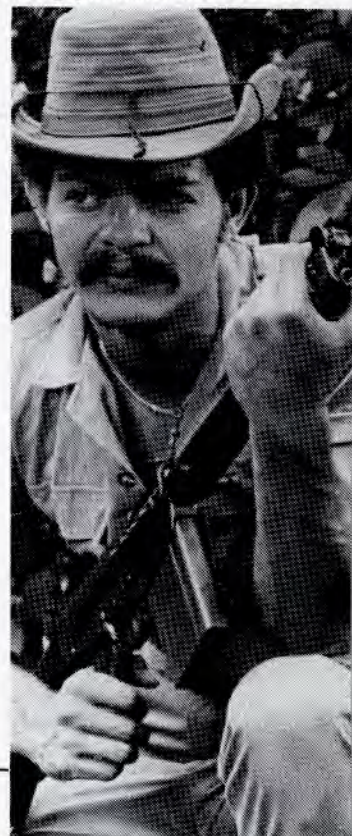
26.juli 1953 gikk en gruppe på 170 mann (og noen kvinner) til angrep på militærkasernen Moncada i byen Santiago. Det endte med et knusende nederlag for angriperne og hovedmannen bak opprøret, — en 27 år gammel advokat, Fidel Castro, ble dømt til 15 års fengsel.

PSP fordømte Moncada-angrepet som «*et eventyrlig og håpløst attentatforsøk som er typisk for det prinsipp-løse småborgerskap i ledtog med gangsterveldet.*» Da Castro slapp ut ved et generelt amnesti i mai 1955, gikk det bare et og et halvt år før han hadde etablert den første geriljabasen i Sierra Madre-fjellene.

I hele perioden fram til revolusjonens seier i jan 1959, vakla PSP mellom å skjelle ut «26.juli-bevegelsen» som eventyrere, for tilslutt å hive seg på lasset når det var

FSLNs første forsøk på å opprette en gerilja front fant sted i 1963. Den ble raskt slått ned, som også de neste forsøkene på fram til midten av syttitallet. Men FSLN ble stadig sterkere til tross for militære nederlag.

FOTO: KLASSEKAMPEN

SANDINISMEN

klart at Batistas dager var talte. At den cubanske revolusjon i det hele tatt kunne seire, skyldtes altså at den brøyt med Komintern-tradisjonen.

At Castro idag fungerer som et av Sovjets viktigste propagandakort, må ikke få oss til å glemme at den cubanske revolusjon i Latin-Amerika ble «gnisten som tente en præriebrann». I løpet av kort tid oppsto det Cuba-inspirerte geriljagrupper over hele kontinentet.

Det eventyrlige og romantiske skjær som hvilte over Castros guerillos, apellerte spesielt til studenter og intellektuelle. Så også i Nicaragua: Med basis i studenter fra det juridiske universitet i Leon, ble det dannet ei gruppe som tok navnet «Frente Sandinista Liberacion Nacional» (den sandinistiske nasjonale frigjøringsfront) — FSLN.

FSLN

De første medlemmene av FSLN kom hovedsaklig fra ei gruppe tilknyttet det nicaraguanske kommunistpartiet, FSN. FSN blei dannet i 1944 og i tråd med Kominterns rådende linje, var det i utgangspunktet langt ifra noe konsekvent anti-Somoza parti. Partiet ble allerede i løpet av sitt første år forbudt, men hadde rukket å få en viss basis i fagbevegelsen, som det fortsatte arbeidet igjennom.

Carlos Fonseca, FSLNs egentlige ideolog og tidligere medlem av PSN, ga denne vurderinga av partiet: «Den ytterst svake marxistiske bevegelsen som fantes i landet siden 1944 forsøkte alltid å tilpasse seg den legale virksomheten — innenfor de minimale legale rammene som fantes i landet. Dette forhindret en hemmelig kamporganisasjon fra å modnes gjennom 16 år.» (Altså fram til rundt 1960, da FSLN oppsto). FSLN ble dermed den gruppa som nektet å underkaste seg Somaza-diktaturets rammer og som mente at grunnlaget for væpna motstand var tilstede.

Dette var i tråd med Che Guevaras «foco-teori» (foco — kjerne, — brennpunkt), som hevdet at følgende betingelser måtte være tilstede for at en revolusjonær situasjon kunne utvikle seg med geriljaen som pådriver:

1. At den herskende eliten mangler legitimitet til å styre landet.
2. At det eksisterer spenninger som ikke kan løses gjennom etablerte kanaler.
3. At alle legale veier til å endre situasjonen oppfattes som stengte.

FSLNs første forsøk på å opprette en gerilja-front fant sted i 1963. Den ble raskt slått ned, som også de neste forsøkene i 1967, i 1971 og 1974 ble det. Men til tross for de militære nederlaga ble FSLNs posisjon i folket styrka for hver gang. Denne minigruppa, som gang på gang turde utfordre Somazas maktapparat, måtte nødvendigvis tiltrekke seg sympati.

Helt fra begynnelsen av hadde de kaderpartiets preg, med streng vurdering av medlemskap. Som en følge av det hadde de neppe mer enn 500 medlemmer ved revolusjonens seier i 1979. F.eks. i byen Esteli med 60000 innbyggere, var det 12 FSLN-medlemmer som dro igang opprøret der i 1978. Noe offisielt tall på medlemmer har jeg aldri funnet, kun løselige anslag fra medlemmer sjøl, som har variert mellom 1500 og 5000. Uansett så er dette et lite parti i et land med 3 mill. innbyggere.

Splittelse — og samling

Fra oktober 1975 til mars 1979 ble FSLN splittet i først to, deretter tre tendenser. Det opprinnelige FSLN ble kalt «GPP-tendensen» (Guerra Prolongada Popular, den forlengede folkekrigs tendens). Denne gruppa var den som sterkest holdt seg til Che Guevaras linje: «At geriljaen måtte være den viktigste fortroppen i den revolusjonære prosessen, uten å neglisjere arbeidet i byene. Videre mente de militære aksjoner for å nøytralisere Nasjonalgarden var nødvendig for et effektivt politisk arbeide blant massene kunne utføres.»

Opp mot dette oppsto «proletar-tendensen», som mente at det politiske arbeide blant byproletariatet måt-

SANDINISMEN

te prioriteres og at det måtte dannes et revolusjonært sosialistisk parti. De stilte seg også skeptisk til allianser med anti-Somoza deler av borgerskapet. Proletar-tendensen hadde nære forbindelser til MAP (M-L), som på dette tidspunkt var et pro-Albansk parti. Til slutt oppsto den tredje tendensen, terceristas, som siden ble kjent som «opprørstendensen».

I motsetning til de to andre tendensene, mente de at grunnlaget for å starte en større militær offensiv var tilstede — at det ikke var nødvendig å gradvis oppbygge militær slagkraft, men at massene spontant ville slutte seg til det opprør som ble satt igang.

De mente også at det var mulig å skape en brei anti-Somozistisk allianse, der også deler av borgerskapet deltok. De så ingen fare ved dette så lenge FSLN var den eneste militære trussel til nasjonalgarden.

I alminnelighet vil splittelse bety svekkelse av bevegelsen som helhet, men i FSLNs tilfelle ble det motsatt, man fikk ei arbeidsdeling som dekket småbønder og landarbeidere, byproletariat, slumbeboere, intellektuelle og deler av borgerskapet. Da de tre tendensene ble gjenforent i mars 1979, hadde de også tilsammen utvidet bevegelsens kontaktflate enormt.

«Folkets avantgarde»

Er FSLN et parti eller er det en front? Ved noen anledninger omtaler de seg selv som parti, ved andre som front. Det har da også mange av frontens trekk: innafor begrepet sandinisme finnes det sosialdemokratiske strømninger, Sovjet-orienterte, katolsk opprørsideologi, maoister osv.

FSLN er altså ikke et parti, konsolidert på en ideologi, jeg skal seinere komme inn på hva jeg mener er hovedstrømninga. Jeg mener likevel det her ville være riktig å definere dem som et parti.

La oss se på organiseringa av partiet: Øverst sitter et nasjonalt direktorat, bestående av 9 «Commandantes» (alle menn) fra frigjøringskrigen. De 9 er fra hver av de 3 tendensene (jeg har fått referert at det har foregått en omorganisering av det nasjonale direktoratet, men nøyaktig hva det innebærer er uklart og jeg har heller ikke funnet noen sikre kilder på det). Under disse finnes en «sandinistisk forsamling», som innkalles med ujevne mellomrom.

En kritiker fra PSN sier det slik: «*Hvis vi ser på politiske partier verden over, vil vi se at deres organisasjonsstruktur er identiske. For eksempel blir ledere valgt fra toppen og nedover. Lavere organer er underlagt høyere, mindretallet bøyer seg for flertallet. Men i FSLN er det ingen struktur: Alt vi kjenner til er et nasjonalt direktorat med 9 medlemmer og en sandinistisk forsamling som ikke har noen beslutende myndighet, men bare rådgivende, hvor flertallet er fornøyd med å tilslutte seg*

avgjørelser som er vedtatt i det nasjonale direktoratet. Dette er virkelig ikke noe uttrykk for, noe bilde på et politisk parti som skal representere arbeidere og bønder».

FSLN betrakter seg sjøl som det arbeidende folkets fortropp, avantgarden, men det er ingen hemmelighet at det er intellektuelle fra middelklassen som dominerer partiets høyere verv. Det er for så vidt ingen grunn til å moralisere over dette. I et land hvor undertrykkinga av arbeiderklassen var så total, hvor analfabetismen utgjorde 60%, var tilgangen til politisk teori og debatt adskillig større blant intellektuelle enn blant arbeidere.

Likevel burde man, snart 9 år etter revolusjonen, ihvertfall begynne å se tegn til sterkere arbeiderinnflytelse i partiet. På sikt blir det her, som i andre partier umulig å utnevne seg sjøl til arbeiderklassens ledelse, når klassesammensetninga er småborgerskapets.

«Å ri på to hester samtidig»

«*En anti-imperialistisk organisasjon, demokratisk og folkelig, forsvarere av den nasjonale suverenitet og folkets seire, solidarisk med folkenes frigjøring og en støtte i kampen for fred.*» Denne noe blomstrende definisjonen gir FSLN av seg sjøl og den inneholder, som sikkert noen vil etterlyse, hverken ordene sosialisme, kommunisme, eller marxisme-leninisme etc. Som regel dukker disse begrepene likevel opp i taler og artikler fra Sandinistledere. Carlos Fonseca, FSLNs første ideolog (som falt i kamp i 1976) uttrykte det slik: «*I vår kamp følger vi de mest avanserte prinsipper: marxistisk ideologi, kommandant Ernesto Che Guevara, Sandino.*»

Carlos Nunes, en av de 9 i det nasjonale direktoratet og fra proletar-tendensen, uttalte i jan. 1979 (et halvt år før frigjøringa): «*Når diktaturet er knust, tror vi at den egentlige klassekampen umiddelbart vil begynne mellom borgerskapet og proletariatet og at den neste etappen vil være sosialismen. Parolen om et folkedemokrati vil da byttes ut med parolen om sosialisme.*»

Det er da heller ingen tvil om at det pågår en hard klassekamp i Nicaragua nå, problemet er bare at FSLN spiller en dobbeltrolle her: som arbeiderklassens fortropp og samtidig måtte la borgerskapet beholde endel privilegier. Sosialismen står ikke på FSLNs dagsorden nå, det ligger et stykke inn i framtida. Den offisielle linja er blandingsøkonomi og fortsatt er omlag halvparten av landets produksjon på private hender. For å sikre borgerlige eksperters samarbeidsvilje, blir man tvunget til å gi dem en rekke privilegier (høy lønn, profittutbytte, import av luksusvarer).

For arbeiderklassen som må kjempe med en skyhøy inflasjon, synkende reallønn, mangel på forbruksvarer, begrensa streikerett m.m., må dette fortone seg som en provokasjon. FSLN får den ubehagelige oppgave å forklare og forsvare sin linje for fredelig sameksistens med

borgerskapet, en sameksistens som ofte bærer preg av en stillingskrig. Det betyr samtidig at partier til venstre for FSLN (PSN er før nevnt. I tillegg kommer Partido Comunista de N., som er like Moskvatro som PSN, men som gjennom sin fagbevegelse CAUS kjører en mer militant linje. MAP(m-l) er et lite parti som hele tida har vært i konflikt med FSLN p.g.a. ultra-venstre linjer.) får massevis av gratisammunisjon til sin «venstre-kritikk».

Disse partiene greier likevel ikke å vinne noe særlig til, de lever mye etter prinsippet om å «protestere for all verden, men følge lystig med på ferden», deres ansvarlige representanter i nasjonalforsamlinga ender stort sett opp med å stemme på sandinistenes forslag.

Men det er liten tvil om at FSLN har følt seg og kanskje fortsatt føler sin posisjon mest trua av kritikk fra venstre. Deres toleransegrense for hva som kommer av utspill fra fagbevegelsen er adskillig lavere enn tilsvarende kritikk fra høyresida (man får jo en litt annen framstilling i vestlig presse). Vilkårige arrestasjoner, inndragning av trykkeriutstyr og åpenlys overvåking er blant de metoder venstrekritikken har blitt møtt med.

Om nicaraguansk venstresides linjer har vært særlig realistiske er en egen diskusjon, men FSLNs holdning har ikke bidratt til å skape enhet på venstresida.

Folkets deltagelse eller folkemakt

En av de viktigste institusjonene som ble skapt gjennom revolusjonen er CDS-ene (Comitees Defensa Sandinista), de sandinistiske forsvarskomiteene. De er organisert i forholdsvis små enheter, på landsbynivå eller i byene, som bydels-komiteer. Deres oppgaver er mangfoldige: å sørge for lokalt vakthold, brannvern, sikring av vann og matforsyning, skole og helsetilbud osv. Av enkelte blir det sett på som en form for basis-demokrati, en slags nicaraguask variant av den russiske revolusjonens sovjetter.

Men sovjetene var arbeider-råd, hvis oppgave det var å ivareta lokale behov og diskutere de politiske hovedlinjene i Sovjetstaten. Som Lenin sier: «Målet vårt er å sikra at kvar einaste slitar skal driva med statsoppgåver utan betaling når han har gjort seg ferdig med sine åtte timars oppgåver med produktivt arbeid. Overgangen til dette er særleg vanskeleg, men einast denne overgangen kan garantera at sosialismen vil grunnfesta seg endeleg.» Sovjetene var organer som valgte representanter til høyere organer, til kongresser som formelt sett var Sovjets øverste maktorgan. Lokal-sovjetene hadde rett til å tilbakekalle og bytte ut sine delegater midt i perioden, hvis flertallet ønska det.

CDS-ene passer ikke inn i dette bildet: For det første velger de ingen representanter til noe høyere organ, de er lokalkomiteer. de har således ikke noen representanter å kunne tilbakekalle, det høyeste organet er parlamentet og de som sitter der er valgt gjennom partiene, ikke CDS-ene.

Også de andre institusjonene som har blitt etablert-fabrikkomiteer, «de cara al pueblo» (åpne folkemøter med statsledelsen), er organer for påvirkning og kontakt med statsmakta, men de er ikke uttrykk for at det er folket som har makta. Som forsvarsminister Humberto Ortega sier det: «Makta er i folkets hender — gjennom sin fortropp FSLN.»

Sosialismen — neste stopp?

Fra mange hold blir det hevda at neste punkt på Nicaraguas dagsorden må bli å ta spranget fra en demokratisk revolusjon til en sosialistisk revolusjon. I dag har FSLN kontrollen med politi, militære, en anelig mengde med statsbedrifter og jordeiendommer, styringa med banker og valuta-handel.

Samtidig finnes det et godt organisert borgerskap som eier viktige deler av industrien. Er det ikke da naturlig å beslaglegge disse eiendommene, utbygge en sosialistisk økonomi og videreutvikle CDS-ene til å bli virkelige sovjetter, reelle sosialistiske styringsorganer som ivaretar både lokalt demokrati og representasjon i statsmakta? Jeg synes det er en vakker ide, men jeg ser flere ting som synes å tale imot å gjennomføre den idag:

1) FSLN er ikke noe konstituert kommunistisk eller sosialistisk parti. Sålenge en kommunistisk teori ikke er gjennomdiskutert i partiet og ikke er fast forankra i medlemmene, kan ikke FSLN være noen aktiv pådriver for sosialismen. En sosialistisk utvikling idag, uten FSLNs aktive deltagelse, ser jeg som utenkelig.

2) Fordi FSLN ikke er noe sosialistisk parti, har det heller ikke propagandert nødvendigheten av sosialismen for folket. Sjø om enkelte sosialistiske ideer har blitt spredd av FSLN, vil det ta tid og til dels harde kamper å vinne et flertall for en ny politikk. FSLN kan ike tre sosialismen ned over hue på folket.

3) En større enhet på venstresida er nødvendig for å sikre oppslutning om en sosialistisk politikk.

4) Om de tre første forutsetningene lar seg oppfylle blir spørsmålet hva omverdenens reaksjon blir: Jeg tenker ikke bare på USAs reaksjon, men også på det vest-europeiske sosialdemokratiets (som idag gir viktig økonomisk støtte). En «sandinistisk» stat er de ennå istand til å fordøye, en «sosialistisk folkerepublikk» — neppe. Også deler av den islamske verdenen som til nå har gitt støtte vil kunne få betenkeligheter. Nicaragua er idag tvingende avhengig av materiell, økonomisk og politisk støtte utenfra og må manøvrere i forhold til dette. Dette er en nødvendig taktikk for i det hele tatt å overleve som stat. Jeg har ingen tro på at «sosialismen i ett land» lar seg gjennomføre med Nicaragua som utgangspunkt, som et minimum må flere land i området ha slått inn på samme kurs før ideen kan bli realistisk. Dette er egentlig en diskusjon om hvilke muligheter et lite land i den 3. verden har — en diskusjon vi såvidt har begynt på i AKP(m-l). ■

KATOLIKK

Katolisismen står sterkere i Nicaragua enn i andre latin-amerikanske land. Hele 85 prosent av befolkningen tilhører den katolske kirke. Men det er i følge biskop Obando y Bravo en kirke i splittelse.

Av Lise Marie Nilsson

En kirke med to grupperinger i sterk opposisjon til hverandre. På den ene siden hierarkiet med erkebiskopen i spissen for en tradisjonell politisk nøytral kirke. Politisk nøytral i den forstand at den ikke bør støtte opp om sandinist-regjeringen, snarere tvert imot. For den andre fraksjonen, bestående av de fattige i basismenighetene og enkelte radikale katolske institusjoner, er det ingen motsetning i det å være katolikk og revolusjonær.

Frigjøringsteologi

Basismenighetene var noe som vokste fram i Nicaragua på slutten av 60 tallet, og var et produkt av en ny teologisk retning innenfor den katolske kirken, frigjørings-teologien. Disse menighetene besto av fattige mennesker, og frigjøringsteologien la vekt på at folket selv skulle reflektere over praksis i lys av Guds ord. Dette var først og fremst folkets teologi, ikke fakultetenes. På grunn av prestemangel ble mange fotfolk opplært til å vere «ordets formidlere» i basismenighetene. Disse var som regel fattige og uten utdanning.

Det har ikke alltid vært splittelse i spørsmålet om revolusjonær praksis i den katolske kirke i Nicaragua. Allerede på slutten av 60 tallet hadde presten Ernesto Cardenal kontakt med Tomas Borge og Carlos Fonseca i FSLN. Ernesto Cardenal var initiativtaker til oppbygging av basismenigheter på øygruppa Solentiname i Nicaragua-sjøen utenfor Managua. Hans arbeid blant fattige bønder og fiskere ble sett på med sterk interesse av FSLN, som fra før av ikke hadde noen relasjon til kirken. Men først i begynnelsen av 70 årene ble kontakten mellom kirken og Sandinistene etablert.

En av de sentrale menn i denne sammenheng var presten Uriel Molina. Han arbeidet som pater i den fattige bydelen El Riguero i Managua, og underviste samtidig ved Universidad Sentramericana. Her kom Molina i kontakt med studenter som stilte spørsmål ved somozismen og hvordan de aktivt kunne ta del i kampen mot sosial urettferdighet.

FRIGJØRING

FSLN og kirka, gjensidig interesse

Studentmenigheten som Molina drev var stedet hvor studenter fikk forenet sin kristne tro og en voksende vilje til revolusjonær kamp. Samtidig begynte sandinistene å fatte interesse for kirken som en ressurs i kampen mot Somoza.

En av Molinas studenter, som senere skulle bli en av FSLN's øverste ledere, var Joaquin Cuadra. Han sier bl.a. at «det er interessant at vår avgjørelse om å finne

GSTEOLGI

FSLN uttrykte i et kommunike fra 1980 at kristendommen og de kristne har vært en integrert del av den sandinistiske revolusjonen.

FOTO: KLASSEKAMPEN

mer ut om FSLN sammenfalt med sandistenes interesse for oss». Dette gjalt de intellektuelle innen kirken. Situasjonen var en annen for de fattige basismenighetene på landsbygda og i byene. For disse var det helt naturlig å delta i kampen først og fremst utfra den sosiale situasjonen de var i. FSLN tok nå kontakt med kirken. I et møte med Molina uttalte Tomas Borge «det er på tide for oss å handle sammen, kristne og sandinister, som brødre»

og at «basismenighetene kunne bli steder hvor sandinistene kan gå og hjelpe til med å organisere kampen». De kristnes deltagelse i revolusjonen ville også åpne for en bredere forståelse av kristendommen, mente Borge. Den ville bli satt i et annet evangelisk perspektiv, det vil si Kristi standpunkt for de fattige, den ydmykede og den utbyttede.

Alikevel var de færreste innenfor den katolske kirken politisk eller religiøst bevisstgjorte da revolusjonen seiret i 1979. Dette hevder Maria Lopez Vigil ved Instituto Historico Centramericano. De kristne var antisozialister, men en forståelse for sammenhengen mellom kristen tro og kamp for sosial rettferdighet, oppnådde man først etter 1979.

Kirkehierarkiet om sosialismen

Hvordan stilte kirkens hierarki seg til revolusjonen i 1979? Før revolusjonen var et faktum, hadde de fra midten av 70-årene tatt et klart standpunkt mot Somoza. Slik borgerskapet også gjorde.

Etter biskopkonferansen i 1979, ble det utgitt et hyredebrev «til prestene, alle munkene og nonnene, basismenigheter, ordets formidlere og alle mennesker med en god vilje». Biskopene støtter her opp om sandinistenes revolusjonsprosess, og de beundrer det nicaraguanske folket «som kjempet heroisk for å forsvare sin rett til å leve med verdighet i fred og rettferdighet». Et av avsnittene i brevet som er blitt viet mest oppmerksomhet, omtaler biskopenes syn på sosialisme. De beskriver hva som er dårlig sosialisme med manglende trosfrihet og et generelt lukket samfunn. Men «hvis sosialisme derimot betyr hva det bør bety, en styrking av interessene til flertallet av det nicaraguanske folk og en planøkonomisk modell som er nasjonal, solidarisk og med en utbredd folkelig deltakelse, har vi ikke noe å innvende». Disse ordene ble mottatt med glede og stor forbauselse av det nicaraguanske folk. Også paven stilte seg positiv til det som skjedde. I et møte med de nicaraguanske biskopene i april 1980, uttalte han: «Den katolske kirke som har sine røtter i den samme virkelighet som det nicaraguanske folket, er fast bestemt på å ta del i dets omskiftninger».

Men biskopene begynte snart å kritisere regjeringen for å være marxistisk orientert. Dette har trolig en sammenheng med at næringslivets talsmann i regjeringen, Alfonso Robelo, trakk seg ut av regjeringskoalisjonen 22. april 1980. Robelo så med økende uro på et Nicaragua i en omfattende sosialiseringssprosess, og var redd for å miste de økonomiske rettighetene middelklassen hittil hadde fått beholde. Biskopenes identitet hadde tradisjonelt sett alltid vært knyttet til borgerskapet, og straks etter Robelos avskjed, inntok hierarkiet en refsende holdning til sandinistene. Dette skjedde tilsynelatende umotivert. Men det er en kjensgjerning at biskopene

KATOLIKK

tapte mange av sine økonomiske og sosiale privilegier i takt med sosialiseringprosessen av landet.

Biskopenes nei til partipolitikk

I mai samme år sendte biskopene ut et kommunike med klar adresse til de fire prestene i regjeringen, og til andre prester med politiske verv. «Biskoper og prester bør ikke ta del i partipolitikk, deres oppgaver er å utøve profetisk funksjon». Biskopene tilgodeså ikke lenger at fire prester deltok i regjeringen som etter deres syn bygde på marxistisk ideologi. Prestene trosset biskopenes beslutning, og begrunnet dette med at de ville tjene de fattige, og revolusjonen var de fattiges og undertrykte seier. De tjente Gud ved å delta i regjeringen. «Det er umulig å være kristen og prest, uten å ta parti for folket», hevdet presten og kulturministeren, Ernesto Cardinal.

USA hadde allerede begynt å kritisere sandinistregjeringen for å være kommunistisk og ateistisk. Naturlig nok ønsket sandinistene å beholde disse fire i regjeringen. Få i FSLN hadde problemer med å forene sin tro på revolusjonen med en kristen overbevisning. «Deres revolusjonstro var basert på deres kristne tro» (Vaaland). Noen få sandinister hadde en kritisk holdning til kirkens sterke stilling i samfunnet.

FSLN om religionens rolle

Den 7. oktober 1980, ga FSLN ut et kommunike om religionens rolle i Nicaragua. Her ble det sterkt påpekt at kristendommen og de kristne har vært en integrert del av den sandinistiske folkerevolusjonen. Den nicaraguanske revolusjonen er den eneste hvor kristne har deltatt aktivt. Dette er noe unikt i historisk sammenheng. Sandinistene hevder videre at alle bør ta del i oppbyggingen av det nye samfunnet, hva nå deres filosofiske ståsted er og religiøse tro måtte være. Kommuniket kunngjorde at ingen vil bli diskriminert for offentlig spredning eller bekjentgjørelse av religiøs tro. Reaksjonen fra biskopene lot ikke vente på seg. De ga ut et brev hvor de bl.a. påsto at regjeringen praktiserer en tosidighet overfor det religiøse liv. Den ene er for offentligheten, der man sier å ha full respekt for det religiøse liv, mens den andre er den sanne og virkelige typen politikk, der man følger en praksis som søker å manipulere og splitte kirken.

Kirkeledelsen mot sandinistene

Den første juni 1980, kom det ytterligere et brev fra biskopene, hvor de nå gjorde det klart at prestene måtte trekke seg fra sine stadsrådplasser. Hvis ikke, skrev de, ville de anta oppførselen som åpent opprør og formell ulydighet overfor legitime kirkelige autoriteter. En rekke kirkelige organisasjoner ble også satt på svartelista. Resultatet ble at disse prestene, Cardinal brødrene, Edgar Parrales og Miguel d'Ernesto mistet sine rettigheter

til å utføre kirkelige handlinger. Senere trakk Parrales seg ut av regjeringen.

Reaksjonene på dette var sterke.

Folket i basismenighetene og radikale prester vendte seg mot biskopene, og kritiserte disse offentlig. Kirkehierarkiet kjørte nå hardt ut mot den sandinistvennlige delen av kirken. Prester ble tvangsflyttet fra basismenigheter, og erkebiskop Obando, uttalte i et radioprogram at man med smerte måtte innse at det var splittelse i kirken.

Det de prosandinistiske kristne imidlertid var mest bekymret for var erkebiskopens neglisjering av gjenntatte invitasjoner til basismenighetene. De ønsket å vise Obando at de godkjente han som sin rettmessige hyrde, og at de ønsket en samlet kirke. Men Obando hevdet at for de kristne revolusjonære fantes det to kirker, en revolusjonær kirke identifisert med marxismen og en kirke som er reaksjonær og måtte erstattes.

Etter et hyrdebrev fra pavens hånd, hvor han bl.a. ba om enighet i den nicaraguanske kirke, ankom pave Paul Johannes II selv Nicaragua i mars 1983. En fjerdedel av landets befolkning møtte forventningsfullt opp på en messe paven holdt på 19 juni plassen i Managua. Talen dreide seg om hans bekymring for den splittede kirken, og han anmodet folket om å støtte sine biskoper i deres kamp for en enhetlig kirke. Begrepet folkets kirke ble også nevnt. Det var i følge paven et absurd og farlig prosjekt. Pavens besøk ble en stor skuffelse for de fleste. Basismenighetene og radikale prester var nå i et dilemma. De stilte seg solidariske til sandinistregjeringen samtidig som de var en del av den katolske kirken. Problemet var at verken biskopene eller paven ville godta dem. «Iglesia Popular», folkets kirke, ble vurdert som en kirke på siden av den tradisjonelle. Folket på sin side hevdet at det fantes bare en kirke, Kirken.

Kampen utviklet seg mellom sandinistene og kirkehierarkiet. Biskopene benyttet enhver anledning til å anklage regjeringen for å være marxistiske og fiendtlige mot kirken. Men de unnlot konsekvent å kritisere Contras herjinger i landet. Deres nådeløse holdning overfor de politisk aktive prestene synes å være merkelig. Paradoksalt er det i alle fall at erkebiskopen selv er en ivrig talsmann for de konservative politiske interesser.

Uløselig konflikt?

Situasjonen i dag er noe forandret. Obando holder fremdeles fast ved at det er en reell splittelse i kirken, men har inntatt en mindre militant holdning overfor basismenighetene og de radikale prestene. Sandinistenes amnesti til de tidligere utviste prester, og gjenåpningen av Radio Catolica, har roet gemyttene noe.

Valget av Obando som meglar mellom Contras og sandinistene viser forhåpentligvis at nye dører vil bli åpnet i konflikten mellom sandinistene og det katolske hierarkiet. ■

EL SALVADOR

President i El Salvador Jose Napoleon Duarte.

«FREDSVILJE»

Av Randi Håkonsen, Luis Orellana
og Lars M. Hjorthol

Det er krig i El Salvador. Fredsplanen dei fem Mellom-Amerikanske presidentene har underteikna vil ikkje gjere slutt på den sju år lange krigen i El Salvador, for det er den sjette presidenten, overpresidenten i Washington, som både betaler og styrer krigen.

Fredsplanen til Oscar Arias satt ein stoppar for militærhjelp utafrå til geriljarørsler, men ikkje til sittande regjeringar. Det var El Salvadors president, Jose Napoleon Duarte, som forlangte at fredsplanen ikkje måtte hindre militærhjelp til sittande regjeringar, vel vitande om at hans eiga regjering ikkje ville overleve mange vekene utan den massive støtta frå USA. Fredsplanen er derfor ikkje til hinder for at USA fortsatt kan pumpe over to millionar dollar kvar dag inn i krigen mot geriljaen i El Salvador.

Fredsplanen hindrar heller ikkje FMLN-geriljaen frå å halde fram som no. FMLN har aldri vore avhengig av våpenhjelp frå utlandet. Ingenting er endra. Krigen held fram som no.

EL SALVADOR

Brikkene flytta

Likevel — heilt som før er det kanskje ikkje. Fredsprosessen har styrka den Latin-Amerikanske sjølvkjensla, viljen til å styre sitt eige hus. Prosessen er med å undergrev USA sitt totale hegemoni i Mellom-Amerika. Fredsprosessen har også tvunget president Duarte til å møte representanter for FMLN-geriljaen. Resultatlaust, Duarte hadde ikkje noko å tilby og ingen reaksjoner på FMLN sine forhandlingsutspel. Men likevel eit møte.

Ariasplanen gir ikkje fred i El Salvador. Men han gir kanskje nokre fleire strengar å spele på. Eller som presidenten i FDR, sosialdemokraten Guillermo Ungo sa det da han vitja Norge i fjor haust: Brikkane er dei same, sjakkbrettet er det same, men brikkane har blitt flytta. Og det gir nye opningar.

Det opna mellom anna for at Ungo og vise-presidenten i FDR, kristelegdemokraten Ruben Zamora, i fjor haust risikerte livet ved å vende tilbake til El Salvador «for å prøve fredsviljen til Duarte». Stutt før dei kom vart det funnet to mishandla lik med FDR mala på magen.

Terroren som før

Fredsprosessen hindra ikkje drapet på leiaren for menneskeretts-kommisjonen i El Salvador, Herbert Anaya, i oktober i fjor. Den hindra heller ikkje at ein annan framstående representant for menneskerettskommisjonen vart drept ei veke før jul. Fredsprosessen har heller ikkje hindra at det fortsatt blir drept i gjennomsnitt tolv opposisjonelle kvar månad i El Salvador, i tillegg til dei som blir fengsla og torturert, eller rett og slett forsvinn. Meldingar om grove brot på menneskerettane i El Salvador når snaut nok vestleg presse, medan fengslinga av menneskerettsaktivisten Lino Hernandez i Nicaragua fekk store oppslag. Hernandez vart sett fri etter stutt tid.

Aias-planen gir ikkje fred i El Salvador, for planen fjernar ikkje årsakane til krigen. Utan ei grunnleggande sosial endring kan det ikkje bli fred i El Salvador. Eller som representanter for FMLN seier det: Vi støttar fredsplanen, vi har lenge kravd dialog og forhandlingar med Duarte-regjeringa og dei væpna styrkene for å få våpenkvile og ein slutt på krigen. Men utan ei grunnleggande endring av det gamle sasmfunnssystemet vil det ikkje bli fred. Om FMLN leverer inn våpna sine, vil andre gripe til våpen for å få slutt på eit grunnleggande urettvist system.

Røttene til krigen

Røtene til krigen ligg mellom anna i det faktum at to prosent av befolkninga, i hovudsak 14 rike familiar, eig 60% av jorda. Store delar av jorda ligg brakk, medan talet på jordlause bønder stadig veks. Kravet om jordre-

form, ei nyfordeling av jorda, har stått heilt sentralt heile dette hundreåret. El Salvador er eit tett befolka land — 5,6 millionar lever på 21.000 rutekilometer, berre litt større enn Sør-Trøndelag fylke. Urettvis fordeling av jord er ein av hovudårsakane til konfliktane i landet. Men dei rike jordeigarane, kaffeoligarkiet, sett seg imot alt snakk om jordreform med nebb og klør. Både for å verne dei store jordeigedommane sine, men også fordi dei treng eit stort landarbeidar-proletariat som sesongarbeidarar på kaffeplantasjane sine. Størstedelen av befolkninga på landsbygda har berre arbeid fire månader i året. Røtene til krigen ligg også i at borgarskapet i El Salvador er meir samansveisa og eintydig reaksjonært enn i noko anna land i Mellom-Amerika. Derfor har det aldri vore grunnlag for alliansar mellom folkelege rørsler og delar av det nasjonale borgarskapet, slik det til dømes var i Guatemala før USA-kuppet i 1954 og i Nicaragua under sluttkampane mot Somoza. Skillelinene mellom undertrykkarar og undertrykte er skarpe og klare, og folkeleg motstand og opprørsforsøk har alltid blitt slått ned med hard hand. I 1932 vart opprørsplanar møtt med ein av dei største masakrene i mellom-amerikansk historie. 30.000 mennesker vart drept i løpet av nokre veker. Radikale parti, fagforeningar og andre folkelege organisasjonar vart totalt utrydda. Kjerkegardsfreden rådde i El Salvador. Maktthavarane i landet, oligarkiet og dei væpna styrkane, har ikkje gløymt sine gamle kunstar. I løpet av dei siste sju åra har over 60.000 salvadorianarar blitt drept.

USA sin krig

Røtene til krigen ligg også i det at den har blitt USA sin krig. Etter sandinist-triumfen i Nicaragua i 1979 vart det tvingande naudsynt for USA å halde eit USA-vennleg regime ved makta i El Salvador. USA sitt vaklande hegemoni i Mellom-Amerika tålte ikkje enno ein revolusjon i regionen. USA har mobilisert enorme politiske, økonomiske og militære ressursar for å hindre ei folkeleg maktovertaking i El Salvador. Frå 1979 har den økonomiske og militære støtta frå USA til El Salvador auka frå snaut 20 millionar dollar til over 600 millionar årleg. Sky is the limit, når det gjeld å hindre revolusjon.

Men USA har lært, både av Vietnam og Nicaragua. Dei har lært at ein massiv nord-amerikansk invasjon ikkje alltid er den beste måten å knekke eit opprør på. Betre da å bygge opp den nasjonale hæren, gi den dugelig med ressursar og trening i moderne opprørsbekjemping. Samtidig må politiske og økonomiske ressursar, til dømes bistandsmidler, samordnast med og tene det overordna målet: Å knekke opprørarane. Dei siste fire-fem åra har denne framgangsmåten blitt meisla ut til ein heilskapeleg strategi for opprørsbekjemping, og fått namnet lågintensiv krigføring. (Sjå eigen artikkel) Det

EL SALVADOR

betyr at krigen er lågintensiv i USA — det kjem ingen likkister nord for Rio Grande, det skrivast lite om konflikten i amerikansk og internasjonal presse, og krigen i El Salvador er ikkje noko heitt tema i politiske fora i USA. For salvadoranarane er krigen intensiv nok.

USA har og lært at det er uklokt å satse på ein isolert despot av typen Samoza. Dei treng ein fasadefigur, eit ansikt som kan legitimere at krigen i El Salvador handlar om det dei sier den handlar om: Vern om demokratiet mot kommunistisk ekspansjon. Mannen dei fann heiter Jose Napoleon Duarte.

Frå radikalar i eksil til marionett for USA

Duartes kristeleg-demokratiske parti vart grunnlagt i 1960, som eit uttrykk for middelklassen sine håp om å finne ein gyllen middelveg i det sterkt polariserte og brutale salvadoranske samfunnet. I 1972 stilte Duarte til val som president i spissen for ein koalisjon av kristeleg-demokratar, sosialdemokratar og kommunistar. Koalisjonen vann valet, men omfattande valfusk og voldsak-

sjonar frå dei militære hindra Duarte frå å innta sin rettmessige plass i presidentpalasset.

Blodig og forslått havna han i eksil i staden for i La Casa Presidencial. Men i 1980 kom han tilbake, med sterkare allierte. Han vart påsastt av USA som leiar for ein sivil-militær junta, der dei væpna styrkene satt med bukta og begge endene. Det var under denne juntaen dødsskvadronane var mest aktive. Etter valget i 1984 fekk så Duarte den presidentposten han vart fråtatt i 1972. Men for å kome i presidentpalasset hadde han solgt seg fullstendig til USA. Alle hans progressive programpostar vaqt ofra for eit altoverskyggande mål: Ein militær siger over FMLN-geriljaen. USA har tyna maksimalt ut av Duartes fasade som demokrat og radikalar, og amerikansk presse har hatt dei reine kvitvaskingskampanjer av El Salvador og Jose Napoleon Duarte etter valet i 1984.

Men ved å selge seg med hud og hår til USA, har Duarte samtidig mista det han hadde av sosial basis i El Salvador. Hans gamle partikameratar frå det kristeleg-demokratiske partiet og dei gruppene som røysta på

KVA ER FMLN-FDR?

Bak forkortingane FMLN og FDR står ei rekke organisasjonar og parti med ulik innretting, arbeidsmåte og program, men med det felles at dei ønsker ei grunnleggande endring av samfunnsforhalda i El Salvador.

FMLN — Farabundo Marti-fronten for nasjonal frigjering — vart danna hausten 1980, og er satt saman av fem ulike organisasjonar. FMLN er både ein politisk og ein militær organisasjon, og har tatt namnet sitt frå Augusto Farabundo Marti, generalsekretær for det salvadoranske kommunistpartiet på 30-talet. Det vart danna i 1929. Han var også på ei tid personleg sekretær for general Sandino i Nicaragua.

Leiarane for dei fem organisasjonane tilslutta FMLN har gått saman i ein felles politisk og militær kommando.

Danninga av FMLN skjedde etter ein årelang strid i kommunistpartiet, som særleg dreide seg om væpna kamp eller ikkje. Fleire av dei nye geriljagruppene som vart danna på 70-talet besto av utbrytarar frå kommunistpartiet. Men sist på 70-talet tok kommunistpartiet sjølkritikk for sin tidlegare line og stilte seg sjølv i spissen for væpna kamp mot regimet. Førstesekretæren i kommunistpartiet er sjølv ein av dei fem FMLN-kommandantane.

Motsetningane mellom dei fem organisasjonane i FMLN har til tider vore sterke. Det har dreid seg om alliansepolitikk, om masserørsle og forholdet mellom militær og politisk kamp, om kortsiktig opprørsstrategi

opp mot langsiktig folkekrig med meire. Men FMLN har evna å løyse motsetningane og meisle ut ein felles plattform og strategi.

Dei tre største organisasjonane i FMLN er alle erklært marxist-leninistiske, men har slutta seg til eit moderat regjeringsprogram for den demokratiske revolusjonsregjeringa som skal opprettast etter revolusjonen.

FDR, den demokratiske revolusjonsfronten, vart også danna i 1980. FDR er ein politisk front bestående av kvar sin fraksjon av det kristeleg-demokratiske partiet, sosialdemokratane og ei rekke fagforeningar og masseorganisasjonar. Sosialdemokraten Guillermo Ungo er no leiar for FDR. Nesten heile den første leiinga i organisasjonen vart brutalt drept alt i desember 1980. FDR og FMLN er i det dei sjølv kallar ein strategisk allianse. FDR anerkjenner FMLN som den leiande krafta i revolusjonen, medan FMLN på si side godkjenner FDR som den framtidige revolusjonsregjeringa i landet. FDR og FMLN samordnar sitt politiske arbeid, ikkje minst overfor den internasjonale opinionen.

Plattformen til FDR er samtidig regjeringsprogram for frigjeringsrørsle i El Salvador. Det går inn for nasjonalisering av storgods, bank og finansvesen, utanriks-handel med meire, og lovar gjennomgripande sosiale reformar og oppretting av ein ny hær. Samtidig lover plattformen at små og mellomstore privarbedrifter og jordbrukarar skal få halde fram verksemda si. ■

EL SALVADOR

han i håp om ein sosial reformpolitikk snur han ryggen etter at han har vist seg å vere ein rein administrator av USA sine interesser. Hans einaste maktbasis er støtta frå USA. Derfor gjer han heller ikkje noko som ikkje er klart i Washington. Eit av dei få unntaka er, kanskje, underteikninga av den mellom-amerikanske fredsplenen.

USA styrer

USA styrer El Salvador både politisk, militært og økonomisk. Dei amerikanske rådgjevarane har den militære styringa med krigen mot FMLN, ikkje berre når det gjeld forsyningar og store liner, men også i innskildoperasjonane. Det har skapt ikkje så lite frustrasjon blant salvadoranske offiserar: Gringoene sitt på kontor og detaljplanlegg, medan salvadoranarane dør på slagmarka.

USA detaljstyrer også den økonomiske politikken,

«Reaganomics» er oppskrifta også El Salvador har fått ordre om å følge. Det betyr raus støtte til det private næringslivet og satsing på industrialisering innretta på eksport til USA-marknaden. USA håper ei slik satsing kan gi eit meir moderne forretnings- borgarskap i El Salvador, ei motvekt mot det tradisjonelle oligarkiet.

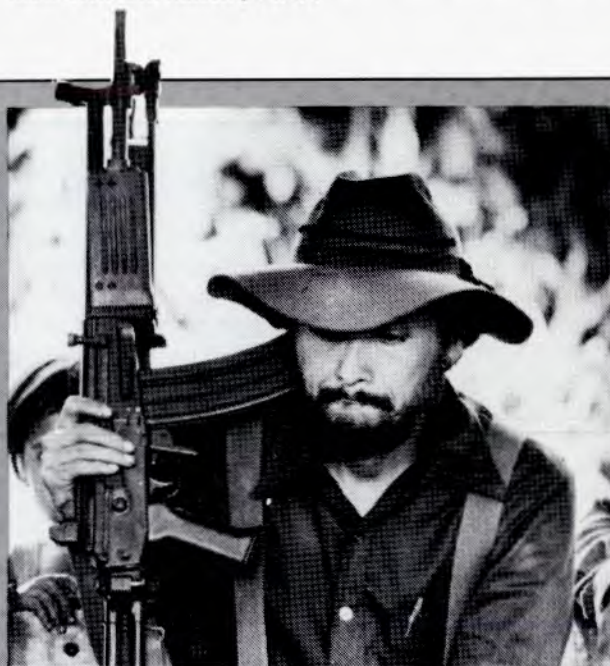
«Reaganomics», med skatteletter og gunstige kredittar til næringslivet har ikkje gitt økonomisk utvikling. Tvert om har det resultert i større sosial uro, mellom anna fordi sosial- og helsebudsjetta har blitt redusert i takt med auken i militærutgiftene og støtta til det private næringslivet. Levekåra for folk flest i El Salvador har blitt kraftig forverra dei siste åra, trass i den enorme dollarstraumen. Spontane og organiserte grasrotprotestar har blitt slått hardt ned på av regjeringa, som i sin tur igjen har gitt kraftigare grasrotaksjonar og enno sterke isolasjon av Duarte-regimet. Det som var Duarte sin store styrke, den enorme støtta frå USA, har blitt ein møllestein om halsen på han.

LÅG-INTENSIV KRIG

Militærstrategane i Pentagon har lært av Vietnam. Dei har mellom anna lært at ein regelrett invasjon med overlegne militære styrker ikkje alltid er den beste metoden for å knuse opprør i tredje verda.

Medan den anti-imperialistiske rørsle i USA har konsentrert kreftene om å hindre eit nytt Vietnam i Mellom-Amerika, har strategane i Washington utvikla ei ny anti-opprørsdoktrine innretta nettopp på å unngå «nye Vietnam».

LOW-intensity conflict (LIC) er det noko misvisande namnet på den nye doktrina. Mellom-Amerika er testbanen der den låg-intensive strategien no blir prøvekøyt. Her kan han prøvast ut både mot ei sittande, revolusjonær regjering (Nicaragua) og mot ei revolusjo-

«Commandante Baltazan» — *freedomfighter i amerikansk språkbruk.*
FOTO: LISE STENSRUD

nær rørsle på offensiven (El Salvador).

I stutte trekk går LIC-doktrina ut på å samordne politiske, økonomiske, psykologiske og militære våpen i kampen mot opprørsrørsler og i strevet for å undergrave revolusjonære regjeringar i tredje verda. Doktrina erkjenner at det er befolkninga, ikkje territoriet, som er det strategiske målet for operasjonane. Derfor kan reine militære aksjonar ofte virke mot si hensikt. Ved å drepe for fote kan ein vinne eit slag, men tape sjølve krigen.

Opprørsbekjemping må vidare ta omsyn til den lokale

EL SALVADOR

FMLN på offensiven

Den massive amerikanske innsatsen i El Salvador har heller ikkje klart å knekke frigjeringsrørsla, verken militært eller politisk. Etter USAs i storstilte oppstramming av den salvadoranske hæren i 1984, var det rett nok ein del observatørar som triumferande meldte at FMLN no på det næraste var knekt, at dei ikkje lenger var i stand til å gjennomføre større militære aksjonar. Sanninga var heller at FMLN hadde endra sin strategi, som resultat av

at USA hadde endra sin anti-opprørsstrategi, og mellom anna tatt i bruk meire fly og helikopter.

FMLN gikk vekk frå store troppestyrker og langvarige slag, og satsa i staden på mindre, meir mobile grupper. Styrkene vart tredelt i regulære troppar, mindre gerilja-einingar og bonde-milits i FMLN-kontrollerte områder. Det har gjort det mogleg å spreie gerilja-aktiviteten til så godt som heile El Salvador, samtidig som det ikkje har hindra FMLN frå å gjennomføre store, samordna angrep på nokre av regjeringshæren sine viktigaste militære installasjonar.

befolkninga sin kultur og historie. I anti-opprørsstrategien har ein like god bruk for antropologar og sosialpsykologar som for militærstrategar. Kontrarevolusjonen må kombinerast med «samfunnsbygging», derfor må militære operasjonar samordnast med økonomisk støtte, bistandsorganisasjonar, propaganda osv.

Og ikkje minst: Slaget om heimepublikum må vinnast. Overtak i massemedia og i opinionen heime og internasjonalt er vel så viktig som overtak på slagmarka. Eller som George Tanham, tidlegare president i den høg-reorienterte tenketanken Rand Corporation og ekspert på anti-opprørsstrategi sa det på eit seminar om lågintensiv krigføring: *«For meg ligg det mest presserende problemet ikkje i tredje verda, men her heime, i kampen om folks medvit.»*

Hegemoni-krise

Det kan sjølvsagt innvendast at det er lite nytt i ein slik strategi. USA har i årtier brukt både undergraving, propaganda, desinformasjon, økonomisk press, psykologisk krigføring med meire for å hindre opprør og styrte progressive regjeringar i tredje verda. Det som er nytt er at denne typen krigføring er i ferd med å bli opphøgd til doktrine, at dei einiskilde tiltaka og metodane blir samordna til ein heilstøyt strategi for å sikre USA sitt grep om tredje verda. I november i fjor utnevnte til dømes forsvarsdepartementet i USA ein eigen statssekretær med særleg ansvar for low intensity conflicts.

USA har dei siste åra opplevd ei global «hegemoni-krise» — den politiske-økonomiske orden som vart etablert etter 2. verdskrig er i sterk uorden. LIC-doktrina er utvikla som eit politisk-militært svar på krisa i tredje verda generelt og utfordringa frå frigjeringsrørslar spesielt.

Kampen for å halde på hegemoniet i tredje verda er den viktigaste utanrikspolitiske saka for Reagan-administrasjonen. Reagan-doktrina går ut på at USA med alle middel; militære, politiske, diplomatiske og økonomiske, skal tvinge Sovjet på militær og politisk retrett i tredje verda. I ein rapport til kongressen i 1986 karakteriserte tidlegare forsvarsminister Caspar Wein-

berger frigjeringsrørslene i tredje verda som «det mest umiddelbare truismålet mot tryggleiken til den frie verda i resten av dette hundreåret».

Kampen mot frigjeringsrørslene i tredje verda blir kombinert med Reagan-administrasjonen si andre utanrikspolitiske flaggsak, kampen mot terrorismen. Ved å stemple frigjeringsrørslene som uttrykk for sovjetkommunistisk ekspansjonisme eller terrorisme eller aller helst begge delar, prøver Reagan-administrasjonen å legitimere sin rett til å blande seg inn. Mot «terroristar» er alle våpen rettvise. FMLN-geriljaen i El Salvador får sjølvsagt terrorist-stempelet på seg, og i CIA sine desinformasjonskampanjer blir det «dokumentert» at Nicaragua huser treningsleirer for internasjonale terroristorganisasjonar.

I lys av «kampen mot terrorismen» har Reagan-administrasjonen sørga for kraftig vekst i CIA og i dei såkalla «spesielle operasjonsstyrkene» øyremerkte til opprørsnedkjemping. I anti-kommunismen og anti-terrorismen sitt namn meinte Ollie North og hans overordna det var deira moralske og politiske rett å sette vanlege demokratiske spelereglar til side. Eller som ein av LIC-doktrinen sine fremste teoretikarar, professor i statsvitenskap Sam Sarkesian, uttrykker det:

«Nasjonale leiarar og allmugen må forstå at lågintensive konflikter ikkje rettar seg etter demokratiske forestillingar om taktikk og strategi. Revolusjon og kontrarevolusjon utviklar sin eigen moral, sin eigen etikk, som rettferdiggjjer alle middel for å nå framgang. Å overleve er den einaste moral som tel.»

I lys av LIC-strategien blir ikkje Irangate eit unnatak. Lyssky pengeoverføringar og løynde nettverk for overføring av våpen og støtte til kontras er tvert om eit reindyrka døme på ein operasjon i LIC-strategiens ånd. For det er nettopp med «dirty little wars» av denne typen USA satsar på å halde ved lag sitt vaklande hegemoni i tredje verda. Derfor kan det lett bli eit blindspor ein-sidedig å fokusere på faren for direkte nordamerikansk invasjon. Faren for USA-invasjon er hogst verkeleg både i Nicaragua og El Salvador, men krigen startar ikkje den dagen US Marines gjer strandhogg. Krigen rasar for fullt, sjølv om strategien er ein annan og meir fordekt enn i Vietnam. ■

Lars M. Hjorthol

EL SALVADOR

Fortsatt krig vil føre til total ødeleggelse av El Salvador.

Samtidig legg frigjeringsrørsla større vekt på å samordne det politiske og militære arbeidet. Etter 1984 har fagrørsla og andre folkelege masseorganisasjonar vokst fram på ny, etter at dødsskvadronane bokstaveleg tala kappa hovuda av dei tidlegare på åttitalet. Fagrørsla fører ein aktiv kamp mot forverringa av levkåra for fleirtalet av folket, og demonstrerar samtidig for sentrale FMLN-krav som stopp i den militære innblandinga frå USA, respekt for menneskerettane og nasjonal dialog mellom opposisjonen, regjeringa og dei væpna styrkene. Alliansen FMLN-FDR er også diplomatisk og politisk på offensiven i forhold til regjeringa. Det er dei som heile tida har etterlyst dialog og forhandlingar med regjeringa for å få ei fredelig løysing på konfliktane i El Salvador. Det er dei som har kome med dei konkrete forhandlingsutspela, alle med minst det felles at den amerikanske militærhjelpa må stoppast. FMLN-FDR har no også fleire representasjonar i utlandet enn Duarte-regjeringa.

Uviss framtid

Tilsynelatande er det berre tre moglege utfall på kon-

flikten i El Salvador: Enten at krigen held fram som no, med stadig større økonomisk og militær innblanding frå USA og sterkare undertrykking av dei folkelege rørslene i El Salvador. Fortsatt krig vil føre til total ødeleggelse av det salvadoranske samfunnet, men sett frå Washington vil konflikten framleis vere «låg-intensiv»: Den kostar ikkje stort verken politisk eller i form av amerikanske liv. Dessutan gir krigen verdifulle erfaringar i praktiseringa av doktrina om låg-intensive konflikter i 3. verda.

Eit anna mogleg resultat er sjølvsgatt at revolusjonen sigar, eventuelt i samband med ein parlamentarisk siger for venstreopposisjonen i samband med presidentvalet i september. FMLN-FDR er politisk og militært på offensiven, samtidig som Duarte-regjeringa har isolert seg frå sin eigen sosiale basis ved å spele rollen som marionett for USA.

Men ein siger for venstre-kreftene i El Salvador kan fort gi eit tredje resultat: Ein regelrett USA-invasjon i El Salvador.

Mykje kan skje i El Salvador i løpet av 1988. ■

SVARTEBØRS OG UTENLANDS GJELD

Krigen mot kontras og USA's økonomiske blokkade har skapt problemer for en økonomi som gjorde raske framskritt like etter revolusjonen.

– Økonomisk kommer man i dagens Managua bedre ut av det ved å selge frukt i gatene enn som sentralt plassert offentlig ansatt.

Av Jens Revold

En kan ikke beskrive den nicaraguanske økonomien idag uten å se tilbake på situasjonen før revolusjonen, for gjennom dette å kartlegge strukturelle trekk som fortsatt virker inn. Kort skal jeg her bare nevne noen forhold.

For det første gjelder det at konsentrasjonen av makt på en manns hender hadde gått lengre enn i noe annet sentralamerikansk land. Somoza kontrollerte de fleste viktige og avanserte deler av den nicaraguanske økonomien, enten direkte eller gjennom stråmenn (videreforedling av jordbruksvarer og fiskeprodukter, kjemisk industri, gruver, skogbruk etc.)

Et annet trekk som må nevnes er den uhyre sterke handelsmessige bindingen til USA, samt at nord-ameri-

kansk kapital hadde store interesser i landet. I en spesiell periode, under den siste diktatorens brors styre (Luiz Somoza 1957-67) kom meget av denne utviklinga igang. I samarbeid med Kennedy-administrasjonen og den såkalte Framskrittssalliansen ble administrasjonen, planleggingsapparatet og utdanningsverket modernisert.

Fra og med begynnelsen av 60-tallet kom videre det sentralamerikanske fellesmarkedet i funksjon, noe som ga den regionale økonomiske utviklinga et kraftig puff framover. Imidlertid er det tvilsomt om denne i særlig stor grad fikk betydning for den jevne nicaraguaner. I 1977 disponerte 5% av befolkninga 28% av nasjonalinntekten, og gjennomsnittsinntekta pr år pr capita i denne gruppa var 5409 US\$. For de fattigste 50% var tilsvaren-

ØKONOMI

de tall 15% og 286 US\$. (ECLA: «Nicaragua Repercusiones...», Managua 1979)

Under den siste Somoza, stanset mye av denne utviklinga opp. Dennes gigantiske bedrageri i forbindelse med misbruk av internasjonal hjelp til de jordskjelvrammede i Managua i 1972, utviklinga av et gjennom korrump terrorpoliti, konfrontasjoner med andre deler av borgerskapet, samt drapet på den populære redaktøren P.J.Chamorro i 1978, var alle elementer som bidro til revolusjonen i 1979.

Sandinistfrontens alternative program

Før revolusjonen hadde FSLN utformet følgende program:

1. Man ville nasjonalisere all Somozaeiendom med tilbehør; banksystemet, utenrikshandelen og utenlandske interesser innen gruvedrift, skogbruk og industriell videreforedling av marine ressurser. I tillegg ville man gjennomføre en omfattende jordreform.

2. Gjennom bedre planlegging ville man gjøre en slutt på det kapitalistiske kaos, man ville bygge opp et mer rettferdig skattesystem og man ville etablere en uavhengig valuta. Over fabrikkene skulle det innføres arbeiderkontroll, men man ønsket samtidig å beskytte små og mellomstore produsenter.

Idag kan man si at det meste nevnt under punkt 1. er gjennomført, mens bare deler eller lite av målsettingene i punkt 2.

De første reaktiveringsårene

Den konkrete politikk Sandinistene utformet etter triumfen i 1979 bestod i å dele opp de kommende år i tre distinkte planperioder:

1. 1979-81: Katastrofe og reaktiveringsprogrammet.
2. 1982-83: Konsolideringsfasen.
3. 1984- : Utviklingsfasen

Katastrofesituasjonen ble bemerkelsesverdig raskt snudd til en relativt godt fungerende markedsøkonomi (deVylder/SIDA: «Landstudie av Nicaragua», Stockholm, 1985). Dette forklares med en omfattende entusiasme i forbindelse med revolusjonen, og meget stor internasjonal hjelp.

Alt i 1980 kan en si at reaktiveringsfasen var i full gang, med en økning av samlede offentlige utgifter med rundt 100%. Det ble gjennomført en rekke sosiale reformer, helse og utdanningssystemet ble utbygd og det ble gitt vide kreditter til næringslivet (privat såvel som offentlig). I tillegg ble det gjennomført et opplegg med subsidiering av en rekke basisvarer til konsum.

Kjennetegnende for denne fasen er stor aktivitet på alle områder, nye prosjekter planlegges og utenlandske hjelpeorganisasjoner står i kø for å delta. Nicaragua vinner internasjonalt ry for at landet innen en rekke områder makter å løfte befolkninga si opp fra fattigdom og uvitenhet, til ihvertfall å se mulighetene for et bedre liv.

Krigen

En kan ikke beskrive den nicaraguanske økonomien uten å forsøke å vurdere de negative økonomiske virkningene av krigen. Fra og med 1981 trappes denne opp med full styrke, og selv om mange opplysninger holdes tilbake av sikkerhetsgrunner, er noe kjent: Krigen fra USAs side må deles inn i

- militær virksomhet
- økonomiske tiltak

Fram til 1979 er kostnadene forbundet med selve oppstanden regnet til:

- rundt 500 mill. US\$ i skadet infrastruktur
- 1600 mill. US\$ i utenlandsgjeld, opptatt av Somoza-regimet og anvendt på tvilsom måte

— stor kapitalflukt i årene like etter revolusjonen

Før årene 1981 til og med 1985 er de viktigste elementene i den amerikanske strategien:

— bruk av sin posisjon i det multilaterale banksystemet (f.eks Den Inter-amerikanske Utviklingsbanken/Verdensbanken) til å blokkere lån til Nicaragua.

— fra 1985 total handelsboycott av landet

— i hele perioden, skjult og åpen finansiering av Contrasstyrkenes aktivitet

En har forsøkt å regne ut kostnadene for perioden i mill. US\$:

Kostnader i forbindelse med krigen. (mill. \$)

Direkte militær aggresjon	601
Skader mht. eksport	228
Skader mht. innenlands konsum	177
Underskudd på betalingsbalansen	860
Finansiell aggresjon	569
Samlet	2435

I tillegg kommer selvsagt kostnadene ved å holde en stor hær, i form av direkte løpende utgifter pluss kostnadene ved manglende kvalifisering av ung arbeidskraft til sivile formål pluss kostnadene overfor det sivile samfunnet forbundet med stadige repetisjonsøvelser. For 1985 regnet man med at rundt 40% av statsbudsjettet gikk med til forsvarsformål.

Vi skal gå over til å se på endel nøkkeldata vedrørende økonomien. Dette for å forsøke å nærme oss svar på et i høyeste grad hypotetisk spørsmål: Hvorledes ville det ha gått uten krigen?

Den sivile del av økonomien- Noen indikatorer

Den nicaraguanske økonomien etter revolusjonen preges av en jevn negativ tendens.

Økonomisk utvikling etter revolusjonen

	1980	1983	1986
Brutto nasjonalprodukt (mill. \$)	2219	2422	2315
Utenlandsgjeld (mill. \$)	2048	4000	5687
Eksport (mill. \$)	450	431	218
Import (mill. \$)	887	807	880
Vekst i BNP (%)	+4.6	+4.4	-0.4
Bytteforhold med utlandet eksport/import-priser (indeksert)	100	69	66
Arbeidsledighet (%)	18.3	18.9	21.5

Det mest alvorlige i tallene over er handelsunderskuddet med utlandet. Dette forteller mye om vanskene med å «legge om» fra en agroindustri orientert mot det nord-amerikanske markedet — til andre, og helst like så godt betalende. I tillegg kommer at mange av fagfolkene har sluttet, reist utenlands pga. dårlig lønn, manglende incentiver og generell misnøye med regjeringens politikk.

Delvis skyldes den vanskelige stillingen også den handelsmessige situasjonen mange små 3. verden nasjoner er i, og som kan avleses i det stadig dårligere bytteforholdet med utlandet. Nicaraguas viktigste eksportvare er kaffe, bomull og sukker — for samtlige har prisene reelt sett vært fallende, og ihvertfall sterkt svingende. For et viktig produkt, kjøtt, er landet iferd med å gå over fra å være en betydningsfull eksportør til å bli en nettoimportør. Marine produkter, fisk og skalldyr, har landet relativt store unyttede ressurser av. Prisutviklinga for disse har vært gode og er derfor interessante for framtida.

At man ikke makter å balansere nødvendig import via eksporten resulterer i en stadig økende utenlandsgjeld, pr. dato den største i hele Sentral-Amerika.

For å makte å vedlikeholde et minimum av fremdrift i den offentlige sektor, bla. lønningene, kjøres det med permanente budsjettunderskudd. Dette gir en inflasjon som fra og med 1985 er galopperende.

Selv om den eksportorienterte produksjonen er synkende, synes produksjonen av en del viktige basismatvarer å ha en positiv utvikling. Mais, ris, bønner og sorgum har alle produksjonsindekser i dag som ligger høyere enn for året 1975.

Framover

Avslutningsvis vil jeg knytte noen kommentarer til områder som må bli sentrale i tida som kommer.

Som nevnt har landets ledelse innstilt seg på en overlevelsesøkonomi fram til at krigen er avsluttet. Sett fra revolusjonens side synes det positivt at Contras de siste par år i så liten grad har maktet å påføre landet nevneverdig skade (jmfr. f.eks situasjonen i Mozambique).

Sabotasje mot viktige økonomiske mål har i 1985, -86 og -87 vært forsvinnende liten. En god pekepinn er at kaffe-høsten som i stor grad foregår i krigssonene, hvert år har vært utpekt som viktige mål. I svært liten grad synes Contraen å ha maktet å trenge igjennom hærens forsvarslinjer.

På den andre siden er det, som vi har sett, klart at disse styrkenes aktivitet binder store ressurser på myndighe-

Mellom 1979 og 1986 har de største farmernes andel av jorda blitt redusert fra 36 prosent til 10 prosent.

FOTO: HENNING KNUDSEN

ØKONOMI

tens side. Imidlertid er det vanskelig å se tegn til noen dyp nasjonal splittelse i spørsmålet om at det er **motparten og USA** som må legge ned våpnene, før fred skal kunne komme på tale. Snarere ser det ut for at den ytre trussel samler befolkninga innad. (Dette betyr selvsagt ikke at det ikke hersker både uenighet og frustrasjon knyttet til situasjonen. Skulle en imidlertid se tendenser til sprekkdannelser i Sandinistfronten ville dette gi grunn for å revurdere denne oppfatninga.) Slik det hele fortoner seg i dag vil landet fortsatt i mange år kunne holde stand under forutsetning av at den ytre støtte de hittil har nytt godt av, vedvarer.

Dette bringer oss over på et annet klart negativt aspekt. Utviklingen i Nicaragua er «internasjonalisert» i den forstand at de stridende parter begge vil være avhengig av relativt omfattende ytre støtte for å opprettholde sine posisjoner og fortsette kampen.

Contras støtte fra USAs side er kjent.

Sandinistene har satset på en alliansefri linje — med kontaktknytting der denne kunne være mulig. Dette har man i stor grad maktet, fra storparten av landene i den 3.verden og samtlige større nasjoner som India, Kina, Argentina, Brasil og Mexico, nyter Nicaragua bred tillit. Snevrer man inn til vesentlig å se på økonomisk støtte i form av donasjoner, kreditter og handelsforbindelser, synker kretsen radikalt. Følgende prosentvise sammenheng av utenrikshandelen gjaldt i 1981 og 1985:

Samhandel mellom Nicaragua og den øvrige verden (%)

	1981		1985	
	Export	Import	Export	Import
Sentral-Amerikanske Feilesmarked	14.2	21.1	8.1	6.4
Latin-Amerika øvrig	2.2	26.0	0	11.4
Karibia	1.2	2.5	1.2	2.2
OECD-landene	66.0	46.1	78.2	33.3
COMECON-landene	5.7	3.3	4.6	42.9
Andre	10.7	1.0	7.9	3.8

Østblokken

De klareste trekk her er at det har vært og fortsatt er en relativt høy samhandel mellom Nicaragua og OECD-landene. Handelen med østblokken tom. 1985 var beskjedent på eksportsiden, men har vist en sterkt økende tendens på importsiden. Tar en i tillegg med at Sovjetunionen i stor grad finansierer hele den materielle del av den militære oppbygginga i landet, samt i stor grad stiller utdanningsplasser (sammen med DDR og Bulgaria) til rådighet, er det klart at Nicaraguas avhengighet overfor østmaktene er økende.

Tendensen når det gjelder utenlandske kreditter er den samme. For 1981 var vestlige land inne med hele 496 mill. US\$ - østeuropa 175, for 1984 henholdsvis 135 og 206 mill. US\$.

Nicaraguas strategi i forhold til dette problemet, som man er seg fullt bevisst, har vært å bygge ut kontaktene særlig til Vest-Europa. I noen grad har dette lyktes, men når det gjelder den vanlige, statlige u-hjelp er det bare Sverige og nå endelig også Norge som gir slik. Flere andre land (særlig kanskje Nederland og Sveits) yter hjelp gjennom private organisasjoner, men hovedtendensen er nedadgående. Hjelpen er viktig nok, men blir for «lett» med tanke på større og mer omfattende prosjekter som har karakter av infrastruktur. Her dominerer altså østblokken.

Man skal imidlertid være forsiktig med å avlese statistikken at Nicaragua fullstendig nå danser etter Sovjetunionens pipe. En indikasjon på dette er Sovjets nedskjæringer av oljeleveransene. I september -87 manglet rundt 53000 tonn på at det innenlandske behovet skulle være fullt dekket. Dette skyldes neppe sovjetiske problemer med å levere nødvendige kvanta. En forklaring kan ha å gjøre med uenighet i spørsmål som vedrører økonomien, prosjekter, samarbeidsavtaler etc. Nicaraguanske myndigheter har flere ganger forkastet russernes forslag til utvikling av viktige næringssektorer.

Den uformelle økonomi

Av innenlandske positive og negative faktorer som vil bli

viktige i den framtidige utvikling, vil jeg for det første peke på den sterke reallønnsnedgangen som særlig har rammet ansatte i den offentlige sektor — mao. mange av revolusjonens viktigste støtter. Det er en kjent sak at man økonomisk i dagens Managua kommer bedre ut av det lønsmessig ved å selge frukt i gatene enn som sentralt plassert offentlig ansatt.

I 1986 antok man at rundt 50% av den økonomisk aktive befolkningen arbeidet i den uformelle sektor — mange med dette i tillegg til jobb også i det offentlige systemet. Et annet kjennetegn når det gjelder sysselsettinga er en ekstremt høy mobilitet — statlige funksjonærer er på en evig vandring for å finne de «bedre betalte» jobbene (som gjerne ikke finnes).

På den positive sida må det nevnes at arbeidsledigheta på 21.5% i 1986 er en av de laveste i regionen — og at

dette også har vært situasjonen siden 1983 (Guatemala 45.6%, El Salvador 31.1%, Honduras 41.0%, Costa Rica 52.9%, Panama 10.2% — Central American report, 7.8.87).

På investeringssiden har landets myndigheter vært kritisert for den meget sterke satsingen i årene like etter revolusjonen. Dels gjelder dette omfattende og særlig langsiktige prosjekter med tidsrammer på flere tiår, før de var klare til å produsere. Gjennomføringen av flere av disse prosjektene har blitt rammet av den ellers så kjente kritikken i forbindelse med store uhjelpsprosjekter i andre land: mangelfulle undersøkelser, dårlig prosjektstyring, sløseri, sein framdrift, for kompleks og ukjent teknologi osv. Sandinistregjeringen har innsett feil på disse områdene og søker (Plan-87) nå utelukkende å gjøre ferdig påbegynte prosjekter, reaktivisere anlegg som står, men mangler reservedeler osv. I så måte kan en kanskje si at krigen og den vanskelige økonomiske tilstanden har brakt noe godt med seg.

Når det gjelder en mer langsiktig strukturell utvikling, er det to viktige momenter som må nevnes.

Jordreformen

Jordreformen, sannsynligvis den mest omfattende og radikale i hele Latin-Amerika, startet opp umiddelbart etter revolusjonen. I løpet av perioden fra 1979 til 1986 har man særlig omfordelt jord fra de aller største private farmerne (over 350 ha.), som i 1978 hadde 36% av oppdyrket areal — til i 1986 10%. I de første årene ble jorda særlig gitt til produksjonskooperativer og statsfarmer — nokså lite til private familiebruk. Etter endel problemer med produktiviteten innen disse større enhetene, har man i de seinere år i større grad prioritert mindre bruk, disse ofte sammensluttet i kredittkooperativer.

Denne omlegginga av strategien, samt det faktum at jordreformen overfor mellomstore, godt drevne plantasjer har vært praktisert med lempe — vitner om en fleksibilitet og positiv evne til å prøve nye løsninger, når gamle ikke synes å ville lykkes. (Fleksibiliteten kan også sammenlignes med ideen om en blandingsøkonomi — I 1985 produserte private bedrifter fortsatt 20% av BNP mot 67% i 1977. Den nye konstitusjonen uttrykker også klart retten til å drive privat økonomisk virksomhet i Nicaragua.)

Enhver som har sett entusiastiske småbønder få tildelt sine skjøter på egen jord, vil intuitivt forstå at jordreformen er et av de sentrale elementene i en politikk som fortsatt gir sandinistene betydelig politisk oppslutning.

Urbanisering

Hverken jordreform eller andre tiltak har maktet å bremse en annen uheldig utvikling, nemlig den sterke urbaniseringen (spesielt Managua). Denne har særlig forsterket seg i de senere år.

Byen antas å ha godt over en million innbyggere, eller

For å holde offentlig sektor på et minimum kjøres det med permanente underskuddsbudsjett som fører til en galopperende inflasjon.
FOTO: ANDERS LYCHE BRYNESTAD

rundt 1/3 av samlet innbyggertall i Nicaragua. Dels skyldes sentraliseringa problemene med å bo i krigsområdene, men det antas at de tidligere nevnte «gode arbeidsmulighetene» innen den uformelle sektor er en like viktig drivkraft.

Med disse to momenter nevnt, vil jeg til slutt i stikkord form repetere det en idag betrakter som revolusjonens seire — eller viktige reformer i Nicaragua. Deler av disse representerer økonomiske løft som i den framtidige utviklingen kan vise seg å ha vært for tunge. Undertegnede velger likevel å tro at en må se på dette som en slags økonomisk og strukturell grunnlagsinvestering som må vurderes over lang sikt:

— Analfabetiseringsgraden brakt ned fra 50.3% til 12.9%. Sterk utbygging av skolevesenet og voksenopplæring.

— Store vaksinasjonskampanjer. Polio og andre epidemiske sykdommer utryddet. Barnedødeligheten senket til 1/3 av nivået før revolusjonen. Omfattende utbygging av primærhelsetjenesten.

— Program for bedre husvære gjennomført. 1/3 av bybefolkninga nøt mellom 1979 og 1983 godt av dette.

— 51% av landsbygdbefolkninga har mottatt egen jord i forbindelse med jordreformen.

— Første frie valg gjennomført i 1984. Gjennomføringen meget positivt bedømt.

— Den nye konstitusjonen vedtatt i 1986.

— I 1987 — Lov om delvis selvstyre for atlanterhavskystens etniske minoriteter vedtatt. To regionalråd, et for den sørlige del og et for den nordlige vil kunne velges.

— Gjennom hele perioden — oppbygging av en folkehær basert hittil på teknologisk sett relativt enkle våpen. Antatt 2-300000 menn og kvinner under våpen i tilfelle en nord-amerikansk invasjon. ■

EN SPLITTA FAGBEVEGELSE

*Av Gudrun Høverstad
og Henning Knudsen*

Den nicaraguanske fagbevegelsen er sammensatt av 7 ulike organisasjoner tilknyttet 7 forskjellige partier. Den sandinistiske CST er med sine 130000 medlemmer desidert størst.

CST blei i 1983 kritisert både fra grunnplanet og fra FSLN ledelsen for å føre en uselvstendig politikk. CST prioriterer i dag saker som matvareforsyning, bedriftshelsetjeneste og kvinners rettigheter.

Fagbevegelsen i Nicaragua har, med få unntak, en kort historie. Før revolusjonen i 1979 var bare noen få prosent organisert — fordelt på 7 ulike fagorganisasjoner. I 1920-åra var det et oppsving i organiseringa av arbeiderklassen i byene både i Nicaragua og i de andre landa i Mellom-Amerika. Men krisa i 30-åra og beinhard undertrykking knuste de første spede forsøka.

Mot slutten av 2. verdenskrig kom det et nytt kraftig oppsving i fagorganiseringa — godt hjulpet av et politisk klima i forandring. I hele mellom-amerika vokste det fram nye partier og fagbevegelser — ofte med kommunister i ledelsen. I Nicaragua resulterte dette i at PSN (Partido Socialista Nicaraguense) som hadde operert illegalt siden 30-åra blei legalisert i 1944. Samtidig blei CTN (Confederacion de Trabajadores de Nicaragua) danna med nære forbindelser til PSN. Somoza I mente han kunne dra nytte av en allianse med PSN/CTN, og hadde en liten flørt med dem for å få støtte i valgkampen. Da de hadde tjent Somozas hensikter, satte han

FAGBEVEGELSEN

igang en voldsom undertrykking og i 1948 forsvant CTN.

Det var flere forsøk seinere på å gjenreise en fagbevegelse — alle mislykka. Den eneste legale fagbevegelsen var CUS som vi skal komme tilbake til. Somoza og hans sønner fortsatte den beinhardte undertrykkinga. Og en del av den vonde arven fra Somoza i 1979 var en arbeiderbevegelse uten noen tradisjon med uavhengighet. En fagbevegelse med liten organisasjonserfaring, med kort faglig tradisjon og få medlemmer.

Landsbygda

Fagorganiseringa etter 2. verdenskrig var sterkt konsentrert til byene. Utafor banan-distriktene var det svært sjelden å finne fagforeninger. Dette til tross for at hoveddelen av befolkninga lever på landsbygda og er mer eller mindre sysselsatt i jordbruket.

Endring i sysselsetting (%)

	1950	1977
Industri	11.4	16.0
Jordbruk	67.7	42.0
Handel og tjenester	15.2	30.0

Det var tilløp til organisering av landarbeidere allerede i 1945, men ATC, landarbeiderforbundet blei ikke stifta før i 1978. Seinere har bøndene/småbrukerne fått sin egen organisasjon UNAG. ATC støtter sandinistene, men er ikke formelt knytta til FSLN. De har en god grunnplansorganisering og har spilt en viktig rolle i jordreformprogrammet. De har oppretta et eget kvinnesekretariat som jobber spesielt med utdanning av kvinner i jordbruket og å få fram kvinner som ledere.

Etter 1979

Somoza etterlot landet med en utenlandsgjeld på 1600 mill. \$, 60% av befolkninga var analfabeter og helsevesenet var elendig utbygd. Bare for å nevne noe fra et svært dystert bilde. Den nye ledelsen sto overfor enorme oppgaver med å bygge opp et land som var utarma av krig og vannstyre — og å innfri folkets krav om et bedre liv. Først og fremst fred. Jordreformer, helsevesen, utdanning, bedre levestandard...

I denne sammenheng var det sjølsagt viktig å mobilisere masseorganisasjonene. Den nye fagbevegelsen vokste raskt i styrke — særlig gjaldt dette den sandinistiske CST. Den viktigste oppgava var gjenoppbygging. Alfabetiseringskampanja, vaksinasjonsprogrammer og ikke minst: prøve å holde produksjonen oppe.

En god del av dem som flykta til Miami etter revolusjonen var høyt utdanna teknisk personell. I tillegg var det meste av produksjonsutstyret nedslitt — og ameri-

kansk. En svært effektiv økonomisk blokada fra USA gjør det umulig (eller svært kostbart) å skaffe bla. reserveredeler. På alle fabrikker finnes derfor «Petter Smart» grupper som prøver å holde liv i maskiner som egentlig er modne for teknisk museum.

Etterhvert som USA trappet opp sin ikke-erklærte krig og kontras økte sin aktivitet, blei forsvaret av landet en stadig viktigere oppgave også for fagbevegelsen. På alle arbeidsplasser gjør en del av arbeidsstokken til enhver tid tjeneste i hæren. I tillegg har de reservistgrupper og militis til forsvar av arbeidsplassene og boligområdene.

Vi har prøvd å trekke fram noen historiske betingelser som nicaraguansk fagbevegelse må sees i lys av. De viktigste er deres relativt korte historie. Videre at de aldri har fått jobbe som vanlige fagorganisasjoner i et land

ORGANISASJONER

Organisasjoner som støtter Sandinistene

CST, danna i 1979 har 115 - 130000 medlemmer. Tilknytt FSLN (sandinistpartiet). Tilknytt WFTU, den østblokk-orienterte faglige internasjonale.

ATC, danna i 1978. Landarbeiderforbundet med ca 40000 medlemmer. Løs tilknytning til FSLN, ingen internasjonal tilknytning.

FETSALUD, helsearbeiderforbundet. Løst forhold til FSLN, ca 15000 medlemmer. **UPN**, journalistforbundet **UNE**, statsansatte funksjonærer og **ANDEN**, lærerorganisasjon, alle støtter FSLN og har tilsammen ca 17000 medlemmer.

Uavhengige organisasjoner

CGT-I, danna i 1963, tilknytt PSN (Nicaraguas sosialistparti) har ca. 15-18000 medlemmer, med i WFTU.

CAUS, danna i 1973. 2000 medlemmer, tilknytt PCN (kommunistpartiet). Ingen internasjonale forbindelser.

FO, stifta i 1974, løst forbindi med PMNL — tidligere MAP(m-l) -et «marxist-leninistisk» parti som tidligere hadde «albanske» sympatier. I dag kritiserer de FSLN for småborgelig og byråkratisk politikk. Ca. 900 medlemmer (2500).

Alle disse fagforeningene er samlet i **CSN**, en felles organisasjon for fagforeninger. De neste organisasjonene er samlet i **CDN**, en front hvor også arbeidsgiverforeninga er med.

CUS, stifta i 1969. Tilknytt PSD (sosialdemokratene), ca 2000 medlemmer (10000). Medlem av Frie Faglige Internasjonale, FFI.

CTN, stifta 1972. tilknytt PSC (kristelig-sosiale parti) ca 2700 medlemmer. Med i WCL (den kristelig-demokratiske internasjonale)

CTN-I, stifta 1985. Utbrytergruppe fra CTN, tilknytt PPSC (kristelig-sosiale folkeparti) Medlemstall ikke kjent, med i WCL.

FAGBEVEGELSEN

med fred. Men det er nok en viktig forskjell på norsk og nicaraguansk fagbevegelse:

Som det framgår av oversikten over fagorganisasjoner i Nicaragua er de alle knytta til ulike partier. I stor grad har de blitt danna av partiene som redskap for politiske interesser mer enn som uttrykk for faglig kamp slik vi kjenner det fra Norge. De ulike organisasjonene har sin basis i forskjellige yrkesgrupper, men er mer som faglige «landssammenslutninger» å regne. En del av denne oppsplittinga er påført utenfra gjennom en splitta internasjonal fagbevegelse.

Som oversikten også viser finnes det i dag 2 paraplyorganisasjoner: CSN og CDN. Arbeidet med å samle de ulike organisasjonene i en landsorganisasjon har pågått i noen år og blir høyt prioritert av f.eks CST. Men fortsatt er det nok et stykke dit.

De faglige rettighetene

Retten til fagorganisering og streikerett er garantert av grunnlova. Som følge av krigen er det imidlertid innført endel unntakslover som bla. innebærer at streikeretten er oppheva. På tross av at de viktigste oppgavene er forsvaret av landet og øke produksjonen, driver fagorganisasjonene også med «tradisjonelt» faglig arbeid som f.eks lønnskamp. Antallet inngåtte lønnsavtaler har økt kolossalt i 80-åra.

Men — sjølsagt — det er svært ulike syn på årsakene til den økonomiske krisa og hvordan den skal møtes, på hvor viktig krigen er og på unntakslovene. Det er i disse spørsmåla vi finner de største motsetningene mellom de ulike fagorganisasjonene.

Det typiske organisasjonsmønsteret er at fagforeninga organiserer alle på en bedrift fra bunn til topp. I tillegg til faglig organisering finnes ofte AMNLAE (kvinneorganisasjonen) og CDS (sivile forsvarskomiteer). De ansatte har en del sosiale rettigheter som billig arbeidstransport, som regel har de en kantine med billig mat og ofte er det også butikker der de kan kjøpe basisvarer. Det finnes dessuten også ofte et helsetilbud som også omfatter familiene til de ansatte.

Kvinnene

Lik lønn for likt arbeid har vært lovbestemt siden 1979. Men kvinnene er stort sett nederst på lønnsstigen og tjener ca 70% av mannlønna. Den typiske kvinne i Nicaragua er enslig mor, og svært få bedrifter har et barnehage-tilbud — noe som gjør det umulig for mange å ta seg en jobb.

En svært viktig faktor i dagens Nicaragua er at den uoffisielle delen av arbeidsmarkedet øker stert i byene. Dette er både et resultat av krigen — folk flykter inn til byene, særlig Managua. Men også den økonomiske krisa med skyhøy inflasjon åpner veien for svartebørshandel og annen selgervirksomhet. Varemangelen gjør at mange familier må ha minst en person som «køstær».

De praktiske problemene med å kombinere fast jobb med eneansvar for unger, samt lav lønn, gjør at det er svært mange kvinner på det uoffisielle arbeidsmarkedet. Og paradoksalt nok tjener man langt mer på å selge plastposer med Cola på gata, enn f.eks. ved å være sekretær på et statlig kontor.

Men det betyr jo også at mange kvinner står utafør den organiserte delen av arbeiderklassen og at de ikke har de sosiale rettighetene en offisiell jobb gir. Fagbevegelsen må ta en del av ansvaret for denne situasjonen. Der som her sliter kvinnene med at mennene (i ledelsen) ser på kvinnekraft som egne kvinnegreier, og ikke som en viktig del av den felles kampen.

Siden det er 7 ulike fagbevegelser tilknyttet 7 forskjellige partier, er det ikke her noen plass til å gi noen presentasjon av alle. Vi vil nøye oss med de tre viktigste: den sandinistiske CST, den kommunistiske CAUS og den sosialdemokratiske CUS.

CST

CST er med ca. 130000 medlemmer definitivt den største, men også den yngste fagbevegelsen i Nicaragua. Den blei danna ei uke etter frigjøringa i 1979.

I utgangspunktet var det nok mest et uttrykk for arbeiderklassens sympati for sandinistene som frigjøringshær som ga dem størst oppslutning fra begynnelsen av.

Tradisjonelt fagforeningsarbeid hadde aldri vært prioritert av FSLN: den «proletariske» tendensen i FSLN la hovedvekt på å mobilisere arbeiderne mot Somoza-diktaturet, ikke på kamp for lønns og arbeidsforhold. Utvilsomt var denne linja i hovedsak riktig, men den førte også til at det var minimalt med faglige erfaringer i FSLN. Fordi de plasserte mange av sine politisk mest ledende kadre (men ofte uten faglig erfaring) i toppstillinger i CST, skapte det mange konflikter innad i CST. De første 3-4 åra gjenspeila det seg i at CST mer virka som statsapparatets forlengte arm på arbeidsplassene, enn som arbeiderklassens forsvarere.

I 1983-84 ble CST-ledelsen kritisert både fra grunnplanet og fra FSLN-ledelsen for å tilsløre konflikter og føre en uselvstendig politikk. Det ser ut til å ha hjulpet FSLN inn på ei linje som bedre ivaretar fagforeningsoppgavene, men fortsatt er tilknytningen til FSLN svært nær. F.eks heter det i vedtektene punkt 6: «*at CST og deres foreninger ikke er organisasjoner for noe parti. Til foreningene tilhører alle arbeidere, uavhengig av politisk tilknytning, med like rettigheter og plikter*». Men i punkt 7 heter det: «*CST og deres foreninger anerkjenner åpent og fullt ut FSLNs overordnede ledelse som den udiskutable fortropp i den nicaraguanske revolusjonsprosess*».

Dette til tross tror vi det er riktig å vurdere CST som en reell, seriøst arbeidende fagbevegelse og ikke som noe underbruk av statsapparatet — som øst-europeiske fagbevegelser. Hovedoppgaven i dag er å sikre matvareforsyningen, utbyggingen av en bedriftshelsetjeneste, øke

FAGBEVEGELSEN

produksjonen og styrke kvinnenens rettigheter i arbeidslivet.

CST meldte seg i 1981 inn i den «øst-blokk» dominerte faglige internasjonale WFTU — de legger likevel stor vekt på å ha gode kontakter til vest-europeisk fagbevegelse.

CAUS

CAUS blei danna i 1973, jobba tildels illegalt under Somoza og er tilknytta det Sovjet-orienterte Nicaraguas kommunistparti (PCdeN). CAUS har snaut 2000 medlemmer, men er likevel CSTs farligste utfordrer på venstresida. I perioder har de oppfordra til streiker og fabrikk-okkupasjoner og har en svært «radikal» språkbruk. Utad har de en adskillig mer militant profil enn sitt moderparti.

Høsten 1981 og våren 1982 kjørte CAUS en hard aksjonslinje mot streikeforbudet og dette skapte et iskaldt forhold mellom dem og regjeringa. 4 av CAUS-ledelsen blei arrestert og satt inne i 5 måneder, for brudd på unntakslovene. CST avisa «El Trabajador» slo fast at CAUS var «CIA-agenter». Siden har CAUS i noen grad moderert sine linjer, men det er fortsatt et spent forhold mellom FSLN og dem.

Roberto Moreno fra CAUS gir følgende vurdering av FSLN: *«Dere snakker om arbeidermakt, men arbeiderne blir behandla som om de er contras eller reaksjonære. Dere river hele arbeiderbevegelsen ut av balanse. Jeg tror at regjeringa ikke bare vrir seg unna at de kopierer kapitalismen, men faktisk styrker de den.»* (Internanational Viewpoint nr.105 29/9-86)

Det er lett å avfeie utspillene fra CAUS som «venstre-avvik», men vi tror det er uklokt. De avspeiler ofte en reell frustrasjon blant fagforeningsaktivister — også i CST.

CUS

Få fagbevegelser har greid å bli så internasjonalt omstridt som CUS. Stort sett virker det som om bare den amerikanske landsorganisasjonen AFL/CIO er oppriktig begeistra for dem, sosialdemokrater i Vest-Europa virker heller pinlig berørt når samtalen kommer inn på CUS.

Det finnes da også gode grunner til at de må anses som dårlig selskap: De oppstod i 1949, da under navnet CGT, som en pro-Somoza organisasjon. Mesteparten av ledelsen blei henta fra administrasjonen i Arbeidsministeriet. I 1959 brøt det ut streiker og opprøyer mot diktaturet — CGT stod konsekvent på Somozas side. Dette førte til at organisasjonen blei splitta og ut av dette oppsto seinere det kommunistiske CGT-I. Somoza-støttene tok navnet CSN, som i 1969 ble til CUS.

Fra midten av 60-åra begynte amerikansk fagbevegelse å pøse ut penger til CUS, for å bygge opp en motvekt til de stadig voksende kommunistiske og uav-

hengige bevegelsene. De råda også CUS til å holde mer avstand til Somoza.

Likevel holdt de så fast ved sine gamle linjer at de ikke blei med i generalstreiken mot Somoza i 1978 før Arbeidsgiverforeninga støtta den. Etter frigjøringa forsvant en god del av ledelsen til Miami.

CUS er medlem av den Frie Faglige Internasjonale (FFI), gjennom den regionale gruppa ORIT. Dette har gitt dem muligheten til å spre sitt budskap over hele verden, og budskapet lyder: Nicaragua er idag et kommunistisk diktatur, hvor det i dag er færre demokratiske rettigheter enn det var under Somoza. De støtter det «sosialdemokratiske» parti, men har samtidig dannet en front (CD) sammen med arbeidsgiverforeninga og det konservative parti.

CUS legger ikke skjul på at de har mottatt og mottar støtte fra statlig finansierte organisasjoner i USA, som AIFLD (mer om dem seinere). Samtidig prøver CUS å overbevise verden om at det er de som er de virkelige sandinistene, de virkelige patriotene og arbeiderklassens forsvarere.

Det kan være vanskelig å oppfatte CUS som noen fagbevegelse i det hele tatt, men også her finnes et grunnplan som noen ganger kommer ut med kritikk av ledelsen. At FSLN ved noen anledninger har gått hardere fram mot dem enn det som kan synes nødvendig, har også gitt dem unødig oppmerksomhet og sympati.

Alt i alt er dette en fagbevegelse som har lite positivt å tilføre nicaraguas arbeiderklasse, men det ville være uklokt å forby dem. Det er bedre å møte deres reaksjonære politikk i åpen kamp.

Internasjonale kontakter

I Latin-Amerika har man ikke, som i Europa, hatt et sosialdemokrati som kunne passivisere arbeiderklassen. Istedet brukes det mere direkte metoder — finansiert av imperialismen. En fri og uavhengig fagbevegelse er et mulig instrument for forandring — og derfor en trussel mot imperialismen. For å sikre utbyttinga er det derfor nødvendig å nøytralisere fagbevegelsen. To metoder har vært brukt for å nå dette målet — økonomisk oppkjøp som fører til lojale fagforeninger, og et lovverk som er laga for å hindre faglig kamp, som bla. innebærer trakassering, fengsling og tortur av faglige aktivister.

CTAL (Confederacion de Trabajadores de America Latina) blei danna i 1938. I utgangspunktet var det en sjølstendig og uavhengig faglig sammenslutning. Den vokste raskt i styrke og bredde. Men parallellt med sammenbruddet i flere nasjonale fagorganisasjoner etter 1945, opplevde også CTAL en dramatisk tilbakegang. Sjøl om den formelt sett eksisterte fram til 1963 hadde den svært liten betydning.

WFTU (World Federation of Trade Unions) blei oppretta i 1945, og skulle romme både sovjetisk og vestlig fagbevegelse. Men som en del av den kalde krigen brøt de sosialdemokratiske og nord-amerikanske organisa-

FAGBEVEGELSEN

sjonene ut i 1948 og danna FFI (Frie Faglige Internasjonale) der bla de skandinaviske LO-ene er med. WCL (World Confederation of Labour) er den tredje internasjonale. Den er kristelig-sosial og utbredt i de katolske landa. Alle tre har sine regionale filialer i Latin-Amerika (Sjøl om CPUSTAL formelt sett ikke er med i WFTU)

AFL/CIO er tilslutta ORIT, og har med sin økonomiske overlegenhet også avgjørende innflytelse.

ORIT har en svart historie. Det vil føre for langt å gå grundig inn på alt her, men dokumentasjonen finnes. Kort fortalt har organisasjonen spilt en mer eller mindre aktiv rolle på USAs side i flere konflikter helt fra kuppet

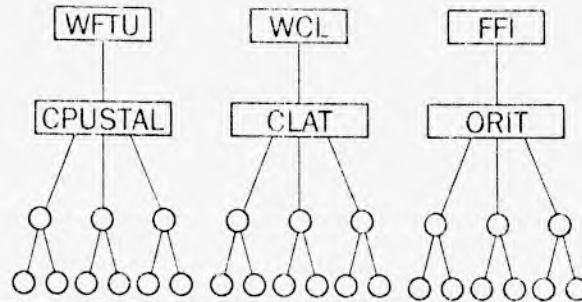
Fagorganisasjons nettverk

Internasjonale organisasjoner

Regionale organisasjoner

Landsorganisasjoner

Fagforbund

De regionale organisasjonene blei danna fra toppen og ned — ORIT direkte fra amerikansk hold. Dvs. at de nasjonale fagorganisasjonene allerede i utgangspunktet er påført en splittelse. De er alle fullstendig avhengige av økonomisk støtte utenfra, ofte med statlige midler fra giverlanda. Hjelpa er ofte i form av kurs, stipend, lønninger osv. Og virksomheten er omfattende. USA oppretta AIFLD (American Institute for Free Labour Development) for å ta seg av dette, Vest-Tyskland har både den kristelig-demokratiske Konrad-Adenauer-Stiftung (KAS) og sosialdemokratenes Friedrich-Ebert-Stiftung (FES)

Østblokklanda bidrar gjennom WFTU, CPUSTAL og yrkesorganisasjonene. Også Histadrut i Israel har et eget institutt i Tel Aviv som holder faste kurser for folk fra Latin-Amerika.

USAs redskaper - ORIT og AIFLD

Høsten 1987 blei det avslørt i Klassekampen gjennom Dag Tangens forskningsarbeid at amerikanerne allerede under 2.verdenskrig la grunnen for å sikre seg kontroll over den vestlige fagbevegelsen. OSS (Office for Strategic Studies) knytta kontakter med nøkkelpersoner som f.eks Håkon Lie.

Amerikanernes kontroll gjennom OSS og seinere CIA i Latin-Amerika er grundig dokumentert bla. gjennom den avhoppa CIA agenten Philip Agee. Han var i sin tid fagforeningsagent for CIA i Equador og Uruguay. Han kaller ORIT for «den grunnleggende mekanismen for CIAs faglige operasjoner i Latin-Amerika.»

ORIT (Organizacion Regional Interamericana del Trabajo) blei stifta i 1951. Den er danna etter pan-amerikanske prinsipper — all organisering skal være et «samarbeid» mellom USA og de enkelte landas organisasjoner. Det betyr at den amerikanske sentralen

i Guatemala i 1954, kuppet i Chile i 1973 fram til invasjonen på Grenada i 1983. De støtta Somoza, som deres lokal-organisasjon i Nicaragua, CUS gjorde.

I realiteten har ORIT aldri vært et redskap for FFI, men hele tida vært i amerikansk tjeneste. Etterhvert som dette har blitt klart for alle som vil se, har også FFI fått et kjøligere forhold til ORIT. Stort sett formidles nå penger direkte til de enkelte landas organisasjoner og ikke gjennom ORIT. Men det må være et mål for f.eks. norsk LO å få FFI til å bryte fullstendig med ORIT.

AIFLD blei danna i 1961 etter den kubanske revolusjonen for å demme opp for den økende anti-amerikanske virksomheten. AIFLD ledes og finansieres av tre parter: staten, dvs den amerikanske regjeringen, private selskaper og fagbevegelsen AFL/CIO. Blant de private selskapene som har støttet AIFLD finnes alle de største foretakene som har interesser i Latin-Amerika. Den amerikanske regjeringen bærer hoveddelen av budsjettet. De har kontorer på 22 steder i Latin-Amerika og har overtatt all skoloring for ORIT. De forvalter store summer og virksomheten er enorm. Flere hundre tusen fagorganiserte har deltatt på kurser eller seminarer betalt av AIFLD i åras løp.

Den offisielle målsettinga med å opprette slike organisasjoner har sjølsagt vært internasjonal solidaritet for å styrke fagbevegelsen i Latin-Amerika. I virkeligheten er funksjonen deres å sikre økonomiske og politiske interesser fra giverlanda gjennom oppsplitting, oppkjøp og politisk destabilisering.

I den norske fagbevegelsens historie finnes stolte eksempler på internasjonal solidaritet. Ei viktig oppgave må være å gjenreise denne tradisjonen i ordet solidaritets egentlige betydning. ■

MISKITU-INDIANERNE

MISKITU INDIANERNE

I tillegg til kontras og Reagan-administrasjonen, har en tredje part øvet betydelig militært press på revolusjonen.

— Miskitu-indianerne som krever lokalt sjølstyre i den østlige delen av landet.

Av Hans Petter Buvollen

Den oppsiktsvekkende sjølstyreloven som nasjonalforsamlingen i Managua vedtok sist september er resultatet av en lang og vanskelig forhandlingsprosess som har ført til våpenstillstand og en politisk kompromissløsning. Denne erfaringen har vært viktig for sandinistene nå som det gjelder å finne en felles tilfredstillende løsning på regionalt plan. Felles for de to prosessene er at revolusjonen i Nicaragua blir betraktet som et ufravikelig faktum og at partene kan leve med den. I motsetning betrakter hverken Reagan-administrasjonen eller «contras» revolusjonen som legitim, og forhandlingsgrunnlaget er derfor et annet.

Manipulering

Den militære utfordringen fra indianerne har vært et forsøk på å oppnå historiske rettigheter innenfor den sandinistiske revolusjonen, rettigheter som tidligere regjeringer har nektet dem. Kontrarevolusjonen og Reagan-administrasjonen har prøvd å slå mynt på denne konflikten, delvis for å oppnå legitimitet for sine forsøk på å fjerne sandinistene fra makten, delvis for å kunne føre en krig på flere fronter. Sandinistene hadde også vanskelig for å se nyansene mellom disse to konfliktnivåene og stemplet enhver motstand som kontrarevolusjonær. Konsekvensene var dramatiske og sandinistene måtte tåle skarp kritikk for behandlingen av indianerne. Siden 1984 har sandinistene sjølkritisk vedgått sine feil og har vært utålmodige etter å sette i verk sjølstyre for Atlanterhavskysten. På denne måten har den sandinistiske revolusjonen bidratt med en ny tilnærming til det

som latin-amerikanere tradisjonelt har kalt «indianerproblemet». Hvordan nasjonalstaten forholder seg til urbefolkningene har vært et grunnleggende dilemma ikke bare i Latin-Amerika og i Nicaragua har det blitt det første uttrykket for hvordan en sosialistisk revolusjon forholder seg til urbefolkningenes rettigheter. Med alle problemene den sandinistiske revolusjonen står overfor, har sjølstyreprosessen vært et viktig lyspunkt og på sikt en viktig inspirasjonskilde til andre urbefolkninger på kontinentet.

Mangel på forståelse

Sandinist-revolusjonen ankom Atlanterhavskysten med store ambisjoner, men blottet for forståelse for den lokale kulturen, og det faktum at befolkningen aldri har hatt noe positivt forhold til «spanjolene» i vest og heller ikke ventet seg noe positivt fra den kanten. Revolusjonen ble sett på som en intern sak mellom de spansktalende nicaraguanerne som de aldri hadde identifisert seg med. Organisasjonsformer som hadde fungert ellers i Nicaragua var ingen suksess på Atlanterhavskysten. Da organisasjonen for Miskitu, Sumu og Rama indianerne (MISURASATA) ble opprettet etter få måneder, ble denne oppfattet som en masseorganisasjon i revolusjonens tjeneste av sandinistene. Men det skulle snart vise seg at MISURASATA hadde sine egne formeninger om hva revolusjonen skulle innebære. Identifikasjonen som en etnisk gruppe og senere som «urbefolkningsnasjon» sto sterkere enn sandinistenes oppfatning av dem som en utnyttet klasse av amerikansk imperialisme. Konfrontasjonen mellom FSLN og MISURASATA utviklet seg til en alvorlig tillitskrise som førte til arrestasjon av indianerlederne i 1981. Skepsisen til revolusjonen ble forsterket, og dette skjedde mens sandinistene begynte å bli alvorlig bekymret for kontrarevolusjonen. Den tvungne evakueringen og ødeleggelsen av landsbyene langs grenselva Coco mot Honduras ble militær-strategisk begrundet. Dette forsterket opposisjonen og ga gode rekrutteringsmuligheter for MISURASATA som oppfordret til væpnet kamp med krav om sjølstyre og avmilitarisering av området. Utbryter-organisasjonen MISURA allierte seg med den USA-støttede kontrarevolusjonen.

Tredje front

Kamphandlingene skulle prege Atlanterhavskysten i fle-

MISKITU-INDIANERNE

re år og ble et nyttig redskap for kontrarevolusjonen ettersom indianerne beskjeftiget sandinisthæren i området. De materielle ødeleggelsene på Atlanterhavskysten utgjorde 30% av de totale ødeleggelsene i krigen som ble ført på tre forskjellige fronter: mot FDN i nord (baser i Honduras), mot ARDE i sør (baser i Costa Rica) og mot MISURASATA og MISURA på atlanterhavskysten. Først i 1984 begynte sandinistene for alvor å revurdere sitt forhold til indianerne. «De tok til våpen mot våre feilgrep» uttalte Omar Cabezas fra Sandinistfronten. Sandinistene innså at kravet om sjølstyre faktisk kunne styrke den nasjonale enheten i landet. En måned etter valget i slutten av 1984 ble det nedsatt en nasjonal sjølstyre-kommisjon som skulle utrede betingelsene og samtidig ble det innledet forhandlinger med MISURASATAs leder Brooklyn Rivera. Etter flere forhandlingsrunder hvor et stort oppbud av indianerorganisasjoner fra andre land deltok, brøt disse sammen i mai 1985. I «Iran-contras» høringene i Washington år kom det fram at Oliver North hadde betalt Rivera 100.000 dollar for å suspendere forhandlingene. Våpenhvilen som var oppnådd fungerte ikke i praksis og sandinistene innså at ledere som Rivera hadde liten innflytelse på slagmarka fra sitt tilholdsted i utlandet. Istedet ble det innledet forhandlinger direkte med lokale militære ledere fra MISURA som førte til raske resultater. Flere avdelinger fra MISURA godtok amnesti og tok tilmed del i det sandinistiske forsvaret. Splittelsen førte til at en ny organisasjon ble opprettet — KISAN, som fortsatte krigen i nært samarbeid med «contras». Få måneder senere ble også KISAN splittet, og «KISAN for fred» oppsto som i dialog ville finne en løsning på konflikten.

Sjølstyreloven

Mot slutten av 1985 var situasjonen der dramatisk forandret. Tilbakeflyttingen av de evakuerte miskitu og sumu indianerne hadde tatt til og prinsippene for sjølstyre ble lagt fram for diskusjon i de forskjellige bosetningene i hele landsdelen. Det første prøveprosjektet for sjølstyre ble satt iverk i mai 1986 i Yulu, administrert av KISAN for fred. Disse har aldri lagt ned våpnene, men mottar derimot våpen og amunisjon fra sandinistene for å forsvare landsbyene sine mot «contras» og de blant indianeropposisjonen som prøver å sabotere sjølstyret. Sandinisthæren må ha spesiell tillatelse fra «KISAN for fred» for å reise gjennom det 1200 km² området som Yulu utgjør. Nasjonalforsamlingen i Nicaragua ratifiserte i januar 1987 en ny grunnlov hvor det framgår at befolkningen på Atlanterhavskysten bør «...opprette egne sosiale organisasjonsformer og administrere lokale saker ifølge sin egen tradisjon». Videre heter det at «staten anerkjenner kollektive former for bruksrett til jorda... samt utbyttet og bruken av vann og skog innenfor det felleseide området» (artikkel 89). Egne lover er vedtatt som garanterer kulturelle rettigheter

og fordømmer alle former for diskriminering. Det endelige utkastet til en egen sjølstyrelov ble vedtatt på en sjølstyrekonferanse med deltakere fra hele området i Puerto Cabezas i april 1987, og 2. september ble loven ratifisert av nasjonalforsamlingen. Neste skritt er forberedelsen av lokalvalg i 1988. Den nye loven gir i korthet sjølstyre på de fleste områder med unntak av militært forsvar og utenrikspolitikk. Handel mellom de to sjølstyrte provinsene og Karibia blir stimulert. Mange praktiske konsekvenser må utformes av sjølstyrerådene når disse er konstituert. Kontroversielle spørsmål er sammensetningen av styreorganene og rettigheter til ufornybare ressurser som gruve-drift og muligens på lengre sikt oljeforekomster. Foreløpig er regionen svært avhengig av subsidier fra Managua, og virkelig sjølstyre vil være vanskelig inntil en større grad av sjølforsyning har blitt en realitet. Uten materielt innhold, vil prinsippet om sjølstyre være temmelig uthult. Den lokale forståelsen for sjølstyre varierer, og en viktig oppgave vil bli å overbevise befolkningen om at den nye politiske strukturen ikke innebærer at alle krav kan virkeliggjøres fra Managua selv om den nasjonale regjeringen har et viktig ansvar for å tilrettelegge virkeliggjørelsen av sjølstyret.

Inspirasjon

Dynamikken i konflikten på Atlanterhavskysten i Nicaragua er spesiell. På få år har kravet om sjølstyre blitt forvandlet fra å være «kontrarevolusjonært og separatisme» til å bli en del av revolusjonens grunnlov. Miskitu-indianerne som kjempet mot sandinisthæren er nå alliert med den. Som konfliktløsningsmekanisme har sjølstyreprosessen gått gjennom tre viktige stadier: forhandlinger med ledelsen i MISURASATA (som viste at denne organisasjonen ikke var representativ for befolkningens ønsker), forhandlinger med feltkommandanter (som resulterte i konkret våpenstillstand og amnesti) og forhandlinger direkte på bredt plan med befolkningen for å komme fram til statutter for sjølstyre. Resultatet har blitt en ordning som foreløpig mangler sidestykke i Latin-Amerika. Flyktninger vender tilbake i store antall fra Honduras og de fleste i motstanden har innsett at deres krav er iferd med å bli innfridd. De som fremdeles insisterer på militært press blant indianerne har dannet paraplyorganisasjonen YATAMA som råder over noen få hundre menn. Disse har i oktober 1987 vist tegn til å ville forhandle med sandinistene i lys av fredsplanen for Mellom-Amerika. Reagan-administrasjonens forsøk på å bruke indianer-opposisjonen i sin strategi har fått en kraftig boomerang-effekt og framtida vil vise hvilken inspirasjon sjølstyreprosessen i Nicaragua vil få på andre indianerbefolkninger i Latin-Amerika, også når det gjelder bruken av militært press på regjeringen. Det er heller tvilsomt om USA vil støtte kravet om sjølstyre andre steder. Det kan på sikt få en farlig effekt i USA selv. ■

MELLOM-AMERIKAS HISTORIE

KAMPEN OM JORD

*Av Halldis Valestrand
og Bård Jørgensen*

Mellom-Amerikas historie fra 1500-tallet og fram til i dag er kampen om jord.

Spanske kolonisters utbytting av mellom-amerikas folk ble avløst av rike godseiere som brukte sin politiske makt gjennom nasjonalstaten til å ta fra tusenvis av bønder jorda si.

Seinere åpna dyrking av kaffe og bananer for eksport landa for utenlandsk kapital, som indirekte tok over mye av makta. Denne felles historien har ikke forhindret at ulikt naturgrunnlag har ført til viktige politiske forskjeller innen regionen.

MELLOM-AMERIKAS HISTORIE

Kampen i Mellomamerika er i stor grad knyttet til kampen om jord. Den historiske bakgrunnen for jordeiernes makt og dagens skjeve fordeling av ressurser vil derfor bli viktig. Regionen er selvfølgelig ikke fritatt for ytre press og påvirkning fra utenlandske stater/maktsentra. Men påstandene om at det er en øst-vest konflikt hvor Sovjet fisker i rørt vann, for å skape et brohode for kommunistisk ekspansjon avvises. Det er USA som med sin politikk opprettholder og forsterker et undertrykkende og urettferdig system i de fleste mellomamerikanske stater. Samtidig knuses ethvert progressivt forsøk på å få til endring, jfr. den aktive sabotering av den mellomamerikanske fredsplan. USA's forhold til Mellomamerika økonomisk, militært og politisk er derfor et annet viktig moment som vil bli berørt.

Jordbruket - alfa og omega

Den sosiale struktur vi i dag finner i Mellomamerika har sin rot langt tilbake i tiden. Alle fem land er jordbruksland, noe som betyr at ressursen jord, tilgangen til og muligheten for dyrking (teknologi, kreditt) av den, samt markedsføring av jordbruksprodukter er helt essensiell for å kunne ta del i en velferdsutvikling. Helt fram til i dag har det eksistert få alternative kilder til livsopphold.

Jordoligarkiets makt

Det er på basis av sin kontroll med jorda oligarkien i Mellomamerika har bygget sin makt, periodevis i skjønn forening med statsmakten, kirken og det militære. På den andre siden står de store masser jordløse bønder, landarbeidere, marginaliserte og proletariserte, med få kanaler til makt og innflytelse. Utviklingen mot denne todelingen må en langt tilbake i tiden for å finne årsaken til - til etableringen av den spanske kolonien på 1500-tallet.

Dagens fem mellomamerikanske nasjoner har sin felles opprinnelse i denne kolonien som strakk seg fra Chiapas (i dag endel av Mexico) i nord til og med Costa Rica i sør, med hovedsete i Guatemala by. Administrativt var det underlagt visekongedømmet Mexico (Ny - Spania).

De spanske settlerne som slo seg ned i kolonien i det 16. og 17. århundre underla seg endel godt jordbruksland og store mengder innfødt arbeidskraft. Den beste og mest lettdrevne jorda var å finne i vest, langs stillehavskysten, av det som i dag er Guatemala, El Salvador og deler av det vestlige Nicaragua. Følgelig slo hovedvekten av de spanske erobrerne seg ned her, samt i deler av det sentrale høylandet. Men det var også i dette området en hadde størst konsentrasjon av urbefolkning, som etterhvert ble undelagt med tvang eller utryddet. Lenger mot sørøst, i dagens Honduras, deler av Nicaragua og Costa Rica var det mindre lettdrevet jord, og de spanske bosetningene ble også færre og mere spredt i disse områdene.

Regionen var ikke en helhetlig politisk enhet da span-

jolene kom dit men heller en mosaikk av forskjellige indianske samfunn. I de nordlige delene dominerte urbefolkning fra Maya-Quich kulturen i velorganiserte statsdannelser. De levde av jordbruk og handel. Lenger sør fantes det andre indianske grupperinger med sine aner fra det søramerikanske kontinentet. Disse bodde spredt og hadde ikke sentrale sosiale organisasjoner som relativt lett kunne erobres. Felles for dem alle var en jordbrukskultur som balanserte hårfint med naturen, en økologisk balanse spanjolene var de første til å begynne ødeleggelsen av.

På slutten av 1600-tallet var kolonien etablert med sine regionale særdrag som kom til å prege utviklingen i tiden som fulgte. I Guatemala, El Salvador og deler av det vestlige Nicaragua fant en et «typisk» kolonisamfunn med spanske byer og landsbyer, haciendaer og plantasjer og indianske samfunn underlagt disse ved skatt (tributt) betalt i naturalia, og arbeidsplikt. Disse trekkene besto til slutten av kolonitiden. I størstedelen av Honduras og nordøstlige Nicaragua forble indianerne få og spredt i forskjellige smågrupper. Dette var et område med visse metallforekomster, og hvor gruve-drift ble satt igang under vanskelige forhold, med bruk av tvangsrekruttering av indiansk arbeidskraft. Det fantes også noen spanske haciendas basert på kvegdrift og små landsbydannelser i dette store området som ble betraktet som å ligge i utkanten av kolonien.

Den sørligste delen av kolonien, det som i dag utgjør det meste av Costa Rica, fikk en noe annen utvikling. Isolert som området var, og med liten opprinnelig befolkning måtte de erobrere som slo seg ned i høylandet (Valle Central) selv drive sitt eget selvforsyningsjordbruk, noe som la grunnlaget for den utvikling vi senere skulle se, med mindre markerte klasseforskjeller.

Selv om hovedaktiviteten i regionen var subsistensjordbruk, var de spanske nybyggerne involvert i produksjon og eksportsalg av produkter som tømmer, kakao, indigo, kochinille og kveg. Jorda i den sør-østlige delen av koloniriket var mindre egnet til de fleste av disse produktene, og tiltrakk seg følgelig færre innvandrere. Disse regionale forskjellene skulle få en kontinuerlig innflytelse på mellomamerikansk økonomi i løpet av de neste århundrer. Et av resultatene var tildelingen av svære jordeiendommer i den vestlige regionen til innvandrere med aristokratisk bakgrunn. Middelklassebønder, ikke ulike de europeiske nybyggerne i Nord-Amerika, slo seg senere ned i de mindre profitable sørøstlige områdene, spesielt i Costa Rica, men også i Honduras og Nicaragua.

I de vestlige provinsene var proletariseringen og marginaliseringen av «el peon», småbonden av indiansk-mestis opprinnelse, kommet godt igang rundt 1770, en prosess som bare skulle bli forsterket de neste 200 år. Jordeierne begynte på denne tiden å se på seg selv som en gruppe med egne interesser — som klasse, og ikke lenger på hvordan de best kunne tjene Kronen eller kolo-

MELLOM-AMERIKAS HISTORIE

nien. Motsetningene mellom disse, «los provinciales», og sentraladministrasjonen i Guatemala by kom bare til å forverres. Det er her verd å merke seg kirkens makt. Den var det største jordeier i Guatemala. Kampen mot kirkens privilegier skulle komme til å stå sentralt under oppgjørene mellom de «liberale» og «konservative», de to viktigste politiske grupperinger i kolonien, og senere også i nasjonalstatene.

Frigjøringen 1821 - Den føderale staten

På slutten av 1700-tallet var hele det store spanske riket under hardt press, og det brøt ut opprør i mange kolonier. Det vellykkete opprøret i Mexico i 1820 brakte frigjøring til Mellomamerika i 1821. Det var altså hendelser utenfor regionen som førte til frigjøringen fra Spania, datert til 15. september 1821. Først underla den seg lojalt keiserdømmet Mexico, men etter dets fall i 1823 ble den Mellomamerikanske Union, under mottoet «Dios, Union y Libertad» proklamert 22. november 1824.

Den føderale staten ble aldri enhetlig og forsøket strandet endelig i 1839. Det var flere grunner til dette. Unionen hadde ikke den materielle basis for å lykkes, men mest handlet det om motsetningene mellom ulike grupperinger og regioner hvor lokale ledere (caudillos) kamp med hverandre om hegemoni og ideologi var mest avgjørende. Demografi kan også forklare ganske mye; av de ca. 1 million innbyggere unionen hadde i 1824, var ca. halvparten bosatt innenfor Guatemalas grenser. Dette fikk betydning for hvordan de ulike områder ble representert i Unionen.

Oligarkiets maktbasis ligger i kontrollen av jord. På den andre siden er massene av jordløse bønder og landarbeidere.

FOTO: OLAF SVORSTØL

Datoen den 15. september er fremdeles frigjøringsdagen i hele Mellomamerika, og feires med unionsretorikk og store parader overalt. Spesielt på venstresiden er denne retorikken sterk, men alle snakker stadig om «de mellomamerikanske brødre» dvs. de andre landene. Så selv om unionen ble oppløst for 150 år siden er den stadig i en eller annen form aktuell. En skal også være klar over at det har foregått store folkeflyttinger, først og fremst arbeidsvandring og leting etter jord de ulike landene i mellom. Derfor eksisterer det utbredte slektskaps og andre nettverk enkeltpersoner i mellom, som av en eller annen grunn er havnet på ulike sider av nasjonalstatens grenser. Dette er aspekter som ofte forsvinner i storpolitikens sfærer.

Fremveksten av uavhengige nasjonalstater i Mellomamerika førte til økonomiske endringer. Innflytelsen til de store godseierne i vest falt betraktelig med fraværet av spansk styre. Monopolene de spanske borgerne hadde nytt godt av, avhang helt og holdent av at de fikk dem tildelt og ble beskyttet av den spanske kronen. Det ga også grunnlaget for stridene mellom liberale — i all hovedsak landeiere som var for frihandel, og byborgerskapet som sto for den konservative linjen.

Eksportjordbruket

Eksportjordbruket i vest var blitt svært lønnsomt og videreførte den enormt skjeve jordfordelingen i området, og som en har slitt med like til i dag. De få svært rike

MELLOM-AMERIKAS HISTORIE

jordieierne brukte sin politiske makt i de nye nasjonalstatene til å gjennomføre allehånde regler og forordninger til sin egen fordel. Først og fremst gjaldt det jordrettighetene, og en fikk kastet ut tusener på tusener av bondefamilier som ikke hadde skjøte på sin jordflekk. En annen viktig ting var at adgangen til kreditt ble blokkert, slik at det var umulig å få finansiering for andre enn den herskende klasse. Her ser en igjen de regionale forskjellene mellom vest — Guatemala og El Salvador, og Costa Rica i sør-øst. Honduras og Nicaragua befant seg igjen i en mellomstilling.

Innføringen av nye produkter, først kaffen og senere bananer, førte til endringer i sysselsettings situasjonen i regionen. Arbeidsmarkedet var allerede i utgangspunktet karakterisert ved et overskudd av fattige og sårbare bønder. Også arbeidsforholdene varierte stort mellom de forskjellige landene og ble videre differensiert gjennom de politiske tiltak som ble satt i verk. Hensikten var å lette tilpasningen til det internasjonale markedet, dvs. først og fremst for eksportjordbruket. For den fattige bondebefolkningen betydde det imidlertid en forverring av arbeids og levevilkår.

Kaffen

De mellomamerikanske landene har det til felles at de alle er preget av eksportjordbruk. Kaffen fikk for alvor regionen inn på verdensmarkedet, men samtidig la den grunnlaget for den avhengigheten av råvarepriser, børser, monopoler og de kredittinstitusjoner råvareprodusenter er utsatt for. Kaffen ble først for alvor dyrket i høylandet i Costa Rica, fra 1840-tallet. Kaffeboennene måtte i begynnelsen fraktes til Stillehavskysten og derfra sendes sjøveien rundt Kapp Horn, en lang og dyr reise. Kaffeproduksjonen tvang derfor fram satsingen på infrastruktur; veier, jernbane og havnefasiliteter. De andre landene, spesielt El Salvador og Guatemala tok også opp kaffedyrkingen med stor suksess i 1870 og -80 årene. Det er blitt sagt at nettopp kaffen modifiserte og enhetliggjorde det mellomamerikanske dagliglivet på høyslettene og i skråningene ned mot Stillehavet. Kaffeproduksjonens rytme, spesielt innhøstningstiden fra desember til mars-april med behov for store mengder arbeidskraft satte sitt preg på hele området, og gjør det om enn i noe modifisert grad, den dag i dag.

Kaffeboomen fikk også betydning for urbaniseringen i Mellomamerika. Byene som med visse unntak var som landsbyer å regne, blomstret opp som resultat av kaffeeksporten, mest av alt kanskje San Jose, dagens hovedstad i Costa Rica. Den ga muligheten for framveksten av en urban middelklasse, som nettopp i Costa Rica skulle få stor politisk betydning.

Kaffeproduksjonen har hatt ganske forskjellige effekter på de ulike områdene i Mellomamerika. I Guatemala og El Salvador ble jord som egnet seg til kaffeproduksjon konfiskert fra bønder uten skjøte av landeiere og kjøpmenn, de fleste spanske, og som et resultat av

språklige, kulturelle og legale barrierer ble indianere ekskludert fra formell tildeling og eie av jord.

Felles jordeiendom eid av urbefolkningen i El Salvador viste seg å være det som egnet seg best for kaffeproduksjon, og ble følgelig systematisk fratatt dem ved hjelp av en rekke regjeringsdekreter. Den første, satt i verk i 1856 forlangte at 2/3 av fellesjorda ble beplantet med kaffebusker eller avstått til staten. Politikken i Guatemala gikk ut på å isolere indianerne på de vestlige, lite produktive høyslettene, mens de i El Salvador ble presset til en assimilering ettersom de store landeierne tok mer og mer jord. Slik kan en si at kaffeproduksjonen, til tross for at den betydde arbeid for flere hender, bidro til en økning av den rurale fattigdom.

Kaffeproduksjonen i Nicaragua tenderte til å komplettere heller enn å erstatte det tradisjonelle jordbruket. Sammen med den større tilgangen på jord tillot dette flere å få del i de nye inntektsmulighetene. Men selv om det også i Nicaragua foregikk konsentrasjon av jordeiendommer skjedde dette i langt mindre grad enn i de to vestlige republikkene. Landet ble heller aldri en så viktig kaffeeksportør.

Kaffen kom til å ha mest positive virkninger for befolkningen i Costa Rica, hvor produksjonsenhetene var mindre og fordelt på flere eiere. Men her vokste det fram et sterkt kaffeborgerskap som siden den gang har hatt stor politisk makt. For eksempel har 33 av 44 presidenter kommet fra bare 3 ulike familier. (Oscar Arias Sanchez er en av dem).

Bananer

Det økte transportbehov som kaffe-eksporten medførte fikk store konsekvenser for de mellomamerikanske nasjonene. Byggingen av jernbanen til Atlanterhavskysten, i Costa Rica åpnet i 1890 og i Guatemala i 1908, hadde følgende viktige resultater.

- 1) Den åpnet opp for utenlandsk kapital (kaffedyrkingen var på innenlandske hender).
- 2) Den la grunnlaget for bananproduksjon og -eksport.
- 3) Den åpnet delvis Atlanterhavsregionen for kolonisering og bosetting.

Begrepet banarepublikker er knyttet til Mellomamerika og betegner små stater som direkte eller helst indirekte er underlagt utenlandsk kapital- og makt. Honduras har vært bananrepublikken fremfor noen, med de andre hakk i hæl. Også bananimperiene ble først bygget opp fra Costa Rica. Entreprenøren til jernbanen fra San Jose til Puerto Limon, nordamerikaneren Minor C. Keith, fikk konsesjon på landområdene som lå langs linjen på Atlanterhavssiden, og på disse begynte han å dyrke bananer — og å eksportere dem til USA. Avtalen han fikk oppretter med regjeringen i San Jose med store skatteinnrømmelser, fritak ol. skulle komme til å danne mønster for lignende avtaler mellom nasjonalstatsregjeringer og de begynnende multinasjonale selskapene, til sistnevtes umiddelbare fordeler. Keith ble siden en av

MELLOM-AMERIKAS HISTORIE

grunnleggerne av United Fruit Co. (UFCO) som skulle komme til å få stor politisk makt i hele området.

Atlanterhavskysten — fra Guatemala til Panama — kom nå inn i en ganske annen utvikling med etablering av bananplantasjer. Disse fungerte som økonomiske enklaver, avskåret fra landets økonomi forøvrig. Arbeidere fra Jamaica som var kommet for å bygge jernbanen til Keith, fortsatte som bananarbeidere, men også store mengder arbeidere fra hele Mellomamerika ble trukket til de nye mulighetene på bananplantasjene. Arbeiderne bodde innenfor produksjonsområdet. All service; bolig, matforsyning, undervisning, transport, telegraf og telefon etc. ble besørget og kontrollert av bananкомпаниet. De moderne kapitalistiske arbeidsrela-

sjonene, den store konsentrasjonen av arbeidere og de elendige arbeidsforholdene gav opphav til sterk fagorganisering i løpet av 30-årene.

Bananselskapenes politiske og økonomiske makt var uinnskrenket. For eksempel overskred inntektene til de største selskapene i perioder flere av de mellomamerikanske landenes nasjonalbudsjetter tilsammen. Ved flere anledninger grep de, godt støttet av USA og CIA direkte inn i et lands indre anliggender. Det mest kjente eksempel er United Fruits aktive medvirkning til kuppet i Guatemala i 1954, et kupp som dannet et mønster for USA's seinere strategi for destabilisering av progressive regimer.

«THE BIG STICK»

Reagan-administrasjonens Mellomamerika-politikk er ikke noe nytt, men bare nye manifestasjoner av et etablert mønster på å kontrollere sosial endring gjennom militære og politiske intervensjoner. I flg. Reagan har Monroedoktrinen fremdeles gyldighet i USA's forhold og praktisk politikk overfor Mellomamerika. Monroedoktrinen (1823) var den første åpne erklæring om at det latinamerikanske kontinent tilhørte USAs interesseområde.

USA's strategiske og økonomiske interesser kom tidlig til å spille en viktig rolle for utviklingen i Mellomamerika og Karibien. Spesielt gjaldt det å sikre rettighetene til en kanal mellom Stillehavet og Atlanterhavet, og senere i forsvaret av amerikanske kapitalinteresser. Kanalen ble bygd i Panama og ble ferdigstilt i 1914. Et annet alternativ var via Nicaragua-sjøen. Få år etter sikret USA seg «for all tid» rettighetene til å anlegge en kanal over «en hvilken som helst rute over nicaraguansk territorium», (Bryan-Chamorro-traktaten).

USAs rett til å gripe inn på det latinamerikanske kontinent for å forsvare sine interesser kom enda klarere til uttrykk med det såkalte «Roosevelt-tillegget» til Monroe-doktrinen i 1904, hvor USA i praksis etablerte en permanent intervensjonsrett. Det er denne politikken som har blitt kalt «The Big Stick». Viktig i denne sammenheng er USAs behov på begynnelsen av 1900-tallet for en utvidelse av sine markeder. Monroedoktrinen dannet nettopp den nødvendige politiske basis for en økonomisk ekspansjon i Mellom- og Søramerika, og dens tillegg «rettferdiggjorde» militære invasjoner for å forsvare de økonomiske interesser. Tilsammen har US-marines invadert 180 ganger i Latinamerika mellom 1800 og 1934. Nicaragua var så å si konstant besatt av amerikanske styrker fra 1912-33. Fra dette tidspunkt fortjener Mellomamerika i høyeste grad navnet USAs bakgård.

Det økonomiske krakket i 1929 anskueliggjorde de mellomamerikanske landenes økonomiske avhengighet av USA, som uten sammenligning var deres viktigste handelspartner. I El Salvador falt f.eks kaffe-eksporten fra 16 mill i 1929 og helt ned til 4.8 mill i 1932. Dette gav opphavet til en periode med sterke nasjonale og radikale strømninger i Mellomamerika. Misnøyen og kritikken ble først og fremst rettet mot de lokale makthaverne og nordamerikanske interesser, og i flere land førte dette til organisering av motstandsgrupper og i visse tilfeller også til skifte av regimer. Her kan nevnes opprørsledere som Augusto Cesar Sandino i Nicaragua og Farabundo Marti i El Salvador. Dette var foranledningen til F.D. Roosevelts «Det gode naboskaps» politikk, hvor hovedideen nettopp var å demme opp for denne radikaliserings. En videre utvikling og kontroll av Mellomamerika var avhengig av en stabilisering av regimene. I de påfølgende årene viste det seg likevel at når amerikanske interesser ble utsatt for et i følge dem selv for stort press, var det Monroedoktrinen og direkte innblanding som ble det dominerende trekk i USAs politikk, jfr. kuppet i Guatemala i 1954.

Revolusjonen i Cuba 1959 betød det endelige farvel til Roosevelts gode naboskap. Fra nå av var den viktigste målsetting og grunnlag for USAs holdning til Mellomamerika å forhindre ethvert nytt Cuba. Det vil si for enhver pris å hindre nye sosiale opprør og omveltninger på det latinamerikanske kontinent. Det viktigste ble å fremme en sosial og økonomisk utvikling i Latinamerika for å vise overfor disse landene at en positiv utvikling var mulig uten revolusjon. Dette var det politiske og ideologiske grunnlaget for «Fremskrittssalliansen» lansert av J.F. Kennedy i 1961. ■

MELLOM-AMERIKAS HISTORIE

Sosio-økonomiske utvikling i dette århundre

Forskjellene mellom de to vestlige og de tre sørøstlige republikkene ble forsterket med bananproduksjonens fremvekst. De sistnevnte opplevde en bananboom, mens de to vestlige, og til en viss grad Nicaragua gjennomlevde en bomullsboom. Introduksjonen av bomull på Stillehavskysten kom i et kort tidsrom til å erstatte de mer tradisjonelle vekstene.

Vi har sett at i El Salvador og Guatemala var todelingen av arbeidsmarkedet total; de som hadde land, og det enorme overskuddet av jordløse som måtte ta arbeid til det de fikk betalt. Dette senket verdien på arbeidskraften. Som nevnt var dette en situasjon som var skapt og ble opprettholdt av de som satt med makten. Et annet resultat var store mengder arbeidskraft som ble engasjert i sesongarbeide. Deler av året bodde de på sine altfor små, oftest leide jordlapper, mens i andre dro de til bomulls og kaffeinnhøstingen. Dette systemet var og er mest utbredt i Guatemala og El Salvador. Som et eksempel kan nevnes at bare i Guatemala var tidlig på 1970-tallet nærmere en 1/2 million arbeidere på vandring.

Denne todelingen utviklet seg ikke på samme måte i Honduras og Costa Rica, fordi tilbudet av ufaglært arbeidskraft var begrenset og tilgangen på land var ennå slik at det var mulig med nyridding. Etterspørselen etter arbeidskraft kom her fra bananplantasjene.

En økende spesialisering fant sted innenfor kaffe og bananproduksjonen i løpet av 20-årene, da over 70% av hele regionens eksportinntekter og over 90% av de til Costa Rica, El Salvador og Guatemala stammet fra salg av disse varene. I økende grad ble salvadoranske og guatemaltekeiske bønder drevet fra sin jord, og havnet kanskje som nybyggere eller som løsarbeidere i byene. Nedgang i kaffeprisene i slutten av 20-årene ledet til vidtgående økonomiske problemer, bare i El Salvador regner en med at 28% av kaffeinnehaverne skiftet eiere, en krise som rammet de små dyrkerne hardest.

Urbaniseringen førte etterhvert også til økende organisering, og fagforeninger begynte å dukke opp i løpet av 20-årene. Depresjonen i 30-årene innebar bl.a. at Melloamerikas viktigste eksportprodukter falt 60% i pris. Men til tross for mindre etterspørsel endret det likevel ikke jordfordelingen. De store jordeierne tok ganske enkelt områder ut av produksjon, noe som igjen medførte at inntektene for de jordløse landarbeiderne falt ytterligere. Den sosiale uro økte derfor ut over i 30-årene. Militære kom til makten for å sikre «ro og orden», (General Hernandez Martinez eller «Slakteren» i El Salvador og J. Ubico i Guatemala).

I 20-årene var en begynt å dyrke en ny eksportvekst — bomull. I begynnelsen foregikk dette riktignok i svært liten skala, men etterspørselsøkningen under den 2. verdenskrig, samt forbedret innseks- og sykdomskontroll gjorde at arealet og produksjonen nærmest

eksploderte. I løpet av 60-årene ble det Nicaraguas viktigste eksportartikkel, 46% av hele Mellomamerikas samlede bomullseksport. Også i El Salvador og Guatemala fikk den en viktig stilling. Og samme historien gjentok seg; ekspansjonen av bomull skjøv ut stadig flere bønder som produserte matvarer, og dette forverret levevilkårene.

Da bomullsprisene falt sterkt, tok produksjonen av kjøtt seg kraftig opp, og overtok flere steder for bomullsproduksjonen. Fra slutten på 60-tallet får den internasjonale «agrobuiness» et stadig sterkere fotfeste i regionen, noe som betyr mer utenlandsk kontroll med jordbruket, og mindre innenlands matvareproduksjon til eget forbruk. Dette har katastrofale følger, både økologisk og for det generelle ernæringsnivået. Fruktbar jord blir nå brukt til kommersiell produksjon av utradisjonelle eksportprodukter som blomster og hamburgerkjøtt, mens tradisjonelle produkter som mais og bønner idag i stor grad må importeres. Denne utviklingen er blitt forsterket av IMF og Verdensbankens økonomiske politikk og betingelser for lån.

Arbeidskraftoverskuddet i jordbruksektoren ble ikke sugd opp av en ekspanderende industrisektor, slik som de mellomamerikanske ledere satset på, f.eks med opprettelsen av det Mellomamerikanske Fellesmarked, (MCCA) i 1962. Dette ble aldri noen stor suksess, bl.a. pga. små indre markeder og de multinasjonale selskapers motstand mot en nasjonal industrialisering. De som tjente på den beskjedne industrialiseringen som foregikk var utenlandske investorer og noen innenlandske bedriftsledere. Idag er det Guatemala og El Salvador som er mest industrialisert. Forøvrig er store deler av den industri som finnes i regionen datterselskaper av flernasjonale selskaper og/eller sammensettingsindustri.

Det mest synlige resultat idag av marginaliseringen og proletariseringen av befolkningen i mellomamerika, er ekspansjon i den såkalte uformelle sektor — eksempelvis barnearbeid, gateselgere, skopussere osv. Selv i et såpass utviklet land som Costa Rica er nå økningen i slumbebyggelse et problem.

Ytre press

Dagens amerikanske politikk overfor Mellomamerika har sin klare bakgrunn i forskjellige doktriner eller politiske erklæringer (se boks). Dets politiske og ideologiske grunnlag er bl.a. stadfestet i det såkalte Santa Fe-dokumentet, (A new Inter-American Policy for the Eighties). Denne politiske linje er bedre kjent som «Doktrinen om den Nasjonale Sikkerhet». En av de viktigste konsekvensene av denne politikken er at kampen mot det en hevder å være kommunistiske elementer ikke bare har blitt ført på det internasjonale plan, men også innad i hvert enkelt land. Dette har medført en konsekvent undertrykkelse av all form for organisering på grunnplanet — fagforeninger, politisk radikale grupperinger osv. Slike bevegel-

MELLOM-AMERIKAS HISTORIE

En varig fred i de mellom-amerikanske landa oppnås ikke via fredstraktater på det diplomatiske planet. Men Arias-planen markerer et sjølstendig initiativ basert på latinamerikansk enighet.
FOTO: KLASSEKAMPEN

ser truer nemlig den nasjonale sikkerhet. For å støtte denne kampen mot «undergraving» og opprør, har USA tatt i bruk flere metoder; alt fra massive overføringer av militært materiell, som f.eks i El Salvador, til bruk av religiøse sekter og konservative amerikanske misjonærer, som i Guatemala, eller aktiv bruk av media som i Costa Rica. Idag går denne kampen, som foregår mer på det økonomiske, politiske og det ideologiske plan enn det militære, under navnet «low intensity conflict». At problemet er en økende fattigdom og «krigen» derfor må løses på helt andre arenaer synes i liten grad å interessere Pentagon og U.S State Department.

Konfliktene og fattigdomsproblemene har ført til at store folkemasser er i bevegelse i hele området. Tallet på flyktninger, ca. 1 million, samt en rekke «desplazados», indre flyktninger, skulle si noe om omfanget. Arias' fredsplan vil ikke minst få betydning for disse gruppene, men lite vil bli løst om ikke omfattende reformer gjennomføres i alle landene — først og fremst en gjennomgripende jordreform. Det er dette Sandinistregjeringen har på programmet, men som blir gjort stadig vanskeligere å gjennomføre, nettopp fordi krigen mot de USA-støttede Contras sluker de fleste av landets ressurser.

Perspektivene framover. Fredsplanen

Marginaliseringen av det mellomamerikanske folkeflertallet har sin bakgrunn i en lang historisk prosess hvor jorda og utnyttningen av denne har stått sentralt. I den grad en kan snakke om en positiv økonomisk vekst i regionen så har denne skjedd på bekostning av den interne inntekstfordeling, som idag f.eks er mer skjev enn i 50-60 årene. Dette gjelder alle landene med unntak av Nicaragua. I tillegg til en ujevn sosial fordeling av rikdommen sliter samtlige stater med stadig forverrede bytteforhold (terms of trade), stort valutaunderskudd og en samlet utenlandsgjeld som er fire ganger større enn den årlige eksportverdien. IMF og Verdensbanken har stillt harde betingelser for fortsatte lån; reduksjon av offentlige utgifter, privatisering av sosial service og fjerning av subsidier, bare for å nevne noe. Slik har disse institusjoner grepet aktivt inn i de enkelte lands politiske handlingsfrihet. Resultatet har som regel vært en forsterking av ulikhetene, i disfavør av den fattigste delen av befolkningen, hvor en stadig større andel lever under eksistensminimum.

Den sosiale uro som idag preger Mellomamerika mer enn noensinne, har avfødt flere forsøk på løsninger. Contadorgruppen (Mexico, Venezuela, Colombia og Panama) har helt fra tidlig i 80-årene arbeidet med et regionalt fredsforslag. USA og dets allierte i regionen har imidlertid aktivt motarbeidet og til og med sabotert muligheten for gjennomføring.

Den såkalte Arias-planen kan sees som en videreføring av denn fredsprosessen. Denne representerer det foreløpige siste steg i en utvikling som begynte med Malvinas-konflikten; en klarere markering av latinamerikansk enighet og selvstendige politiske standpunkter, ofte i opposisjon mot USA. Og dette er kanskje det viktigste med hele fredsplanen på lang sikt; en markering av et selvstendig regionalt fredsinitiativ, og en avvisning av USAs aggressive Mellomamerika-politikk.

En varig fred i de mellomamerikanske landene oppnås imidlertid ikke på det diplomatiske plan, via fredstraktater. Bare ved å fjerne de grunnleggende årsaker til konflikt; sosial urettferdighet, økonomisk nød og politisk undertrykking er det mulig å håpe på fred. Foreløpig går ikke Ariasplanen så konkret til verks. ■

BØRSKRAKKET

BØRSKRAKKET

I siste nummer før 19.oktober i fjor spådde det svenske forretningsbladet «Väckans affärer» nye høyder på aksjemarkedet med tittelen «Happy days are here again» på forsida.

— Ikke helt sannspådd kan man si. Få dager seinere kom krakket. Først fredag 16.oktober da Dow Jones aksjeindeks stupte med drøyt hundre poeng, og så mandag 19.oktober, «bloody monday» hvor Dow Jones raste ned med 500 poeng, eller nesten 25% i løpet av noen få hysteriske timer. Det største kursfallet på Wall Street i løpet av en dag noensinne. Større enn krakkdagen 24.oktober for nesten 58 år siden som innledet den store depresjonen.

Av Geir Imset

20.oktober, dagen etter, spredde krakket seg til resten av den internasjonale børsverden. Tokyo stupte, deretter fulgte Hong Kong, Sydney, Frankfurt, Paris, London og Oslo børs. En gigantisk finansiell kjedereaksjon. I løpet av noen vanvittige uker gikk verdier, papirverdier riktignok, for ikke mindre enn 13 000 milliarder kroner — mer enn femti norske statsbudsjetter opp i røyk. Verdierne forsvant spørlost på verdens samlede aksjebørser. At noen har tapt penger, ganske mye penger, er derfor ingen spesielt dristig slutning.

Krakket i 1929

Hva som vil bli de totale økonomiske konsekvensene av børskrakket 1987, er derimot vanskeligere å si, i hvert fall foreløpig. For å si noe om konsekvensene tror jeg det først kan være fornuftig å prøve å si noe om årsakene til krakket.

Krakket i oktober 87 er ikke uten grunn blitt sammenlignet med krakket i oktober 1929. Begge krakkene satte et dramatisk punktum for rekordlange hauser eller børsoppganger. Forut for krakket i 1929 opplevde New York en 63 måneders mer eller mindre sammenhengende børsoppgang fra 1924 til 1929. 1980-åras børsboom ble to måneder kortere. Den hadde sin beskjedne begynnelse i august 1982, samtidig som Mexico satte gjeldskrisa på den internasjonale dagsorden, og mer relevant i denne sammenheng, samtidig som de første tegnene til økonomisk oppgang etter den djupe økonomiske bølgedalen i 1981/82 begynte å gjøre seg gjeldende i USA.

BØRSKRAKKET

Og for igjen å sammenligne med tjuetåra. Også den gangen kom børsboomen i kjølvannet av en ekstremt langvarig konjunkturoppgang fra 1922 til 1929. En oppgang som fikk økonomer og politikere til å snakke om en «ny æra» og en kapitalisme uten kriser.

I januar 1985 skrev BI-rector Jørgen Randers en interessant artikkel i Aftenposten hvor han gjorde enkelte sammenlikninger mellom USA i tjuetåra og aksje-jungelen på Oslo børs. Der anslo Randers at aksjeindeksen på Wall Street i oktober 1929 var nådd et nivå som tilsvarte to eller tre ganger de underliggende realverdiene i de selskapene indeksen omfattet. De samme luftige kursene var uten tvil en realitet også i høst. Fra desember 1982 til «all time high» i august 1987 steg kursene i USA med 250 prosent, til sammenlikning økte Brutto Nasjonalproduktet (BNP) i USA bare med ca 40 prosent i samme tidsrom (i løpende kroner).

Et måltall for kursnivået er price/earning (P/E) som er forholdet mellom prisen pr. aksje og fortjenesten pr. aksje. Om kursen er 100 og fortjenesten er 50, har selskapet en P/E på 2, hvilket regnes som billig. Så billig var det ikke før krakket. Før krakket hadde aksjene som ble omsatt på Tokyo-børsen et P/E snitt på over 80, i New York var dette rundt 18-20 og på Oslo Børs 10-12.

Store forskjeller, men i alle tilfeller et nivå som en måtte meget langt tilbake for å se maken til. Til tiden før 24. oktober 1929, for å være helt nøyaktig. Og når det gjelder Oslo Børs, helt tilbake til den norske versjonen av jobbetida, i årene 1915-1919. Problemet var at disse kursnivåene ikke kunne forsvares ut fra substansverdier, eller fortjeneste i de børsnoterte selskapene. De kunne bare forsvares i den grad man trodde at om man kjøpte en aksje til en kurs i dag, så ville en annen være villig til å kjøpe den samme aksjen til en enda høyere kurs neste dag. Det en kan kalle «the bigger fool theory», teorien om at det alltid finnes en større tosk. Det som på overflaten skjedde i oktober 1929 og i oktober 1987 var derfor at det store flertallet av aktører på børsen av forskjellige årsaker plutselig ikke lenger trodde at det ville dukke opp noen større idiot dagen etter, dermed oppsto panikken, flertallet ville selge og dermed kom stupet.

«Lyse tider imøte»

Midt under børskrakket i 1929 uttalte USAs daværende president Herbert Hoover: «Landets næringsliv er fundamentalt sundt og blomstrende.» Og i 1931 like før arbeidsløsheten i USA eksploderte for alvor forsikret Hoover at «gode tider er like om hjørnet», noe som ble en temmelig bitter vits på folkemunne i årene som fulgte. Reagan på sin side kunne selvfølgelig ikke være snauere. Tirsdag 20. oktober, dagen etter krakket, uttalte han: «Det økonomiske fundamentet i dette landet er fortsatt sundt». En kunne nesten tro at Reagan satt med Hoovers manuskript foran seg.

Ordene ble heller ikke mer tillitvekkende etter at det ble kjent at amerikanske myndigheter på den selsamme

tirsdagen vurderte å stenge børsen på grunn av panikken. Tilsynelatende var det offentliggjøringen av USAs siste handelsbalansetall for august som forårsaket krakket. Men det var selvfølgelig mer å regne som dråpen som fikk begeret til å flyte over.

For de dypereliggende årsakene til børskrakket er ikke spesielt mystiske. Kombinert med de luftige aksjekursene, lå de i svære problemer og ubalanser i den kapitalistiske økonomien som hadde bygd seg opp over mange år. Den første og mest akutte årsaken var utvilsomt underskuddene i den amerikanske økonomien.

Amerikanske underskudd

Den økonomien Reagan kaller fundamentalt sund, har i hans regjeringstid forvandlet USA fra en kreditor nasjon til verdens største gjeldsnasjon, med en samlet gjeld på rundt 400 milliarder dollar, estimerer går ut på at den kan løpe opp i 1000 milliarder i 1990. Reagans kombinasjon av svulmende militærbudsjetter og skattelettelse til de rike har gitt kontinuerlige og voksende underskudd på det amerikanske statsbudsjettene. Fra 1982 til 1987 har budsjettunderskuddet pendlet mellom 2.8 og 3.5 prosent av BNP i USA.

Rett etter krakket ble Reagan og den amerikanske kongressen enig om å redusere budsjettunderskuddet med 30 milliarder i 1988 og 45 milliarder i 1989. For 1987 var budsjettunderskuddet 146 milliarder dollar, og selv med et kutt på 30 milliarder dollar i år, er det ikke ventet at underskuddet vil bli mindre enn rundt 150 milliarder dollar. De enorme statlige underskuddene har ført til et tilsvarende enormt statlig lånebehov for å dekke opp.

Den statlige låne-ettterspørselen har trukket det amerikanske rentenivået oppover, noe som igjen har gjort kapitaleksport til USA fordelaktig, noe som igjen har ført til stigende dollarkurser. Dette har svekket eksporten og økt importen, og bidratt til det markante underskuddet på den amerikanske betalingsbalansen. I 1986 var dette 141 milliarder dollar, i 1987 156 milliarder dollar og anslagene for 1988 er på 145 milliarder dollar, selv med den nåværende omleggingen av politikken, ifølge OECD.

Det viktigste utenriksøkonomiske motstykket til USA er som kjent Japan og Vest-Tyskland: Japan har de siste årene hatt et overskudd på betalingsbalansen på mellom 80 og 90 milliarder dollar, Vest Tyskland et overskudd på mellom 35 og 45 milliarder. det er derfor en fundamental ubalanse mellom de tre ledende industrilandene i OECD. USA dekker opp sine underskudd med svære lån fra Japan og Vest-Tyskland.

Gjeldskrise

En annen årsak til krakket er åpenbart det som kalles den tredje verdens gjeldskrise. Ei krise som har vært mer eller mindre akutt siden begynnelsen av 80-åra, og som på ingen måte er løst, men tvert om er i ferd med å skjer-

BØRSKRAKKET

pe seg igjen. Utviklingslandenes totale gjeld på 1000 milliarder dollar har uten tvil også vært en medvirkende årsak til børskrakket. Det at Citibank i vår som den første begynte å skrive av tap på u-landslån, som alle har vist i flere år er «bad loans» førte til sterk nervøsitet i USA's bankverden, hvor man i fem år nå stort sett har lekt «late som» leken når det gjelder u-landslåne.

En finansiell revolusjon

Et tredje strukturellt trekk som etter min mening har medvirket til børskrakket; er det jeg vil kalle globaliseringen og liberaliseringen av det internasjonale finanssystemet. I løpet av det siste tiåret har det skjedd en eksplosiv utvikling av det internasjonale finanssystemet, det engelskmannen Adrian Hamilton har kalt «The financial revolution». Først og fremst innebærer det at antallet finanstransaksjoner har økt enormt. F.eks. regner man med at verdens totale valutatransaksjoner pr. dag er rundt 50 ganger større enn det som er nødvendig for å betjene verdenshandelen.

Samtidig har ubalanse på valutamarkedet, oljepris-svingningene etc. vært pådriver for å utvikle en rekke nye såkalte finansielle instrumenter; swaps (bytte av gjeld), sertifikater, terminforretninger, opsjoner etc. Hele prosessen har vært oljet av liberalisering av nasjonale valutalover etc. Endelig har forutsetningene for disse finanstransaksjonene, enten det dreier seg om aksjer, obligasjoner, valuta etc. vært ny teknologi; datalinker til alle verdens finansmarkeder som gjør det mulig å handle aksjer i Tokyo og være basert i London eller omvendt. Resultatet er at det internasjonale finanssystemet i langt større grad er blitt ett system, stadig tettere sammenvevd. Det innebærer at impulsene i systemet i dag tar sekunder, mens det tidligere ville tatt dager.

Systemet som helhet er etter alt å dømme blitt mer sårbart. Når det gjelder krakket på Wall Street bidro data-teknologien, gjennom såkalte dataprogrammerede salgsprogrammer trolig til å skjerpe krakket, den samme teknologien bidro også ved at når aksjemarkedene først var kommet i ubalanse, brakte teknologien enhver dårlig nyhet verden rundt på sekunder.

Kort oppsummert var årsakene til krakket følgende: Et spekulativt oppdrevet kursnivå, kombinert med svære ubalanser i den underliggende økonomien og det stadig mer sammenvevde finanssystemet som følge av den eksplosive utviklingen i denne sektoren.

Mot en ny depresjon?

Hva slags virkninger vil krakket få? Først kan det være grunn til å slå fast: børskrakket har på en måte gitt materialistene blant økonomene rett — de som har hevdet at det er en sammenheng mellom realøkonomi og finansverden.

Diverse moteriktige økonomer har de siste årene snakket om en «frikopling» av finanssystemet fra produk-

Hektisk handel på børsen i Frankfurt.

sjon av andre varer og tjenester. Akkurat som i 1929 er nå champagne-kapitalismen dratt ettertrykkelig ned på jorda. De direkte virkningene av krakket er åpenbart at en del banker, pensjonsfond og personlige investorer har tapt mye penger. Blant annet har en i London og New York sett at større mekler- og finanshus allerede har sparket flere tusen børsmejlere og finansanalytikere bare få uker etter krakket. De store norske bankene vil muligens gå til samme type skritt i sine oppsvulmede fondsavdelinger. Men nå er vel børsmejlere som melder seg ved arbeidskontorene neppe den store kampsaken.

Men særlig i USA, hvor verdipapir- og finansmarkedet representerer en bransje med flere millioner ansatte, får innskrenkningene og det brå fallet i kjøpekraft merkbare virkninger både på eiendomsmarkedet og i bilindustrien.

Viktigere er at man både i USA, England, Tyskland og også i Norge kan spore en markert nedjustering av investeringsplanene i industrien, i Norge anslått til en nedgang på drøye 20prosent i forhold til 1987 ifølge Statistisk Sentralbyrå. OECD som presenterte sin første økonomiske prognose etter krakket 15. desember har nedjustert sine vekstanslag med rundt en prosent for 1989 etter krakket, fra 2.75 prosent til 1.75 prosent, altså en antatt reduksjon i veksten av BNP på mer enn en tredjedel. Ikke minst når OECD samtidig uttaler at organisasjonen forutsetter at det ikke skjer nye sjokk på verdens aksjebørser, at valutaforholdene blir noenlunde stabile,

BØRSKRAKKET

at rentenivået fortsette å falle og at det ikke oppstår noen vedvarende pessimisme når det gjelder framtida blant konsumenter og investorer. Ellers kan det, som også Statistisk Sentralbyrå medgir i sin siste konjunkturrapport bli «en direkte nedgang i etterspørsel og produksjon, med drastisk økning i arbeidsløsheten».

Historikere flest er enig om at krakket på Wall Street i 1929 utløste og skjerpet kapitalismens hittil største økonomiske krise. De fleste eksperter, inkludert OECD, er også enige om at oktoberkrakket i 1987 vil dempe veksten, og i verste fall føre til det amerikanerne kaller «recession» eller krise. OECD på sin side setter sitt håp til at USA vil kunne redusere sine underskudd, gjennom en gradvis økonomisk tilstrømming. Samtidig håper man at kapital-eksportørene Japan og Vest-Tyskland vil motvirke den depressive virkningen av denne innstrammingspolitikken på verdens-økonomien ved en mer ekspansiv politikk innenlands i sine respektive land. Men dette er samme medisin som OECD har foreskrevet for disse tre landene i flere år før krakket, men uten resultat. Om krakket nå vil skremme partene til å samarbeide gjenstår å se.

Sykliske og strukturelle kriser

Står vi foran en krise i verdensøkonomien? Jeg trur det. Samtidig kan det være nødvendig med en liten avklaring av dette krisebegrepet; sånn som det er blitt brukt av AKP og Klassekampen de siste årene er det i beste fall temmelig forvirrende.

For ikke så lenge siden ble blant annet Pål Steigan intervjuet i Klassekampen om «Scenarier 2000» prosjektet. Der uttalte Steigan at kapitalismen var inne i en djup krise, og samtidig at slike kriser er sykliske. Jeg mener at verdensøkonomien når det gjelder de sykliske konjunkturbevegelsene står foran en konjunkturedgang. At børskrakket i en viss forstand avsluttet en høykonjunktur som har pågått internasjonalt siden 1982, i Norge siden vinteren 1983, men at vi ikke står midt i noen djup syklisk krise nå. På den andre siden mener jeg at det finnes en mer djuperegående strukturell krise i kapitalismen som ytrer seg på forskjellig vis, men som ikke primært er syklisk.

Om en ser på de sykliske bevegelsene de siste ti-femten årene, hadde en en internasjonal konjunkturbunn rundt 1970 med en vekst i BNP for hele OECD på 3 prosent, som faktisk var meget lavt den gang. 1974-75 hadde en ny konjunkturbunn, med denne var betraktelig djupere, hvor OECD samlet hadde en nedgang i BNP på 0.4 prosent, relativt dramatisk, og hvor en i disse årene for første gang på femten år hadde noen arbeidsløshet av betydning i Norge. I 1981-82 kom så den siste store konjunkturdalen med et fall i BNP for OECD på 0.5 prosent og en nullvekst for Norge. En kraftig økning av arbeidsløsheten internasjonalt og i Norge ny etterkrigsrekord med arbeidsløshet opp mot 80 000.

Etter min mening står vi nå foran en konjunkturedgang som etter alt å dømme vil bli betydelig kraftigere enn i 81-82. Konjunkturbånnen i 1974 produserte konkursen i den tyske Herstatt-banken som skapte jord-skjelv i det internasjonale finanssystemet. Konjunkturbånnen i 81-82 skapte krise i flere store amerikanske banker, bla. Continental Illinois og Bank of America. Den skjerpet også gjeldssituasjonen til en rekke u-land slik at gjeldskrisa ble et internasjonalt begrep. Den skapte også en internasjonal arbeidsløshet som på det meste, i 1983, kom opp i 8.9 prosent i snitt for hele OECD området. Hva den skapte av arbeidsløshet i den tredje verden finnes det karakteristisk nok ingen pålitelige tall for.

Så langt konjunktursyklusen. Samtidig finnes det etter min mening flere voksende strukturelle problemer som blir skjerpet av konjunkturedgangene, og som har akkumulert seg de siste 15-20 årene. Råvareprisene har i realverdi vært fallende. Selv ikke den mest langvarige konjunkturoppgangen siden Korea-krigen har evnet å gjøre noe med det, dvs. øke etterspørselen tilstrekkelig. Konjunkturoppgangen kombinert med beinharde innstramminger i gjeldslanda under press fra Pengefordret og de store bankene, har så vidt klart å holde gjeldskrisa under en viss kontroll, sett fra vestlige finansinstitusjoners side.

Siden konjunkturbånnen i 1974-75 har arbeidsløsheten i OECD vært relativt høy og stort sett økende. I 1973 var den på 3.5 prosent, i 1979 da konjunktorene stupte nedover igjen var den kommet opp i 5.3 prosent. Da nedgangen ble avløst av oppgang i 1982-83 var den på rekordhøy 8.9 prosent. Fem seks års oppgang har bare brakt den ned i 8 prosent i 1987, og i OECD Europa er den fortsatt oppe i nesten 10.7 prosent. Det betyr at mens OECD området gikk inn i forrige konjunkturedgang med en arbeidsløshet på 5.3 prosent, går OECD nå inn i en ny nedgang med 8 prosent arbeidsløshet allerede i utgangspunktet. Det er drøye 31 millioner arbeidsløse bare i industrilandene.

Om vi går inn i en ny tretti-talls krise er vanskelig å si. Krisa i mellomkrigstida ble først virkelig djup da bankene begynte å gå konkurs i 31-32. En ting er sikkert: de underliggende problemene i økonomien er betydelig større enn de var foran 1981-82 nedgangen. Og utsiktene er temmelig dystre.

James D. Davidson, forfatteren av boka «Blood in the streets», om krakket i fjor, sa det slik til 3 000 store og mindre aksjespekulanter på en investorkonferanse i New Orleans 19. november ifjor: «*Selg villaen, flytt fra byen og gå i dekning på landsbygda. Det kommer til å bli flokker av rasende personer som vil leite etter syndebukker når depresjonen kommer.*» ■

Artikkelen er utarbeidet av redaksjonen etter et foredrag Geir Imset holdt i januar i år.

DEBATT

Omring byene

— Jeg tror det er umulig å bygge opp store og sterke regulære styrker i byene mens fienden sitter med kontroll og stor styrkeoverlegenhet — hevder innsenderen i dette svaret til Lars Borgersruds kritikk av AKPs militærpolitiske linje i forrige Røde Fane.

Lars Borgersrud (LB) er uenig i mitt syn på folkekrig i Norge. Og det er bra, for uenighet og god diskusjon må vi ha mer av for å kunne utvikle partiets teori på dette området.

I artikkelen sier han: «Nå må det *argumentasjon, fakta, undersøkelser* til» Han lever ikke selv opp til disse gode intensjonene. Artikkelen hans inneholder mye uenighet, men er fattig på argumentasjon og undersøkelser. Forøvrig gjør han nøyaktig den samme feil som han beskylder andre (meg) for å gjøre. «Hvorfor ikke gjengi nøyaktig det motstanderen hevder, og polemisere mot nøyaktig det?», spør han. Og antyder at bakgrunnen for mine meninger er at «kameratene på Filippinene mener at, derfor så». Et forsøk på en artig vri, javel, men det har ingenting å gjøre med hva jeg tidligere har skrevet, med hva jeg mener.

Videre hevder han at diskusjonsmaterialet som partiet sendte ut foran lagsmøtene om folkekrigens strategi inneholder «kun en rekke henvisninger til Filippinene samt til noen skrifter av Mao». Til dette er å si: Forut for partidiskusjonen om Folkekrigen ble det sendt stoff som besto av et sentralt materiale, et lokalt materiale og noe tilleggsmateriale i partiets interne blader. Det er forsåvidt riktig at det sentrale materiale av referanser kun nevner filippinske erfaringer og Maos militære skrifter. Men f.eks i lokalt materiale som ble sendt ut i Oslo, hvor LB bor, ble det referert til erfaringer fra Algerie, Sør-Amerika, Filippinene og Danmark.

Jeg mener oppriktig talt at en debatt om antall henvisninger i det sentrale materialet er en avsporing. Selv om det sentrale materialet kun nevner Filippine-

ne og Mao, så er det naturligvis ikke sånn at dette er de eneste to erfaringskilder partiet har brukt i sitt mangeårige arbeid for å utvikle en politikk på dette området. Både kamerater som har drevet med militærpolitisk arbeid, og andre, har i løpet av partiets femtenårige historie studert erfaringer fra krigen i Europa og Asia 1939-1945, fra forskjellige frigjøringskriger i den tredje verden etter 1945, og foretatt reiser til en rekke land hvor man har erfaringer fra krig/folkekrig eller hvor folkekrig pågår. F.eks. Vietnam, Afghanistan, Libanon, Eritrea, Angola, Mozambique, Nicaragua, El Salvador osv. Og ikke minst har man studert erfaringene fra den tyske okkupasjonen av Norge (hvor LB selv har ytt viktige bidrag). Problemet er ikke hvor mange steder man har hentet eller kan hente erfaringer fra, men hvordan man kan tillemppe disse erfaringene til Norge og anvende dem i en framtidig krigssituasjon. De viktigste folkekrigs erfaringene vi har kommer fra den tredje verden, og LB og jeg er nok enige om at forholdene der er svært forskjellige fra det folkefattige, moderne og industrialiserte Norge. Spørsmålet vi derfor må stille oss er *hvilke prinsipper* for politisk og militær kamp mot en overmektig fiende er almenyldige og derfor også må gjelde for oss i Norge? Og *hvilke taktiske og strategiske* (politiske og militære) erfaringer som er vunnet i den tredje verden kan vi nyttiggjøre oss? Egentlig syns jeg det er revnende likegyldig om erfaringene kommer fra Filippinene, Jugoslavia, Danmark eller Norge, så fram det er mulig for oss å gjøre nytte av dem. Men det er klart både for LB og meg at kun grundige studier av vårt eget lands historie og dagens politiske og økonomiske forhold kan gi beskjed om hvilke «utenlandske» erfaringer vi må gjøre bruk av. LB mener det er viktig å studere norske (og europeiske?) erfaringer. Det mener jeg også. Men vi må passe oss for ikke å havne i «isolat». Ikke minst når det gjelder militær kamp (taktikk og strategi) finnes det vitenskapelig funderte erfaringer og viktige prinsipper som er gyldige i Norge til tross for at de er oppsummert og utviklet på andre siden av jordkloden.

Ubehaget LB føler ved henvisningene til Filippinene i det sentrale partimaterialet, blir litt vanskelig å forstå når vi vet at halvparten av henvisningene gjelder viktige erfaringer om politisk arbeid. Erfaringer som *åpenbart* kan omsettes til norske forhold. De filippinske kameratene har oppdaget at et godt, dristig og målretta *massearbeid* er en forutsetning for så vel å etablere militær kamp som for å vinne framgang i slik kamp. (også for å vinne framgang i den ikke-militære politiske kampen). Jeg er neppe for svartsynt når jeg sier at dette er en forutsetning som omtrent glimrer ved sitt fravær hos oss i Norge i dag. Derfor var materialet som ble sendt ut til diskusjon i partiet også innrettet på vårt eget massearbeid, og på masselinja som metode i arbeidet. Dette mene jeg er noe av det viktigste både ved materialet og ved diskusjonen omkring folkekrig.

LB hevder i sin artikkel at: «I Filippinene blir det ført en revolusjonær krig mot den filippinske statsmakta. Ikke mot en okkupasjon av en fremmed imperialistmakt. Ninas blåkopi er derfor i høyeste grad å overføre en analyse ikke bare fra den tredje verdens forhold, men også fra en situasjon med revolusjonær kamp til en kamp mot okkupasjon».

Ett av LBs hovedpoeng i fjorårets KK-artikler var at landsbygdbefolkninga (bøndene) i Norge ikke som f.eks. på Filippinene kan mobiliseres til *revolusjonær folkekrig mot byene* (min uth.). Altså til en kamp om statsmakta (sosialismen).

Etter at LB i KK 3.juni 87 hevdet at: «i vestlige høyindustrialiserte samfunn finns ingen fattigbondestand som kan mobiliseres til revolusjonær krig for sine økonomiske interesser mot byene», brukte jeg mesteparten av min kronikk i KK 13.juni til å forklare at LBs store skepsis til norske bønder og muligheten for etablering av folkekrig på den norske landsbygda, skyldtes hans sammenblanding av revolusjonær krig på f.eks. Filippinene med en frigjøringskrig mot okkupertmakt i et framtidig Norge. Blant annet skrev jeg: «En folkekrig mot en okkupertmakt er ikke nødvendigvis en revolusjonær krig. Det er først og framst folkemassenes kamp mot en fremmed makt for nasjonal frihet og uavhengighet. Hovedmotsigelsen i Norge vil i en sånn situasjon stå mellom okkupert-

makta og breie lag av folket (flere klasser og nasjonaliteter). Formålet med folkekrigen er å *kaste okkupanten ut*, ikke å gjøre sosialistisk revolusjon».

Jeg presiserte flere ganger i mine kronikker at karakteren av en folkekrig mot okkupantmakt i Norge vil være annerledes enn karakteren av den revolusjonære folkekrigen på Filippinene, El Salvador, Burma. Jeg understreket kraftig at hovedmotsigelsen i Norge ved en okkupasjon vil være *innen* enn på Filippinene i dag. At spørsmålet derfor ikke er om vi klarer å mobilisere folket på landsbygda til revolusjonær krig mot den norske staten, men om det er mulig å mobilisere dem til en **frigjøringskrig mot en fremmed okkupantmakt**. Min påstand i denne diskusjonen har vært og er: Nettopp fordi det er tale om en folkekrig mot en okkupantmakt, vil det være politisk grunnlag for mobilisering av breie lag av folket. Også bønder og andre grupper på landsbygda. I motsetning til LB mener jeg altså at man ikke er avhengig av å ha en *fattigbondestand* for å kunne mobilisere til frigjøringskamp mot en okkupant (Jfr. diskusjonen i KK ifjor sommer).

I debatten ifjor trakk jeg fram at partiets program betrakter mesteparten av småborgerskapet på landsbygda som arbeiderklassens allierte *også* i kampen for sosialismen. Jeg spurte den gang om LB var uenig i partiets klasseanalyse, men har til nå ikke fått noe svar på det.

Jeg opplever det som om LB er svært uenig i en tillempeing av folkekrigens strategi, med å omringe byene fra landsbygda, til norske forhold. Det er vanskelig å forstå hvorfor han er uenig, for artiklene hans mangler argumentasjon omkring dette spørsmålet.

Når jeg mener at strategien med å omringe byene fra landsbygda også vil være en riktig strategi for folkekrig i Norge, er dette fordi jeg er overbevist om at fienden vil konsentrere sine styrker til byene. Det vil være på landsbygda vil såvel militært som politisk vil ha mulighet til å etablere og utvikle en væpna kamp. Og bare gjennom gradvis oppbygging av egen styrke og svekking av fiendens, og ved å omringe fiendens bastioner i byene kan vi vinne seier.

Jeg tror det er umulig å bygge opp store og sterke regulære styrker i byene mens fienden sitter der med kontroll og stor styrkeoverlegenhet. Dermed ikke

sagt at det ikke skal utvikles såvel omfattende sabotasjevirksomhet som militær aktivitet i byene. Det siste vil i stor grad være avhengig av utviklingen av den militære kampen på landsbygda (rundt byene). I motsetning til LB mener jeg at det er helt utenkelig at vi skulle kunne basere «planlegging, forbredelser, ..., oppøving og forsyning» av en folkehær til byene. Jeg sitter fortsatt med det inntrykket at LB blander sammen slike aktiviteter som likvidasjoner, sabotasje, streiker og diverse sivil ulydighet - som både er nødvendig og mulig å bedrive i byene - med *etablering og oppbygging av en folkehær som tar sikte på å bli stor og sterk nok til bekjempe en overlegen fiende*. Til og med i svære millionbyer i den tredje verden har det (til nå) vist seg komplett umulig for væpna grupper større enn 5-6 personer å operere og holde seg skjult over tid. Og kun i de tilfeller der det har vært et sterkt og aktivt bakland (folkehær i områdene rundt byene) har det i det hele tatt vært mulig å etablere væpna smågruppekamp i byene. (Nicaragua/Managua kan framholdes som unntak fra regelen. Men jeg tror den motstanderen sandinistene sto overfor på slutten av Somozaperioden er noe ganske annet enn hva vi vil stå overfor ved en okkupasjon. Og for den saks skyld noe ganske annet enn hva Vietnamerne sto overfor for 20 år siden og hva Filippinerne og Afghanerne står overfor idag).

Jeg er enig med LB at byene i Norge vil spille en større og viktigere rolle enn hva de har gjort i den tredje verden. Men *ikke* som baseområde eller sted for etablering og bygging av folkehæren. Og ikke som forsyningscenter eller oppøvingssenter. Men derimot som rekrutteringsreservoar for de væpna styrkene, og som viktigste områder for politisk massemobilisering og organisering (en forutsetning både for rekruttering til folkehæren, aktiv voldelig motstandskamp i byene og for å destabilisere fiendens politiske og militære grep om sentraene). Det er helt innlysende for meg at selv om landsbygd-befolkninga i Norge sikkert vil delta i kampen mot en okkupant (og må gjøre det for at vi skal lykkes), vil det være by-befolkninga (og da først og fremst arbeiderklassen) som må utgjøre kjerna og flertallet i den væpna kampen. På det punktet er nok LB og jeg langt på vei enige.

Partiets oppgave er *ikke* å lage noe «militært framtidsskjema» for folkekrig i Norge. Men partiets oppgave må være å innhente erfaringer fra «overalt», studere disse, lære mest mulig og forsøke å utvikle en teori for folkekrig i Norge. Mye må justeres underveis, og mye må nok desverre kjøpes svært dyrt når krigen eventuelt kommer. Dessuten må det være partiets oppgave å utvikle (forbedre) sitt politiske arbeid (les: massearbeid) idag, og på den måte legge et best mulig grunnlag for en framtidig væpna kamp i Norge.

Vi bør studere norsk geografi, topografi, økonomi og befolkningsstruktur. Vi må studere norsk historie. Vårt kjennskap til eget land er en av de fordeler vi må bli istand til å utnytte i en krigssituasjon. Vi må tilegne oss såvel politisk som militær kunnskap. LB mener at: «militær kamp er da ikke noe sesam-sesam». Om han virkelig mener dette er han ute i farlig tjukk tåke uten kompass. Militærkunsten er en vitenskap. Amatorisme på dette området kan være mye farligere enn amatorisme innen kirurgien. En av årsakene til at vi studerer politiske og militære erfaringer fra land i krig er jo nettopp for å unngå å gjøre alle andres feil om igjen.

Forøvrig har LB en tendens til å blande sammen begrepene militær taktikk og militær strategi. Dette har skjedd flere ganger i hans artikler, og i KK for en tid tilbake under tittelen «De politiske forutsetningene for folkekrig» skriver han: «...er det mye viktigere å diskutere folkekrigens politiske betingelser enn dens taktikk». Jeg kjenner faktisk ingen som har invitert til en debatt om folkekrigens taktikk i løpet av de siste to års diskusjon. Derimot har partiet invitert til en diskusjon om folkekrigens *strategi*. Og det er et tema som i høyeste grad har med folkekrigens politiske betingelser å gjøre.

Og helt til slutt LB: Hvordan kan du hevde at jeg «gjør fattigbonden til noe i retning av et religiøst prinsipp» i mine skrifter og planer, når jeg påviselig, og ved flere anledninger, nettopp har understreket de kvalitative forskjellene mellom f.eks. fattigbondekampen på Filippinene og en framtidig krig i det moderne Norge? ■

Nina Andersen.

NYHETER OG SYNSPUNKTER

«Ta vare på Norge»

Ottar Brox har blitt kritisert for å ville skru historias hjul tilbake. Bakgrunnen er den nye boka hans «Ta vare på Norge – sosialdemokratiet under høyrebølgen». Politikken han foreslår er blitt kalt nostalgisk idyllisering av 50- og 60-åra uten gyldighet for et samfunn i rask omstilling. I virkeligheten ser Brox viktige endringer i samfunnet og han foreslår en politikk for å møte dem. Dette blir ikke mindre interessant av at Brox sine tanker er en viktig del av det ideologiske fundamentet for den politiske «moderniseringa» Erik Solheim og SV-ledelsen for tida gjennomfører.

Det Brox ser og tar utgangspunkt i er at den sosiale tryggheten er trua, gamle politiske mønstre er i oppløsning (jfr. FrP) og nye yrkesgrupper får stadig større politisk betydning. For å møte dette foreslår han følgende klasseinnretting og politikk: Mellomlag må vinnes for de gamle gode sosialdemokratiske verdiene og kollektive løsningene. Arbeiderbevegelsens gamle basis er blitt for svak til å sikre fortsatt omfordelingspolitikk. Ettersom DNA er vaksinert mot innflytelse i de nye yrkesgruppene, blir SVs store utfordring å vinne mellomlagsakademikerne for det sosialdemokratiske systemet og velferdsstaten. Nå skal det bli lov å være 68-er og Frognersosialist uten dårlig samvittighet.

Brox ser det at fagbevegelsen «degenererer» til å forsvare sine egne medlemmers gruppeinteresser som et av forfallstegna i det sosialdemokratiske systemet. Idealet er at hele det arbeidende folket legger skuldrene til for å få det bedre i felleskap, som under Nygaardsvold og Gerhardsen.

Brox har nemlig som uttalt forutsetning at samfunnet med

fordel kan betraktes som et «null-sum spill» der det en vinner må være et tap for en annen. Det er dette vi som også kalles kake-teorien. Med dette utgangspunktet blir det direkte undergravende for den sosialdemokratiske omfordelingsstaten at store grupper (som f.eks fagforbund), eller enda verre: små grupper (som f.eks vinmonopolarbeiderne) prøver å kjempe igjennom en bedring av sin egen stilling.

Når det gjelder trusselen mot den sosiale tryggheten, har Brox en del klare meldinger. Det har skjedd viktige politiske omlegginger siden midten av 70-åra og de har ikke vært i arbeidsfolks favør. Det er grunn til å være enig med Brox i angrepene på Høyres omlegging av boligpolitikken slik den framkommer i dette eksemplet fra valgkampen i 1985.

Høyre kjørte helsides annonser der blant annet Eva fortalte hvorfor hun hadde bestemt seg for å stemme Høyre: «Jeg bodde i et borettslag, og tidligere fikk vi ikke lov til å oppløse borettslaget for å bli selveiere. Det har Høyre greid å endre på, slik at jeg nå eier min egen leilighet. det er noe spesielt ved å eie sin egen bolig! det betyr ihvertfall mye for meg. Praktisk er det også hvis jeg skal flytte. Da bestemmer jeg selv hvem jeg skal selge til.»

Brox kommenterer: «Markedet ville aldri ha klart å skaffe Eva (om hun hadde de ressurser som de fleste OBOS-medlemmer hadde ved innlytning) den boligen som Høyre nå har gitt henne til odel og eie. Med et bilde kan vi si at Høyre skaffer seg oppslutning ved å drive billigsalg på deler av det sosialdemokratiet har bygd opp, og som Høyre har kommet i posisjon til å disponere over. Det som fore-

går er at Høyre realiserer slakteverdien av det sosialdemokratiske systemet. Willoch og Presthus holder storslagen grisefest for sine velgere. Eva får en del av slaktet, og Høyre får hennes stemme. — Eva kommer nok ikke til å angre seg, ihvertfall ikke av boligpolitiske grunner. Men om neste generasjon skulle komme på den ideen at det kunne vært fint å ha det gammeldagse boligsamvirket, så er det ingen vei tilbake. Det lar seg ikke gjøre å sette sammen det sundlemmede slaktet til en ny fungerende organisme. Høyres billigsalg er irreversibelt. Det ville virkelig være utopi å tro at de som har fått kjøpt delene til skrapverdi, skulle motiveres til å bidra til å sette dem sammen igjen. Neste generasjon av boligøkende uten penger i banken vil være en oppsplittet, uorganisert minoritet i forhold til en massiv selveiermajoritet med klare og ensrettede interesser i status quo...»

Fra å være et land med stor økonomisk, kulturell og sosial likhet vil Norge bli som USA eller Thatcher-England med noen styrtrike, en vellykka middelklasse (det SVs debattopplegg kaller de velbergete) og en stor og makteløs minoritet som blir kjørt av lasset, blir trygda, undersysselsatte eller underbetalte i ufaglærte yrker. Vi vil få store grupper fattige som ikke greier å forsvare den levestandarden de er sikra i dag hvis byggeverket faller.

Med «det sosialdemokratiske systemet» mener Brox en blanding av gunstige forutsetninger for likhet (som liten konsentrasjon av landeiendommene, tradisjonen fra det folkelige opplysnings-venstre), de sosialdemokratiske institusjonene (fagbevegelsen, boligkoperasjonen, husbanken, lånekassa, enhetsskolen, det offentlige helsetesenet, råfiskloven, NRK, Vinmonopolet osv.) og en del faktiske virkninger som «full

sysselsetting» og «inntektsutjamning» både som økonomisk realitet og ideologisk nasjonal-sannhet.

Jeg er ikke i tvil om at han trekker fram områder som blir helt sentrale i klassekampen i åra framover, og en del av sammenhengene hans er slående. Men jeg tror Brox tar feil når han knytter forsvaret av disse rettighetene som arbeidsfolk har oppnådd til den sosialdemokratiske politikken og systemet. Ei nærmere gjennomgang av sosialdemokratisets rolle både i gjennomføringa av positive reformer og i uthulinga og avskaffinga av dem, vil fortsatt underbygge synet på sosialdemokratiet som kapitalens effektive administratorer. Når det kniper kommer klassekarakteren tydeligere fram enn i samarbeidstider. Likevel ser vi i dag at arbeidsfolk taper på at en del sosialdemokratiske institusjoner faller. Og det er ingen tvil om at privatiserings- og liberaliserings-tendensene vi har opplevd det siste tiåret henger sammen, og at folkets interesser krever at det utvikles en helhetlig strategi for å møte dem. Det er en utfordring til oss å finne på bedre svar enn å kopiere DNA fra 30 år tilbake. ■

Trond Christoffersen

NYHETER OG SYNSPUNKTER

Britisk homo-lov

9. mars i år blei det i England vedteke eit tillegg til kommune-lova av 1986, eit tillegg som er eit grovt åtak på homofile og lesbiske.

Lovteksten lyder:

Local authority shall not - promote homosexuality or publish material for the promotion of homosexuality.

- promote the teaching in any maintained school of the acceptability of homosexuality as a pretended family relationship by the publication of such material

Det er tillføyd i lovteksten at dette ikkje skal vere til hinder for tiltak retta mot å behandle eller forebyggje sjukdom. Eit punkt i det opprinnelege lovforslaget om å forby all finansiell og anna støtte til det som er nevnt i dei øvrige paragrafane, vart utelete i det endelege vedtaket. Slik lovteksten er utforma ka ikkje dette gjere noko frå eller til. I praksis ligg det implisitt i lova at økonomisk støtte frå lokale styresmakter til fremming av homofile og lesbiske sine interessaer skal trekkast tilbake.

Lovteksten gjev rom for ei tolking som kan få svære konsekvensar. Kommunar og andre lokale styresmakter skal ikkje vere med å fremme eller gje ut materiale som kan fremme homofili. Dette er heller ikkje tillette i skular som sorterar under lokale styresmakter.

I praksis kan dette føre til at all økonomisk støtte til homofile og lesbiske organisasjonar og publikasjonar vert stoppa, at kommunale lokalar ikkje kan nyttast til kontor eller møter for homofile og lesbiske, at homofil litteratur vert renska ut av kommunale bibliotek, at det offentlege ikkje kan setje igang eller støtte tiltak som gjev objektiv informasjon og/eller har som mål å hindre diskriminering. Det kan ikkje utarbeidast politikk som sikrar homofile og lesbiske sosial trykkleik på line med heterofile. Lissens til uteplassar for homofile og lesbiske kan ikkje innvilgast.

Ei slik lov må seiast å vere eit klart offentleg budskap om at homofile og lesbiske er annanrangs menneskjer. Avisa Fritt

Fram, 2/88, refererer parlamentsmedlem, Michael Fairbairn, som under handsaminga av loiva uttalte «Homosexualitet er ein psykoseksuell perversjon og psykopatologisk forstyrning på line med all form for vald.»

Om Fairbairn høyrer til dei mest ekstreme eller om han seier det andre parlamentsmedlemer meiner, men teier med, kan komme ut på eit. Lova talar for seg og gjev næring til frykt og intoleranse for homofile og lesbiske som er særleg styrka etter HIV smittas springsfrekvens er kjent.

Ein tyalsmann for det britiske arbeidarparti har uttala til det amerikanske magasinet, The Advocate, at denne lova markerar byrjinga på facisme i Stor Britannia. Arbeidarpartiet sin motstand mot lova stillna då lova nærma seg realitetshandsaming. Eit standpunkt som kunne framstille Arbeidarpartiet som ein allianse for homoserørsla blei for farleg i høve til valoppslutninga. Niel Kinnock forlet underhuset fem minuttar før debatten starta, og kom

ikkje tilbake før lova hadde passert underhuset i desember i fjord.

Når får vi liknande forslag i Norge?

Det kan sjå ut som det ikkje er moegeleg i det politiske klima i dag. Homofile og lesbiske sine organisasjonar har lagt ned ein innsatts i kampen mot AIDS som helsestyresmaktene må bøye seg i støvet for, og det er utvikla eit tett samarbeid mellom organisasjonane og styresmaktene i dette arbeidet. Opposisjonen blant sosialdemokratane i England har og vore stor mot ei slik lov. Oppurtoniusmen tok snart overhand då dei konservative såg ut til å få brei støtte for sitt utspel. Vi skal ikkje sjå bort frå den dagen Framstegsparti fremmer noko tilsvarande og brukar frykta for AIDS epidemien som brekkstang. Norske politikarar og parti bør med eingong gå ut til å ta avstand mot det som nå er skjedd i England og forsikre at ein vil gjere allt for å hindre tilsvarande her. ■

Ingunn Vatnøy

Funksjonalistisk kvinneteori?

Materialisten fortsetter å markere seg som et ledende tidskrift i utviklinga av kvinneteori. Nummer 3/4-87 er som vanlig fullt sv interessant stoff rundt kjønnsmotsigelsene. Av spesiell interesse for mange vil Jon Ivar Elstads innlegg Søstre, kamerater og funksjonalismen være. Elstad støtter de konkrete linjene Kjersti Ericsson legger fram for kvinnekampen, og sier seg også enig i viktige deler av analysen hennes av kvinneundertrykkinga slik som analysen

av rolla til den kvinnelige delen av arbeiderklassen og forholdet mellom husarbeidet og arbeidskraftas verdi. Men han legger også fram innvendinger mot viktige deler av boka.

En innvending går ut på at kvinneundertrykkinga under kapitalismen framstilles for statisk. Mye materiale legges fram om omfanget av det kvinnelige husarbeidet, underordninga under den forsørgende og herskende mannen som stemmer bra for kapitalismen allment, men ikke

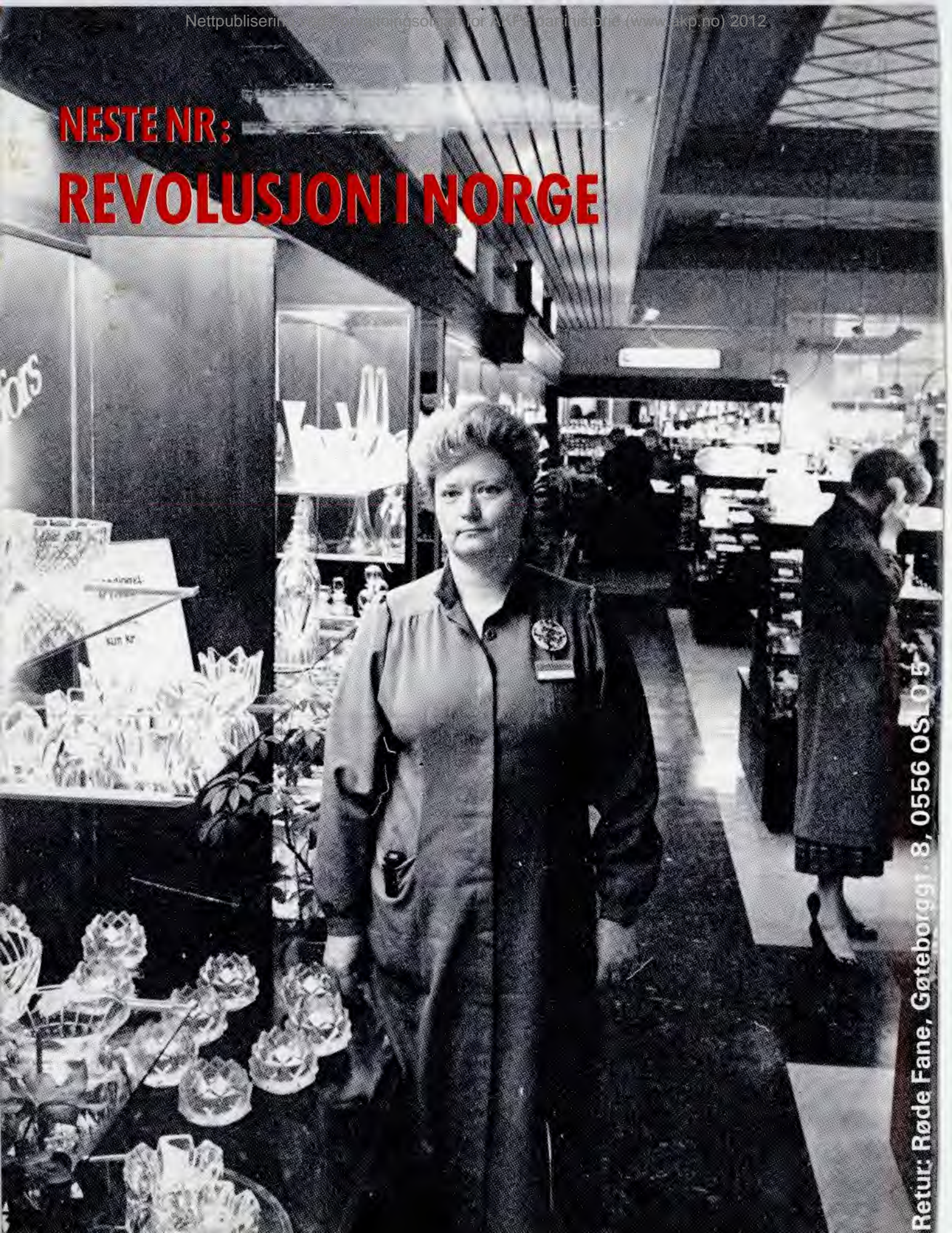
tar opp i seg de endringene som har skjedd i land som vårt de siste par ti-åra. Elstad hevder at Ericsson underkommuniserer endringene som har skjedd i arbeidsdelinga mellom kjønna ettersom kvinnene i stort omfang har gått ut i arbeidslivet.

Denne manglende vekta på endringer hevder Elstad kommer av at Ericsson i stor grad følger en funksjonalistisk og ikke dialektisk forklaringsmodell. Funksjonalismen går ut på at et fenomen (kvinneundertrykkinga) forklares utifra funksjonen den har for systemet eller helheten (= kapitalismen). Elstad

vil heller legge vekt på at kapitalen har overtatt historiske forhold som den har kunnet utnytte. Han mener at kapitalen også vil kunne utnytte en del nye forhold dersom utviklinga av kjønnskampen driver dem fram. Eksempler på likestillingspolitikk som er legitim utifra borgerskapets interesser er høy kvinnelig utdanning, høy yrkesaktivitet, økt skilsmisserate. I motsetning til dette ser Elstad heving av kvinnelønna som et tiltak som borgerskapet vil sloss mot med nebb og klør. ■

Trond Christoffersen

NESTE NR: REVOLUSJON I NORGE

Retur: Røde Fane, Gøteborggt. 8, 0556 OSLO 5